

Nobel İktisat Ödüllü

RONALD COASE

&

NING WANG

ÇİN

NASIL

KAPİTALİST

OLDU?

f

Facebook'ta
beğenin

Twitter'da
takip edin

Pinterest'te
"pin"leyin

Goodreads'te
kitaplarınıza ekleyin

2013

SIR ANTHONY
FISHER
MEMORIAL
AWARD

Big Bang

Çeviren:
İlkay Yılmaz

Ronald Coase & Ning Wang
Çin Nasıl Kapitalist Oldu?
How China Became Capitalist

Çeviren: İlkay Yılmaz

BigBang Yayınları: 19
1. Baskı: Ağustos 2015;
ISBN 13: 978-605-4665-22-8

Copyright © 2015, BigBang Yayınları®
Copyright © 2012, Palgrave Macmillan

Bu kitap ilk olarak İngilizcede, Macmillan Publishers Limited'in bir markası olan Palgrave Macmillan tarafından, *How China Became Capitalist* ismiyle basılmıştır. Türkçe çeviri ve baskısı Palgrave Macmillan'ın izniyle yapılmıştır. Bu Eser'in müellifi olarak yazarın hakları mahfuzdur.

Tüm hakları saklıdır. Hiçbir şekilde tamamı veya herhangi bir parçası fotokopiyle veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz ve dağıtılamaz. Bunu yapanlar veya buna teşebbüs edenler hakkında yayınevimiz kanunî takibat yaptırma hakkına sahiptir.

Yayına Hazırlayan: Selçuk Durgut
Redaksiyon: Ali Kürşad Çifçi
Kapak Tasarımı: Muhsin Doğan
Sayfa Tasarımı: BigBang Yayınları

Baskı: Tarcan Matbaası

Adres: Zübeyde Hanım Mah.Samyeli Sok. No: 15, İskitler, Ankara
Telefon: (312) 384 34 35-36 • Faks: (312) 384 34 37 • Sertifika No: 25744

RONALD H. COASE

1910'da Londra'da doğan Ronald Coase lisans öğrenimini London School of Economics'te (LSE) tamamlamış doktora derecesini Londra Üniversitesi'nden almıştır. Daha sonra Amerika'ya yerleşen Coase çalışma hayatının önemli bölümünü burada bilhassa Chicago Üniversitesi'nde geçirmiştir. Aynı zamanda Chicago Ekolü'nün önemli temsilcilerinden biridir. Epeyce uzun bir entelektüel üretim hayatına sâhip olan Coase'un ilk çalışmalarından olan Firmanın Doğasından kendi ismiyle anılan teoremine kadar disipline önemli katkıları olmuştur. Bu önemli katkıları neticesinde 1991 yılında Nobel İktisat Ödülü'ne layık görülmüştür.

Coase 2013 yılında Chicago'da hayatını kaybetmiştir.

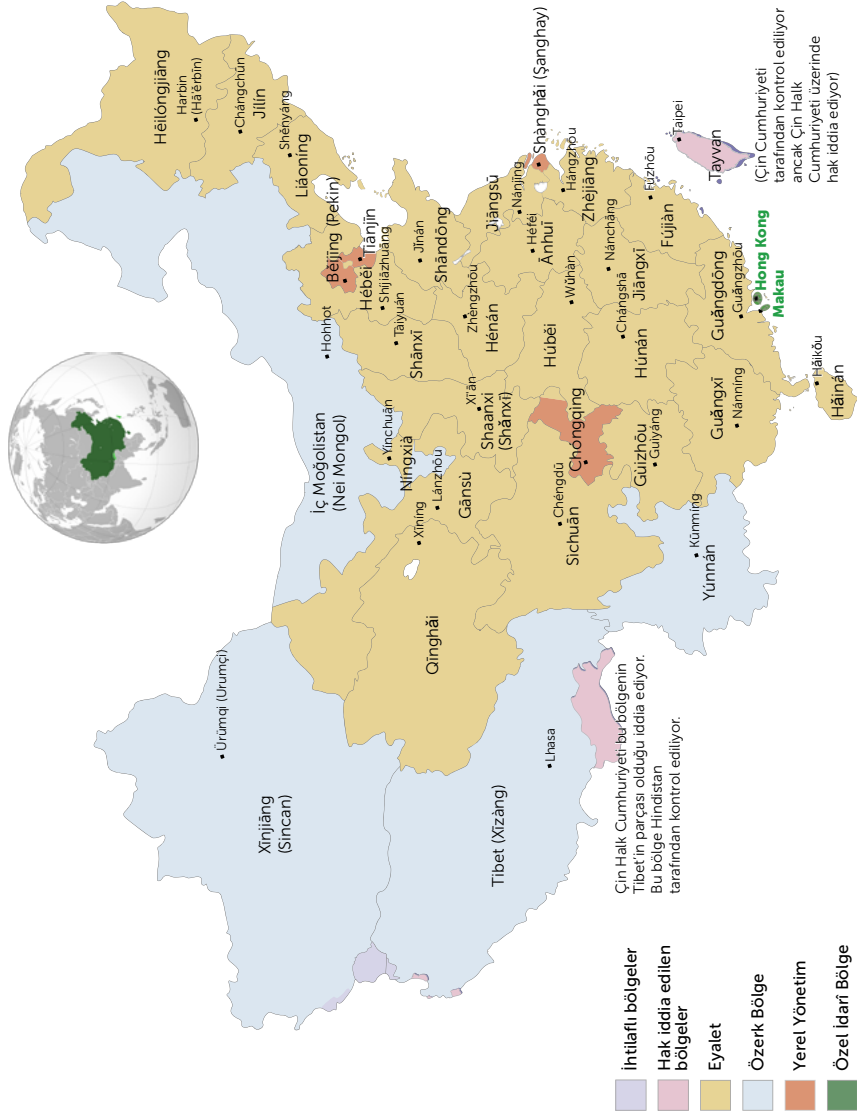
NING WANG

Arizona Eyalet Üniversitesi'nden görev yapmakta olan Dr. Wang'ın araştırma alanı uluslararası kalkınma üzerine konularla, hukuk, siyaset, iktisat ve toplum konularının birbirlerini nasıl etkiledikleridir. Her ikisi de eğitim sistemlerinde disiplinler arası geçişin yasak olmasıyla tanınan Pekin Üniversitesi ve Chicago Üniversitesi'nde eğitim görmüştür ve Chicago Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde hukuk ve iktisat üzerine ve yeni kurumsal iktisatlar üzerine Profesör Ronald Coase ile çalışma şansına sâhip olmuştur.

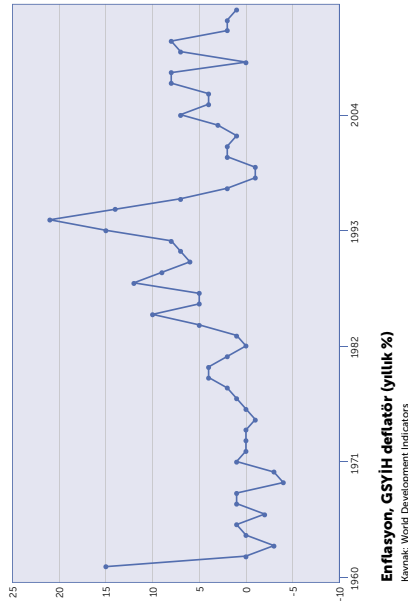
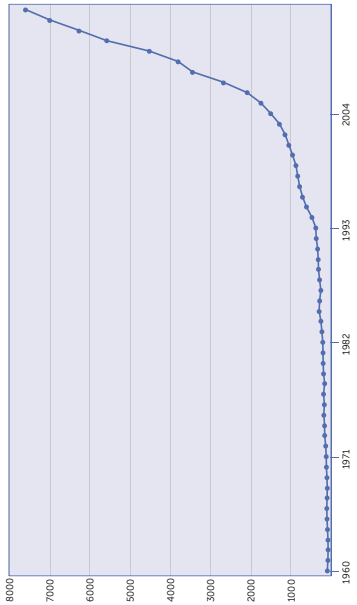
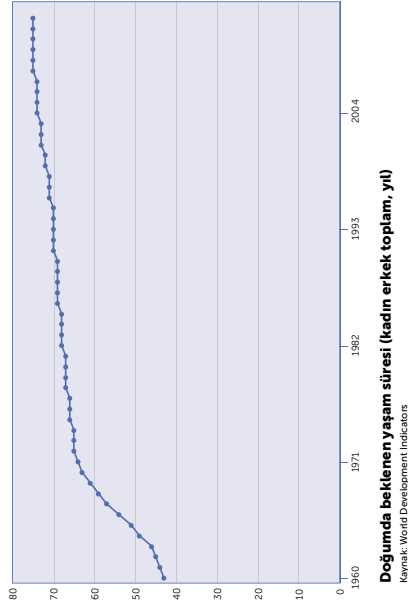
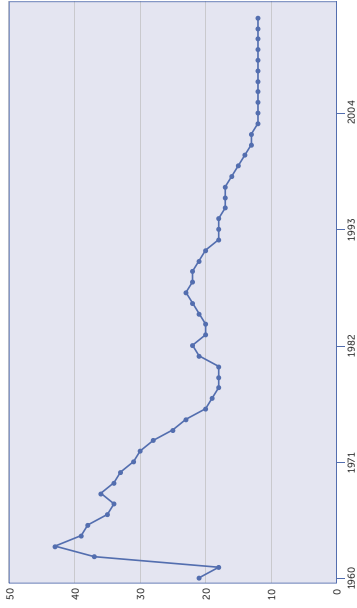
İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	13
ÖNSÖZ	17
1. MAO ÖLDÜĞÜNDE ÇİN'DEKİ DURUM	21
2. DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE ÇİN	57
3. ÇİN'DE PİYASA REFORMUNUN BAŞLAMASI	91
4. KAFESTEKİ KUŞ	139
5. BÜYÜYEREK SOSYALİZMİ AŞMAK	203
6. KAPİTALİZMDEN KAPİTALİZMLERE	287
SONUÇ	375
SONNOTLAR	383
KAYNAKÇA	423
DİZİN	451

Eyalet	Başkent	Nüfus (2010)	Yüzölçümü (km²)	Yoğuluk (km²/kişi)	GSYİH (SAGP, 2014)	Büyüme Oranı (% 2014)	Toplam GSYİH'deki Payı (%)
Guangdong Eyaleti	Guangzhou	104.303.132 [1]	180.000 [15]	579,46 [9]	1.873.128 [1]	7,80	10,65
Jiangsu Eyaleti	Nanjing	78.659.903 [5]	102.600 [24]	766,66 [6]	1.798.417 [2]	8,70	10,23
Shandong Eyaleti	Jinan	95.793.065 [2]	153.800 [20]	622,84 [8]	1.641.981 [3]	8,70	9,34
Zhejiang Eyaleti	Hangzhou	54.426.891 [10]	102.000 [25]	533,59 [11]	1.109.458 [4]	7,60	6,31
Henan Eyaleti	Zhengzhou	94.023.567 [3]	167.000 [17]	563,01 [10]	965.390 [5]	8,90	5,49
Hebei Eyaleti	Shijiazhuang	71.854.202 [6]	187.700 [12]	382,81 [13]	812.919 [6]	6,50	4,62
Liaoning Eyaleti	Shenyang	43.746.323 [14]	145.900 [21]	299,83 [18]	790.964 [7]	5,80	4,5
Sichuan Eyaleti	Chengdu	80.418.200 [4]	485.000 [5]	165,81 [25]	788.480 [8]	8,50	4,48
Hubei Eyaleti	Wuhan	57.237.740 [9]	185.900 [14]	307,89 [16]	756.163 [9]	9,70	4,3
Hunan Eyaleti	Changsha	65.683.722 [7]	210.000 [10]	312,77 [15]	747.360 [10]	9,50	4,25
Fujian Eyaleti	Fuzhou	36.894.216 [17]	121.300 [23]	304,15 [17]	664.671 [11]	9,90	3,78
Şanghay Yerel Yönetimi	Şanghay	23.019.148 [25]	6.341 [32]	3.630,20 [3]	650.999 [12]	7	3,7
Pekin Yerel Yönetimi	Pekin (Beijing)	19.612.368 [27]	16.800 [30]	1.167,40 [4]	589.380 [13]	7,30	3,35
Anhui Eyaleti	Hefei	59.500.510 [8]	139.700 [22]	425,91 [12]	576.060 [14]	9,20	3,28
İç Moğolistan Özerk Bölgesi	Hohhot	24.706.321 [23]	1.183.000 [3]	20,88 [31]	490.979 [15]	7,80	2,79
Shaanxi Eyaleti	Xi'an	37.327.378 [16]	205.600 [11]	181,55 [24]	488.780 [16]	9,70	2,78
Tianjin Yerel Yönetimi	Tianjin	12.938.224 [28]	11.305 [31]	1.144,46 [5]	434.418 [17]	10	2,47
Jiangxi Eyaleti	Nanchang	44.567.475 [13]	167.000 [18]	266,87 [19]	434.035 [18]	9,70	2,47
Guangxi Zhuang Özerk Bölgesi	Nanning	46.026.629 [11]	236.000 [9]	195,02 [23]	433.051 [19]	8,50	2,46
Heilongjiang Eyaleti	Harbin	38.312.224 [15]	454.000 [7]	84,38 [29]	415.544 [20]	5,60	2,36
Chongqing Yerel Yönetimi	Chongqing	28.846.170 [20]	82.300 [26]	350,50 [14]	394.159 [21]	10,90	2,24
Jilin Eyaleti	Changchun	27.462.297 [21]	187.400 [13]	146,54 [26]	381.405 [22]	6,50	2,17
Yunnan Eyaleti	Kunming	45.966.239 [12]	394.000 [8]	116,66 [27]	354.072 [23]	8,10	2,01
Shanxi Eyaleti	Taiyuan	35.712.111 [18]	156.300 [19]	228,48 [21]	352.549 [24]	4,90	2
Xinjiang (Sincan) Uygur Özerk Bölgesi	Ürümqi	21.813.334 [26]	1.660.400 [1]	13,13 [32]	255.971 [25]	10	1,46
Guizhou Eyaleti	Guiyang	34.746.468 [19]	176.000 [16]	197,42 [22]	255.609 [26]	10,80	1,45
Gansu Eyaleti	Lanzhou	25.575.254 [22]	454.300 [6]	56,29 [30]	188.861 [27]	8,90	1,07
Hainan Eyaleti	Haikou	8.671.518 [29]	34.000 [29]	255,04 [20]	96.726 [28]	8,50	0,55
Ningxia Hui Özerk Bölgesi	Yinchuan	6.301.350 [31]	66.400 [27]	94,89 [28]	76.042 [29]	8	0,43
Qinghai Eyaleti	Xining	5.626.722 [32]	721.200 [4]	7,80 [33]	63.581 [30]	9,20	0,36
Tibet Özerk Bölgesi	Lhasa	3.002.166 [33]	1.228.400 [2]	2,44 [34]	25.443 [31]	10,80	0,14
Makao Özel İdarî Bölgesi	Makao	552.300 [34]	29 [34]	19.044,82 [1]	Özel idarî bölge olan Makao ve Hong Kong. Dünya Bankası verilerine göre kişi başına sırasıyla 140.000 ve 53.000 dolar civarındaki GSYİH'leriyle dünya birincisi ve onuncusudur.		
Hong Kong Özel İdarî Bölgesi	Hong Kong	7.061.200 [30]	1.104 [33]	6.396,01 [2]			
Tayvan Eyaleti*	Taipei	23.140.000 [24]	35.581 [28]	650,34 [7]	Tayvan IMF verilerine göre kişi başına 45.000 dolar civarında GSYİH'ye sahiptir.		

* 1949'daki kuruluşundan beri Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC), Tayvan'ı 23. eyaleti olarak görmüştür, ancak ÇHC Tayvan'ı hiçbir zaman kontrol etmemiştir. Tayvan (resmî adıyla Çin Cumhuriyeti) şu anda Tayvan, Penghu, Kinmen ve Matsu'yu idare etmektedir.

ÇİN KOMÜNİST PARTİSİ GENEL SEKRETERLERİ

Genel Sekreter	Göreve Başlama	Görevden Ayrılma
1 Chen Duxiu	1 Temmuz 1921	7 Ağustos 1927
2 Xiang Zhongfa	7 Ağustos 1927	24 Temmuz 1931
3 Bo Gu	24 Temmuz 1931	Ocak 1935
4 Zhang Wentian	Ocak 1935	20 Mart 1943
5 Mao Zedong	20 Mart 1943	9 Eylül 1976
6 Hua Guofeng	7 Ekim 1976	28 Temmuz 1981
7 Hu Yaobang	28 Temmuz 1981	15 Ocak 1987
8 Zhao Ziyang	15 Ocak 1987	23 Temmuz 1989
9 Jiang Zemin	23 Temmuz 1989	15 Kasım 2002
10 Hu Jintao	15 Kasım 2002	15 Kasım 2012
11 Xi Jinping	15 Kasım 2012	görevde

ÇİN HALK CUMHURİYETİ DEVLET BAŞKANLARI

	Göreve Başlama	Görevden Ayrılma
1. ANAYASA (1954–1975)		
1 Mao Zedong	27 Eylül 1954	27 Nisan 1959
2 Liu Shaoqi	27 Nisan 1959	31 Ekim 1968
- Dong Biwu*	24 Şubat 1972	17 Ocak 1975
2. ve 3. ANAYASALAR (1975-1982)		
- Zhu De**	17 Ocak 1975	6 Temmuz 1976
- Song Qingling**	6 Temmuz 1976	5 Mart 1978
- Ye Jianying**	5 Mart 1978	18 Haziran 1983
4. ANAYASA (1983'ten günümüze)		
3 Li Xiannian	18 Haziran 1983	8 Nisan 1988
4 Yang Shangkun	8 Nisan 1988	27 Mart 1993
5 Jiang Zemin	27 Mart 1993	15 Mart 2003
6 Hu Jintao	15 Mart 2003	14 Mart 2013
7 Xi Jinping	14 Mart 2013	görevde

Not: Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanlığı sembolik bir görevdir. Çin Başbakanı hükümetin başıdır ve dört başkan yardımcısı, bakanlar ve komisyon başkanlarından oluşan Devlet Konseyi'ne başkanlık eder. Tek-parti rejimiyle yönetilen Çin Halk Cumhuriyeti'nde Çin Komünist Partisi Genel Sekreteri devlet ve hükümet üzerinde mutlak iktidar ve otoriteye sahiptir. Ancak örneğin Deng Xiaoping hiçbir zaman bu makamlarda bulunmuş olmasa da fiili olarak 1978-1992 arasında Çin'in lideri konumundaydı.

* Başkan vekili

** Dâimi komite başkanı

TEŞEKKÜR

ÖNCELİKLE BU ORTAK ÇALIŞMAYI EN BAŞINDAN BERİ teşvik eden ve destekleyen Ekonomik İlişkiler Enstitüsü'nden (Institute of Economic Affairs) Stephen Littlechild ve Philip Booth'a teşekkür ederiz.

Bu kitabı yazmaya 14-18 Temmuz 2008'de Chicago'da düzenlenen Çin'in Piyasa Dönüşümü Konferansı'ndan hemen sonra başladık. Kitabın ilk taslağı tamamlandıktan sonra 19-23 Temmuz 2010 tarihleri arasında Üretimin Sanayi Yapısı ile ilgili Chicago Atölye Çalışmasını düzenledik. Konferans ve atölye çalışmasının katılımcılarından, özellikle aynı fikirde olmadığımız zaman, çok şey öğrendik. Marjorie Holme, Lennon Choi ve Joey Nahom'a konferansı ve atölye çalışmasını mümkün kılan mükemmel lojistik destekleri için ayrıca teşekkür ederiz.

İlk taslağı okuyanlardan, Stephen Littlechild, Douglass North, Mary Shirley ve Chenggang Xu ayrıntılı yorumlarda bulundular. Ayrıca kitabın belli bölümleri ile ilgili olarak Lee Benham, Philip Booth ve Steven Cheung'dan yorumlar aldık. Birçok düzeltme ve iyileştirmeye sonuçlanan

bu eleştirileri ve önerileri için onlara teşekkür ederiz. Hu Wei'ye de haritalarla ilgili yardımları için teşekkür ederiz.

Son birkaç yıldır iki yazar bu kitap ve ilgili diğer projeler üzerinde çalışmak için her ay bir araya geldiler. Bağlı olduğumuz kurumlara, Chicago Üniversitesi Hukuk Okulu'na (the University of Chicago Law School, Ronald Coase için) ve Arizona Eyalet Üniversitesi'ndeki Siyaset ve Küresel Araştırmalar Okulu'na (the School of Politics & Global Studies at Arizona State University, Ning Wang için) teşekkür ederiz. Chicago Üniversitesi Hukuk Okulu'nun eski dekanı Saul Levmore ve şu anki dekanı Michael Chill, çalışmamızı cömertçe desteklediler.

Bilgilerini ve görüşlerini bizlerle cömertçe paylaşan birçok kişiye ayrıca teşekkür etmek isteriz. Hepsinin adını burada sayamıyoruz. Ama özellikle şu isimleri açıkça belirtmemiz gerekiyor: Alexandra ve Lee Benham, Linda ve Steven Cheung, Jin Lei, Liang Xiaowei, David Pickus, Richard Sandor, Guangzhen Sun, Xiao Geng, William Xiao, Xiong Jialong, Xu Liangying, Wang Tianfu, Zhang Weiying, Dingxin Zhao, Zhou Qiren, Zhou Weibing ve Zhu Xiqing.

ÖNSÖZ

ÇİNİN EKONOMİK DÖNÜŞÜMÜ KONUSUNDA TEMMUZ 2008’de Chicago’da düzenlenen konferansta sunduğu bir makalede Steven Cheung, Çin’in komünist sistemden kapitalizme olan ekonomik dönüşümünü “tarihteki en büyük ekonomi reformu programı” olarak adlandırmıştı.¹ Cheung’un vardığı sonuç kuşkusuz doğrudur, ancak aynı derecede olağanüstü olan şey şudur: Çin’in kapitalist olmasına yol açan olaylar dizisi önceden planlanmamıştır ve nihaî sonuç tamamen beklenmeden gerçekleşmiştir. Bu hikâyenin belki de çok daha olağanüstü olan yönü, kapitalizme doğru dönüşümün Çin Komünist Partisi’nin himâyesi altında gerçekleşmiş olmasıdır. Bu, Hayek’in “insan eylemlerinin niyet edilmemiş sonuçları” dediği durumun açık bir örneğidir.²

1982’de Londra’daki Ekonomik İşler Enstitüsü (Institute of Economic Affairs) Cheung’ın “Çin Kapitalist Olacak mı?” başlıklı el kitabını yayınlamıştı.³ Cheung’ın bu soruya verdiği cevap olumluydu. Ancak Cheung’ın vardığı sonuç neredeyse herkes tarafından inanılmaz bulunmuştu. Kendisi bile

görüşlerini belirtirken “Dönüşüm hızlı olmayacak.” diyecek kadar temkinliydi.⁴ Böyle düşünmesi mâkûldü. Yıllardır sürmekte olan komünist propaganda, Çin’deki insanların kapitalist sistemin işleyişi konusunda aşırı derecede olumsuz bir görüş benimsemelerine yol açmış olmalıydı. Dahası, Cheung’ın belirttiği gibi, kapitalist sistem yönünde bir değişim, bu değişim nedeniyle kendi konumlarının tehdit edildiği kaygısına kapılacak olan ordu ve hükûmet görevlilerinin muhalefetiyle karşılaşabilirdi. Dört yıl sonra, 1986’da, “Çin Kapitalist Olacak mı?”nın ikinci baskısı yayınladığında, Cheung bir yandan “değişimin hızını eksik tahmin etmiş olduğunu”⁵ belirtirken diğer yandan da “Çin’deki ekonomi reformunun geçen beş yıldakinden çok daha yavaş ilerleyeceği”⁶ sonucuna varıyordu. Oysa değişim hızla devam etti. Komünist propagandanın sıradan Çinlilerin görüşleri üzerindeki etkisi, Cheung’ın beklediğinden daha zayıf; ordu ve hükûmet görevlilerinin muhalefeti ise daha az önemli idi. Çin görece kısa bir zamanda kapitalist oldu.⁷ Bu kitapta, bu sonuca yol açan olaylar dizisi anlatılmaktadır.

Böylesine kapsamlı bir konudaki câhilliğimiz, bu son derece şaşırtıcı insan tecrübesinin tüm yönlerini araştırmamıza imkân vermemektedir. Hâlâ Çin’in piyasa ekonomisine dönüşümü konusunda bilmediğimiz çok şey var. Dahası, konuyla ilgili anlatılanların pek çoğu aslında yanlış. Yeni olgular ortaya çıkarken şüphesiz şimdi söylediklerimizin ayrıntılarının değişmesi gerekecek. Ancak burada çizdiğimiz açık ve geniş tablo, muhtemelen değişmeyecek.

Bu ortak projede, Ning Wang Çin’deki olaylarla ilgili bilgileri ve bunların yorumlanmasını sağladı. Daha sonra iki yazar birlikte, bu olayların ağırlıkları ve önemi konusunda tartıştılar, hataları düzeltip argümanları yeniden düzenlediler. Sonuçta ortaya çıkan ürün, bu yakın işbirliğinin sonucudur.

Argümanlarımız, kitabın sonundaki Notlar ve Referanslar’da bulabileceğiniz mülâkatlardan ve çok sayıdaki Çince ve İngilizce kaynaktan derlenen bilgilere dayanmaktadır. Birçok önemli konuda olduğu gibi, bu bilgiler hakkındaki yorumumuz da, mevcut literatürdekinden farklı olabilir. Hikâyemizin anlaşılır olmasını sağlamak için, muazzam büyüklükte olan ve hâlen büyümeye devam eden mevcut literatüre çok ender olarak değindik. İzleyen sayfalarda, bizim anlattığımız şekliyle, Çin’in nasıl kapitalist olduğunu okuyacaksınız.

1

MAO ÖLDÜĞÜNDE ÇİN'DEKİ DURUM

ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NİN KURUCUSU VE 1943'TEN itibaren Çin Komünist Partisi'nin başkanı olan Mao Zedong 9 Eylül 1976'da öldüğünde Çin on yıl önce onun başlatmış olduğu Kültür Devrimi'nin ortasındaydı.¹ Bu devrimin sosyalizmi yeniden gençleştirecek ve onu kapitalist yozlaşmadan ve bürokratik katılıktan kurtaracak bir dizi devrimden ilki olması bekleniyordu.² Kültür Devrimi, Mao tarafından Çin'i sosyalist cennete ulaştırmak için büyük bir kararlılıkla yürütülen bir dizi toplumsal ve siyasal kampanyanın ardından başlatılmıştı. Mao, Çin'in yoksulluktan kurtulabileceğine ve sosyalizmin şanlı yolunda yürüyebileceğine inanıyordu; ancak bunun olmazsa olmaz şartı, Çin halkının düşünce ve eylemde tek vücut olması ve bütün yetenek ve enerjisini ortak amaçlar için seferber etmesiydi.³ Fedakâr ve mülksüz Çin halkı yeniden doğacaktı. Tarihin ağır yükünden ve feodalizmden kurtulan Çin halkı, maddi çıkar beklentisi olmadan ve Batı kapitalizminden etkilenmeden yalnızca sosyalizm çağrısına cevap verecekti. Ancak, Mao'nun derinden kusurlu ideolojisi ve kötü tasar-

lanmış devrimleri, Çin halkına yalnızca tarihin en ölümcül kıtlığını getirmekle kalmadı, aynı zamanda onu kültürel köklerinden kopardı ve modern çağın gelişmelerinden ve yeniliklerinden mahrum etti.⁴ Girişimci bir halk, kısa bir sürede sosyalist makinenin cansız parçaları durumuna indirgendi.

Kabûl etmesi zor olsa da, Mao'nun Çin halkı üzerinde yol açtığı felâketler kadar başarıları da muazzamdı. *The Economist* "son çözümlemede Mao tarihin en başarılı liderlerinden biri olarak kabûl edilmelidir" diye yazdı. Dergiye göre bunun nedenleri şunlardı: Mao, Marx'ın reçetesinin aksine, Çin Komünist Partisi'nin iktidarı ele geçirmesini sağlayacak olan kırsal kökenli bir köylü devrimi stratejisi geliştirmişti. Çin'i savaşılar nedeniyle yıkılan ve yolsuzluklarla kan kaybeden bir feodal toplum olmaktan çıkararak kimsenin aç kalmadığı eşitlikçi bir devlete dönüştürmüştü. Ulusal gururu ve güveni sağlamış ve böylece Çin'in, Mao'nun deyişiyle, "büyük güçler arasında yer almasının" yolunu açmıştı.⁵ *The Economist* Çin'de kimsenin aç kalmadığı konusunda yanılrsa da, çok az kişi Mao'nun devrimlerinin Çin ve dünya üzerindeki etkisini reddeder. 1972 yılında Çin ile ABD arasındaki diplomatik ilişkileri yeniden başlatmış olan Richard Nixon, Mao'yu "büyük devrimci liderler kuşağının özgün bir adamı" olarak isimlendirdi.⁶ Mao'yu ölmeden önce son gören yabancı devlet adamı olan Pakistan başbakanı Zülfikar Ali Butto, onu "özü uyum ve mâcera olan bir devrimin oğlu, dünyayı sarsan parlak bir yeni düzenin büyük mimarı" olarak tanımladı ve ekledi, "Mao gibi adamlar yüz yılda bir gelir."⁷

Bu tezatlı mirasla Çin, Mao sonrası yolculuğuna başladığında ne bir yol haritası ne de belli bir hedefi vardı. O zamanlar otuz yıl içinde Çin Halk Cumhuriyeti'nin altmışıncı kuruluş yıldönümünü göz alıcı bir piyasa ekonomisi olarak

kutlayacağı hayâl bile edilemezdi. Çin'in gerçekleştirdiği inanılmaz dönüşümü ve izlediği yolu anlamak için dönüşümden önceki Mao dönemi hakkında net bir görüşe sâhip olmak gereklidir.

Çin'in Mao sonrası piyasa ekonomisine geçişi, Mao sonrası reformun Çin'in sosyalist ekonomisini yeniden yapılandırmak için denediği reformlardan ilki olmadığı dikkate alındığında özellikle ilgi çekicidir. 1958 yılında Mao'nun kendisi Çin'in ekonomik ve siyasal sistemini desantralize* etmek için radikal bir kampanya başlatmıştı.⁸ Ancak Mao'nun Çin'i Stalinizmden uzaklaştırma gayreti İleri Doğru Büyük Atılım (1958-1961) felâketi ile sonuçlandı. 1960'lardaki kısa süreli bir toparlanma ve iyileşme döneminin ardından Mao, Kültür Devrimi'ni (1966-1976) başlattı ve yine Çin'in ekonomik ve siyasal yapısını desantralize etmeye çalıştı.⁹ İleri Doğru Büyük Atılım da Kültür Devrimi de feci bir şekilde başarısızlıkla sonuçlandı.

Çin devleti açısından Mao sonrası reform, Mao'nun başlattığı büyük davanın bir devamıydı. 28 Mart 1985'te Japon Liberal Parti delegasyonu ile yapılan bir toplantıda Deng Xiaoping ilk defa Çin ekonomi reformunu Çin'in "ikinci devrim"¹⁰ olarak tanımladı (ilk devrim Mao'nun Çin Halk Cumhuriyeti'ni kurmasıyla sonuçlanmıştı). Pek çok çevre tarafından Çin ekonomi reformunun mimarı olarak alkışlanan Deng, daha sonraları "ikinci devrim" ifadesini birçok defa tekrarlayacak ve bu ifade, Mao sonrası ekonomi reformunu tanımlamak için kullanılan resmî terminolojinin bir parçası olacaktı. Deng, ekonomi reformunu "ikinci devrim" ola-

* Desantralize etmek: adem-i merkezileştirmek, yerinden yönetilir hâle getirmek, merkezi devletin gücünü azaltarak yerel yönetimlerin yetkilerini artırmak.

rak adlandırırken, ilk devrimin, Çin'i yüz yıldan uzun süren kargaşa ve savaştan sonra yeniden birleştirmesine karşın, yeterince başarılı olmadığını düşünmüş olmalıydı. Peki ama eğer ikinci devrim ilk devrimin eksik yönlerini tamamlamayı amaçladıysa Mao'nun eksik bıraktığı şey neydi? Mao'nun bunu gerçekleştirmesini ne engelledi? Deng'in üstesinden gelmek istediği, ilk devrimin hataları ve sınırları nelerdi?

I
1 Ekim 1949'da Tiananmen Meydanı'nda Mao kendine özgü Hunan aksanıyla ve kararlı bir tavırla Çin halkının ayağa kalktığını söylediğinde, bütün bir ulus neşe ve coşkuyla dolmuştu. Hong Kong'tan kısa bir süre önce dönmüş olan ünlü edebiyat eleştirmeni ve yazar Hu Feng, bu tarihi an için dört bin satırdan uzun "Zaman Başladı" adlı bir şiir yazmıştı.¹⁴ Qing Hanedanı'nın 1911'de utanç verici bir şekilde düşüşünden, yerel liderler arasındaki yıkıcı çatışmaların, Japonya'ya karşı sekiz yıllık direnişin ve üç yıllık kanlı iç savaşın ardından en sonunda Çin, bağımsız bir ülke olarak yeniden birleşmişti. Neredeyse yüz yıllık bir savaş ve çatışma döneminden sonra Çin halkı barış ve daha iyi bir hayat özlemiyle doluydu.

Ancak Çin ulusunun barış ve zenginlik çabası, tehlikeli bir yol izleyecekti. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından bağımsızlığını kazanan birçok ülkede olduğu gibi sosyalizm rüzgârı estiğinde Çin bu doktrinin esiri oldu. Moskova'da üstlenmiş olan Komünist Enternasyonal'in yardımıyla 1921'de kuruluşundan itibaren Çin Komünist Partisi komünizmi ideolojik olarak benimsemişti.¹² Ancak Moskova ile Çin Komünist Partisi arasındaki ilişki her zaman sorunlu oldu.¹³

Başlangıçta Moskova, Çin Ulusal Partisi'ni (Çin Kuomintang'ı) destekliyordu. Bu parti, 1919 yılında Sun

Yat-sen tarafından kurulmuştu ve Çin Komünist Partisi'ne göre daha eski ve daha büyüktü. Moskova, Çinli komünistleri Sun Yat-sen'in liderliğinde kapılarını komünistlere de açmış olan Kuomintang'a katılmaya teşvik etti. Ancak Sun'un 12 Mart 1925'te ölümünün ardından halefi Chiang Kai-shek Çin Komünist Partisi ile uzlaşma konusunda çok daha az isteklikti. İki yıldan daha az bir süre önce, Chiang Moskova'da Sovyet sistemini üç ay incelemişti. Lev Trotskiy ve diğer Rus liderleri ile tanışmış ve Sovyet sisteminin Çin'e uygun olmadığı sonucuna varmıştı.¹⁴ Chiang, 1927'de Kuomintang içinde konumunu sağlamlaştırırken komünistleri hedef aldı. Bir yıl sonra Nanjing'de Ulusal hükümeti kurdu ve Çin Komünist Partisi'ni yeraltına inmeye zorladı. Bunun üzerine Moskova Çinli Komünistleri Marksizmin ve Bolşevik Devrimi'nin öğretilerine uygun olarak kentlerde isyanlar örgütlemeleri konusunda teşvik etti. Ancak bu strateji, Çin şehirleri devletin askerî güçleri ile sıkı bir şekilde kontrol edildiği için Çinli komünistler için felâket oldu. Komünist hareket ancak birkaç "sovyet üssü"nde (Çinli komünist milislerin kontrolü altındaki bölgelerde), Ulusal ordunun ulaşmasının güç olduğu dağlık arazilerde dağınık bir hâlde hayatta kalabildi. Ekim 1934'te komünist güçler Jiangxi eyaletindeki en büyük ve en köklü üslerinden birini kaybettiler. Buradaki komünistlerin başında Komünist Enternasyonal tarafından gönderilen ve Çin Komünist Partisi içinde komuta kademesinde yer alan, Çin'de Li De olarak bilinen, Otto Braun bulunuyordu.¹⁵ Hayatta kalan komünistler kaçmak zorundaydılar ve bir sonraki yılı güneyden kuzeye doğru uzun ve zorlu bir yolculukla geçirdiler. Bu uzun yolculukta geçtikleri bölgelerden bir kısmı Ulusal ordu tarafından sıkı bir şekilde kontrol ediliyordu. Diğer bazı bölgelerde ise komünistlere düşman etnik azınlıklar ya da bölgesel çeteler hâkimdi. Ay-

DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE ÇİN

MAO'NUN 9 EYLÜL 1976'DA ÖLÜMÜ, ÇİN'DE İKTİDARA kimin geleceği konusunda şiddetli ve sonu belirsiz bir mücadelenin başlamasına neden oldu.¹ Mücadelenin bir tarafında Mao'nun Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi Birinci Başkan Yardımcısı olarak seçtiği ve uzun dönem başbakanlık yapmış olan Zhou Enlai'nin ölümünden sonra Şubat 1976'da başbakan vekili olarak atadığı Hua Guofeng ve çevresi bulunuyordu. Diğer tarafta ise Mao'nun dul eşi Jiang Qing ve onun Şanghay'dan katılımlarını sağladığı, Kültür Devrimi sırasında siyasal hiyerarşi içerisinde zirveye yükselmiş olan diğer üç kişiden oluşan Dörtlü Çete bulunuyordu. Buna ek olarak, Çin siyasal yaşamı ideolojik çizgilerle derinden parçalanmış bir hâldeydi. Yukarıda bahsedilen her iki rakip grup da Kültür Devrimi'ni desteklemiş ve ondan faydalanmıştı. Bunların karşısında ise Mareşal Ye Jianying'in başını çektiği, içinde Deng Xiaoping, Chen Yun ve Hu Yaobang'ın da bulunduğu, Kültür Devrimi'ni ya hiç desteklememiş ya da bu harekete zoraki katılmış olan kıdemli Parti ve ordu mensuplarından

oluşan geniş ve gevşek bir grup vardı. Ölümünden hemen önce Mao, kendisinden sonra iktidar mücadelesinin zorlu ve çetin olacağı ve Kültür Devrimi'nin terk edileceği konusunda derinden kaygılanıyordu. Mao, Kültür Devrimi'ni, Chiang Kai-shek'in ve onun ulusalcı hükümetinin yenilgiye uğratılmasının yanında, en önemli ve kalıcı başarılarından biri kabûl ediyordu.²

Mao'nun ölümünden iki gün sonra 11 Eylül'de Hua cüretkâr bir adım attı. Ekonomik işlerden sorumlu Başbakan Yardımcısı olan Li Xiannian'a Dörtlü Çete'yi tutuklayacağı konusundaki kararlılığını ifade etti ve ondan bir an önce Mareşal Ye ile bağlantı kurmasını istedi. O dönemde Ye, Parti Merkez Komitesi Başkan Yardımcısı, Merkez Askerî Komite Başkan Yardımcısı ve Savunma Bakanıydı. 13 Eylül'de Li, Ye ile gizlice görüştü ve Hua'nın âcil mesajını ilettiler. Uzun süredir Dörtlü Çete'den hoşnutsuz olan Mareşal Ye, Hua'nın kararını içtenlikle destekledi. Ye'nin aktif katılımıyla 26 Eylül'de Dörtlü Çete'yi devirmek için gizli bir plan yapıldı. On gün sonra, 6 Ekim'de tek bir damla kan dökülmeden Dörtlü Çete tutuklandı. Kıdemli Parti üyelerinin güçlü destekleriyle Hua gücünü pekiştirdi ve hemen ardından liderlik pozisyonunu ele geçirdi. Halk Cumhuriyeti'ndeki iktidarın ilk kez devri Mao'nun beklediğinden daha dramatik olsa da onun korktuğu kadar sorunlu olmadı.³

I
Hua, Halk Cumhuriyeti için kritik olan bir anda, tüm ülkeyi mahvedebilecek olan bir iktidar kavgasından kaçınabildi. Takdir etmek gerekir ki, Hua, kısa bir süre için bile olsa, Dörtlü Çete'yi alt edebilmek ve Mao sonrası ortaya çıkan iktidar boşluğunu doldurabilmek için çok farklı güçleri kendi etrafında birleştirebildi. Ayrıca, görevde bulunduğu

kısa süre içinde, Hua, Çin'i Mao'nun radikal ideolojisinden ve aşırı sınıf mücadelesinden uzaklaştırmayı başardı ve ülkeyi sosyalist modernizasyona yöneltti. Ancak, Hua siyasal bir ikilem içindeydi. Bir yandan, Hua ve Çin hükümeti sosyalizme ve Mao'ya ideolojik bakımdan bağlıydı. Sosyalizmin umut kırıcı performansı ve Mao'nun son derece içler acısı ekonomi yönetimi, ne sosyalizmin ideolojik meşruiyetini tam olarak ortadan kaldıracı ne de Mao etrafındaki kişi kültürünü kırabilirdi. Ölümünden sonra bile, Mao hem siyasal elitler hem de sıradan halk tarafından büyük bir lider olarak hâlâ geniş çapta saygı görüyordu. Dörtlü Çete'nin tutuklanması bile, onların Mao'ya sözde ihanetleriyle meşrulaştırıldı ve Mao'nun ileri görüşlülüğüne atfedildi –çünkü Mao, 1975'te Birinci Başkan Yardımcısı olarak Dörtlü Çete'nin bir üyesi olan Wang Hongwen'i değil Hua'yı seçmişti. Bu nedenle, Mao'nun öğretisine bağlı kaldığı sürece, Hua'nın liderliğinin meşru olduğuna inanılıyordu. Diğer yandan, Hua, Mao'nun bazı kararlarının değiştirilmesi gerektiğinin farkındaydı. Özellikle sürmekte olan Kültür Devrimi ve Mao'nun, 1975'te Kültür Devrimi'ni uygulamadaki isteksizliği nedeniyle Deng'i görevden alması kararı değiştirilmeliydi. Deng'in Mao ile ters düşebilme konusundaki siyasal cesareti ve 1974–1975 arasındaki etkin başbakanlığı, pek çok Parti kademelinin güvenini ve genel olarak halkın desteğini kazanmasına yol açmıştı. Her iki grup da, Deng'i, Mao sonrası dönemde Çin'in yöneticiliği için güçlü bir aday olarak görüyordu.

Bu ideolojik ikilemle karşı karşıya kalan Hua, Mao'nun halefi olarak meşruiyetini pekiştireceği umuduyla kendi etrafında yeni bir kişi kültürü oluşturulmasına izin verdi. Ancak bu durum, Hua ile Mareşal Ye'nin ve Hua'nın liderliği için desteklerinin gerekli olduğu diğer Parti emek-

3

ÇİN'DE PİYASA REFORMUNUN BAŞLAMASI

ÇİN KOMÜNİST PARTİSİ ON BİRİNCİ MERKEZ KOMİTESİ Üçüncü Genel Kurul Toplantısı Halk Cumhuriyeti'nin tarihinde bir dönüm noktasıydı; bu toplantı Partinin rolünü sağlamlaştırdı ve parçalanmış durumdaki toplumun yeniden birleşmesi için uygun bir ortam hazırladı. Burada verilen kararlar sayesinde Çin halkının enerjisi, şevki ve yaratıcılığı sınıf mücadelesi politikasından sosyalist modernizasyona yönelecekti. 1978 yılının sonlarında Çin bir kez daha 1949'da olduğu gibi tarihsel bir kavşaktaydı. Bu defa Çin daha da şanslıydı. Bugün hem Çin hükümeti hem de dünya çapında akademik çevreler, Üçüncü Genel Kurul Toplantısı'nı Çin'in piyasaya yönelmesinin başlangıcı olarak görmektedir. Bu başlangıç sayesinde, izleyen otuz yıl içinde, olağanüstü bir şekilde, dünyanın en kalabalık ülkesi, yoksul, durağan bir sosyalist ekonomiden dünyanın en dinamik ekonomilerinden birine dönüşecekti.¹ Ancak bu önemli olayı olduğundan daha da fazla anlamlandırmamak –Üçüncü Genel Kurul Toplantısı'nın tarihsel öneminin sanki önceden

belirlendiğini düşünmemek– gerekir. Nihâyetinde, Çin'de özenle büyük piyasa dönüşümünü gerçekleştirecek olan bir olaylar dizisini başlatmadı. Aslında dönüşümün kendisi, Üçüncü Genel Kurul'u, Halk Cumhuriyeti'nin tarihindeki en belirgin dönüm noktası konumuna taşıdı. Eğer Çin'in ekonomi reformları başarısız olsaydı, Üçüncü Genel Kurul, Çin liderliğinin ekonomiyi modernize etmek için giriştiği başarısız denemelerden sâdece biri olurdu.

Her halükarda Çin reformlara başlamak için 1978'in sonuna kadar beklemedi. Mao'nun Eylül 1976'da ölümü ve Aralık 1978'deki Üçüncü Genel Kurul arasındaki iki yıl zarfında Çin zaten Mao'nun radikal ideolojisine kapıyı kapamış ve ekonomik kalkınmayı en önemli önceliği olarak benimsemişti. Kültür Devrimi Dörtlü Çete'nin tutuklanmasının ardından sona erdi ve sosyalist modernizasyon kısa zamanda Hua'nın ve yeni Çin hükümetinin en fazla ilgilendiği konu oldu. “Dört modernizasyon” ekonomi politikası 1976'da yeniden canlandırıldı; Dışarı Doğru Atılım bir yıl sonra başlatıldı. Hu Yaobang'ın inisiyatifiyle, Kültür Devrimi sırasında tasfiye edilmiş olan yüz binlerce Parti görevlisi ve “sağcı”ya itibarları iade edildi. Bunların çoğu yönetici pozisyonlarına getirildiler ve kısa zamanda reformun en önde gelen savunucuları oldular.

Merkez Parti Okulu Müdürü ve *Kuramsal Eğilimler*'in editörü olarak Hu, Marksist ideolojinin kamuoyundaki etkisini azaltarak reformun başlangıcında anahtar rol oynadı. *Kuramsal Eğilimler* yeni fikirleri güçlü bir şekilde seslendirdi. “Gerçeği test etmenin tek ölçütü pratiktir” başlıklı makale geniş kapsamlı bir siyasal tartışmayı tetikledi. Üçüncü Genel Kurul Toplantısı'nın Pekin'de gerçekleştirildiği 1978'in sonuna kadar pratik geçerliliğini korudu ve Mao'nun küçük kırmızı kitabının ve Marksizmin yerini aldı. Bu ideolojik

kayma, daha sonraları, Halk Cumhuriyeti'nin tarihindeki ilk “geniş çaplı zihin özgürleşmesi” olarak bilinecekti.²

Kültür Devrimi'nin sona ermesinden hemen sonra Çin dış dünyaya açılmaya başlamıştı. Çin liderleri, önceki on yılda ihmal edilen ve zedelenen ilişkileri yeniden kurmak ve Çin ile modern dünya arasındaki açığı bir de kendi gözleriyle görmek için dışarıya pek çok ziyaret düzenlediler. Çin-ABD ilişkilerinin 1 Ocak 1979'da normalleşmesi ve Deng'in bunun hemen ardından Amerika'ya ziyareti, Çin'in Batı ile olan uzlaşmasında güçlü bir katalizör oldu. Çin liderleri, Asya, Avrupa ve Amerika'daki kapitalizmin ekonomik dinamizmini gördükten ve hayranlıklarını ifade ettikten sonra ironik bir biçimde sosyalizme daha da bağlandılar. Eğer Çin kapitalizmin yenilikçi gücünü alabilirse, sosyalizmin doğal üstünlüğünün, Çin ekonomisini, Batı'nın gerçekleştirmiş olduğundan çok daha hızlı bir şekilde, modernleştirebileceğine inanıyorlardı. Bu görüşler Üçüncü Genel Kurul'da daha da güç kazandı. 1978 Bildirisi'nin açıklanması ve Deng Xiaoping ile Chen Yun'un Parti merkezine dönmeleri ile birlikte, sürmekte olan siyasal ve ekonomik değişim daha da hızlandı.

Üçüncü Genel Kurul Toplantısı'nın hemen ardından Çin hükümeti bir dizi reforma başladı ve Çin sosyalist ekonomisinin en zayıf yönlerinden biri olarak kabul edilen devlete âit girişimlere odaklandı. 1978 Bildirisi'nin kabul ettiği gibi, “[Çin'deki] ekonominin yönetim yapısındaki en önemli eksikliklerden biri aşırı yetki yoğunlaşması” idi.³ Sonuç olarak, hem yerel yöneticilere hem de ekonomik örgütlere daha fazla yetki verilecekti ve böylece “yerel yöneticiler ve sanayi ve tarım girişimleri, birleşik devlet planlamasının rehberliği altında daha fazla karar gücüne sâhip olacaklar”dı.⁴ Ancak girişimlere doğrudan yetki devri fikrinin daha önce hiçbir örneği olmamıştı. Mao'nun daha önceki

4

KAFESTEKİ KUŞ Sosyalizm Altında Piyasa Reformu

1 980'LERİN BAŞLARINDA ÇİN'DE EKONOMİ REFORMU İKİ ekonominin hikâyesiydi: durgun bir devlet sektörü ve bununla tezat oluşturan, hızla büyüyen devlet-dışı ekonomi. Marjinal devrimler sırasında, canlı bir devlet-dışı sektör sosyalist ekonominin periferisinde ortaya çıktı. Hırslı girişimcilerin yeterince farkına varılmamış ya da değerlendirilmemiş ekonomik fırsatları bulmaları ve değerlendirmeleri çok az zaman aldı. Sosyalist ekonominin on yıllarca ağır sanayiye odaklanması, Çinli tüketicilerin uzun yıllar en temel tüketim mallarını ve hizmetlerini bile yeterince elde edememesine yol açmıştı. Bütün bunlar değişecekti. 1980'lerin başında, girişimciler bu giderilmemiş talepleri karşılamaya başladılar ve bunun çok kârlı olduğunu farkına vardılar. Örneğin, kendi kendisinin patronu olan berberler, devlet hastanelerinde çalışan cerrahlardan daha fazla gelir elde eder oldular. Erişte çorbası (*noodles*) ve çerez satan sokak satıcıları, nükleer bilim adamlarından daha fazla para kazandılar. Birçoğu eski "istihdam bekle-

yen gençler” olan tüccarlar, küçük dükkân ve özel restoran sâhipleri, 1980’ler boyunca Çin’de en fazla gelir elde eden gruplar oldular. Şaşırtıcı olmayan bir biçimde, hanehalkı işletmelerinde kendi kendilerini istihdam edenlerin ve tek bir birey tarafından yürütülen ve sâhiplenilen işlerde çalışanların sayısı 1978’deki 140.000 düzeyinden 1979’da 310.000’e, 1980’de 806.000’e ve 1981’de 2,6 milyona ulaştı.¹ Şehir sâkinleri, devlete âit kurumlardan sağlanamayan pek çok mal ve hizmeti tüketmeye başladılar.

Mao öldüğünde ekonominin en sorunlu sektörü olan tarım, 1979 ile 1984 yılları arasında göz alıcı bir gelişme gösterdi ve yıllık üretim artışı, ortalama yüzde 6,7 düzeyinde gerçekleşti. Sonuçta, tarım üretimi 1978’deki 305 milyon tondan 1984’te 407 milyon tona ulaştı.² Dahası, 1980’de özel çiftçiliğin şartlı kabûlü ile birlikte, Çinli köylüler, tedricen kolektif çiftçiliğin boyunduruğundan kurtuldular ve Tarım Reformu’ndan sonra ilk defa bir dereceye kadar ekonomik özgürlük elde ettiler. 18 Haziran 1980’de Sichuan eyaletinde, ilk defa bir Halk Komünü lağvedildi. 1982 sonunda hanehalkı sorumluluğu sistemi, Mao döneminde, ulusal örnek komün olarak kabûl edilen Dazhai’deki komün de dâhil olmak üzere, kırsal nüfusun yüzde 80’inden fazlasında uygulanıyordu. Bir yıl sonra, bu oran yüzde 95’e ulaştı ve tarımdaki kolektivizm fiilen sona ermiş oldu.³

Bu arada, kasaba ve köy girişimleri, 1980’ler boyunca Çin ekonomisinin en hızla büyüyen sektörü oldu. Toplam kırsal emek gücünün bu tür girişimler tarafından istihdam edilen oranı, 1978’deki yüzde 9’dan 1984’te yüzde 14’ün üzerine çıktı. 1980’lerin ortalarına kadar, bu girişimlerin üretimi, kırsal ekonomideki üretimin yarısından fazlasını ve Çin sanayi üretiminin dörtte birini oluşturur hâle geldi.⁴

Öte yandan, Çin hükûmetinin 1978’den beri önceliği

olan, devlet işletmelerini yeniden canlandırmaya yönelik reform çabaları hayâl kırıklığına dönüştü. Girişim reformu yönündeki düzenlemeler, devlet girişimlerine karar alma konusunda daha fazla özerkliğin yanı sıra elde ettikleri kârın bir kısmını istedikleri gibi kullanma hakkı da verdi. Bu, hem yöneticiler hem de işçiler için olan müşevvikleri daha da arttırdı. Ancak her bir girişim, bağlı olduğu otoriteyle, hangi haklara sâhip olacağı ve kârın ne kadarlık bir oranının devlete verileceği konusunda müzakere yapmak zorundaydı. Bu pazarlık sürecinde siyasal güç ve diğer iktisadî olmayan konular da iktisadî mantığı gölgeledi. Sonuçta daha kârlı olan firmalar devlete kârlarının daha yüksek bir yüzdesini devrederken, ödeme aczine düşmüş firmalar devletten sübvansiyon alıyordu. Bu nedenle, kârlı firmalar büyüyemezken zarar elde eden firmalar da iflâs etmediler. Ek olarak, devlete âit girişimler hâlâ devletin çeşitli unsurları tarafından müdahalelere mâruz kalıyorlardı. Çinlilerin dediği gibi, bu girişimler birçok “kaynana”nın ortak gözetimi ve denetimi altındaydı. Dahası, bu reformlar Mao’dan miras kalan desantralize (yerinden yönetimci) yönetim yapısı içerisinde yürütüldüğünden, yerel hükûmetler kendi bölgelerindeki firmaların faaliyetleri üzerlerinde etki sâhibi olma karşılığında bunları korumak için ticaret engelleri yarattılar. Bu durum, girişim reformunu büyük çapta zedeledi. Yerel korumacılığın ulusal düzeydeki sonucu, tüm ülkenin bir tımar ekonomisine (*fiefdom economy*) doğru savrulması oldu.

I
Peki girişim reformları neden böylesine başarısız oldu? Bu soruya cevap verebilmek için Çin’in hâlihazırdaki sanayi yapısına yakından bakmak gereklidir.⁵ Kısmen Mao’nun

5

BÜYÜYEREK SOSYALİZMİ AŞMAK Çin Karakteristiğinde Kapitalizm

NEREDEYSE YİRMİ YIL SÜREN GÜÇLÜ BİR EKONOMİK BÜ-yümeden sonra, 1980'lerin sonunda Çin ilk kez tam bir kriz ile karşı karşıya kaldı. Bu kriz 1989 Öğrenci Hareketi'nde tepe noktasına ulaştı. Öğrenci hareketinin trajik bir şekilde sona ermesi, krizi daha da yoğunlaştırmış ve uzatmıştır. 1989 Tiananmen Olayı'ndan bir yıl öncesi ile bu olayı tâkip eden yıllar genellikle Tiananmen Ara Dönemi (1988-1992) olarak adlandırılır. Çince krize karşılık gelen kelimenin sözlük anlamı tehlike ve fırsattır ve bu dört yıllık dönem reform programı için tehlikelerle dolu olmuştur. Bu dönemde reformun bütünüyle reddedilmesi gerçek bir ihtimaldi.

1988 Eylülü'nde Çin hükûmeti âcil bir kemer sıkma programını yürürlüğe soktu. Bu paketin amacı yükselen enflasyonun (Temmuz ayında yüzde 19,7 düzeyindeydi) önünü kesmek, panik içinde yapılan alımları engellemek ve pek çok Çin şehrinde baş gösteren bankalardan para çekme eğilimlerini sonlandırmaktı.¹ Ağustos ayında perakende satış-

ların oranı bir önceki yılın aynı döneminin de üzerine çıkarak yüzde 38,6'ya fırladı ve enflasyon üzerinde fazladan bir baskı yarattı.² Kemer sıkma programı bir yandan banka kredilerini ve para arzını daralttı diğer yandan da özellikle özel sektörle ilgili reform önlemleri demetini askıya aldı, hatta bunları geriye döndürdü. Aşırı ısınmış ekonomiyi dizginlemek ve enflasyonu kontrol etmek için yürürlüğe konan bu program, hızlanmış ekonomiyi frenledi ve ekonomi reformunu etkili bir şekilde durdurdu. Altı ay sonra 1989'un Mart ayında, *The Guardian*'ın manşeti "Pekin'in reformları duraksıyor"³ oldu. 4 Haziran'da öğrenci hareketinin bastırılmasından sonra Çin ekonomisinin görünümü daha da karamsar hâle geldi. *Newsweek* "Deng'in Geriye Doğru Büyük Atılım"⁴ başlıklı bir makale yayınladı. *The Economist*'in analizinin başlığı ise "Bir Ejderha Nasıl Durağanlaşır" (How a Dragon Stagflates)⁵ idi. CIA (Merkezî İstihbarat Kurumu) tarafından o günlerde yayınlanan bir belgeden alıntı yapan *Washington Post* "Çin ekonomisi düzelme sinyali vermeyen ve ülkenin sosyal istikrarını tehdit eden derin bir resesyon içinde"⁶ haberini yaptı.

Alandan toplanan veriler de bu görüşü destekliyordu. Çin kırsalının her yanındaki yerel hükümetler kemer sıkma programı ile sert bir şekilde darbe almışlar ve kredi sıkıntısı içine düşmüşlerdi. 1990 yazında yerel hükümetlerin köylülerden alınan tahıllar karşılığında alacak dekontu (*credit note*) düzenlemeye zorlanmaları, yaygın bir hoşnutsuzluğa sebebiyet verdi. Bir yıl önceki öğrenci hareketi sırasında Çinli köylüler gösterilerden büyük ölçüde uzak durmuşlardı. Bununla birlikte geçmişte Çin Komünist Devrimi de dâhil olmak üzere ayaklanmaların ve isyanların doğum yeri olan Çin kırsalı siyasi açıdan kırılğan bir durumdaydı.

Dahası Çin'de tekil işletmelerin sayısı (yedi ya da daha az çalışanlı özel kurumlar) 1989'da yüzde 15 oranında düştü. 1988'de 200.000'in üzerinde olan özel girişimlerin (yedi işçiden fazlasını çalıştıran) sayısı, 1989'un sonunda yarım fazla düşerek 90.000'in biraz üzerinde kalmıştır. Özel girişimlerin sayısı, 1990 yılı boyunca da bu seviyede kalmaya devam etmiştir. 1991'de hafifçe yükselerek 107.000'e ulaşmıştır.⁷

Üstelik siyasal söylemdeki ana eğilimler görünüşe göre tersine dönmüşlerdi. Eğer Çin ekonomi reformu, bazı akademisyenlerin doğru bir şekilde gözlemlediği gibi⁸ 1980'lerin sonunda planlama ile piyasa arasında bir "açmaz"a sürüklendiyse, siyasî gelgitler ekonomiyi şimdi bir önceki konumuna doğru itmekteydi. Deng'in reformu desteklemek için 1970'lerin sonunda topladığı siyasî koalisyon 1980'lerin ortasında çatırdamaya başladı. Bu, 1987'nin başında Hu Yaobang'ın istifasına yol açtı ve 1989'daki Tiananmen hareketinin bastırılmasından sonra koalisyon neredeyse tamamen çöktü. 23 Kasım 1989'da Devlet Konseyi Başkanı Li Peng, *Die Welt*'in baş editörü Manfred Schell'e özel bir mülakat verdi. Çin'in ekonomi reformu ve açılım politikaları hakkında sorulan soruya Li Peng'in cevabı şu oldu: "Çin reformu sosyalist sistemin kendi kendini geliştirmesidir. Ekonomik açıdan, planlı ekonomiyi piyasa regülasyonu ile birleştirmek Çin'i kapitalizme yönlendirmek amacını taşımamaktadır."⁹ Li, 1984'ten beri reformun yönü olan piyasa ekonomisini açık bir şekilde kapitalizm ile bir tutmuştu. Piyasa reformlarını destekleyen siyasî koalisyon parçalanmıştı. Önceki bölümde tartıştığımız üzere, "planlı ekonomi önceliklidir, piyasa ayarlamaları ise yardımcıdır" yönündeki resmî görüş, uzun bir süredir Çin sosyalizmin içine işlemişti. İlk olarak 1956'da Chen Yun tarafından kesin ve açık bir şekilde ifade edilen bu görüş, 1978'den sonra

KAPİTALİZMDEN KAPİTALİZMLERE

RONALD COASE, ÇİN'İN PİYASA DÖNÜŞÜMÜ İLE İLGİLİ 2008 Chicago Konferansı'nın 18 Temmuz'daki kapanış konuşmasında, "Çin'in mücadelesi, dünya için yapılan bir mücadeledir"¹ diyordu. 10 Aralık 2008'de *Time* dergisi, Çin'in otuz yıllık piyasa ekonomisine dönüşümü ve Deng Xiaoping'in bu olağanüstü insanlık dramında oynadığı kahramanca rol üzerine bir yorum yazısı yayınladı. Makalenin sonunda şu ifade yer alıyordu: "Bu, zamanımızın muazzam hikâyesidir. Bu, bizim hikâyemiz, herkesin hikâyesi – sâdece Çin'in hikâyesi değil."²

Bu hikâyenin ilk bölümü 1976'da Mao'nun ölümüyle başladığında, Mao sonrası Çin hükûmeti, Kültür Devrimi'nin ardından kararlı bir stratejik değişiklik gerçekleştirmişti. Sınıf mücadelesini terk etmiş ve "sosyalizmin üstünlüğü"nü gerçekleştirmek için alternatif bir yaklaşım olarak sosyalist modernizasyonu benimsemişti. 1950'lerin ortalarından beri devam eden ideolojik radikalizm, en sonunda hatalı ve zararlı olarak kabûl edildi ve böylece politikaların belirlenmesinde sağduyu ve pragmatizme yer açıldı. Liderlik ve

politikadaki bu kayma, sosyalist ideolojinin kontrolünün gevşetti ve ardından Çin'in ekonomi reformuna zemin hazırladı. Mao döneminde, sosyalizmin emirlerini dayatmak için gerçekleştirilen dalgalar hâlindeki siyasal kampanyalar, Çin'i vâdedilen ortak zenginlik diyarına götürmekte başarısız oldu. Umutsuzluk ve memnuniyetsizlik yaygındı, özellikle Mao döneminde pozisyonlarını kaybeden Partinin emektarları, "sağcı" olarak suçlanan entelektüeller ve tarımdaki kolektivizasyondan sonra iki yakasını bir araya getirmek için çabalayan 800 milyon Çinli köylünün çoğunluğu bunu derinden hissediyordu. İnsanlar çaresizlik içindeydiler ve değişim istiyorlardı.

Sınıf mücadelesinden vazgeçen ve sosyalist modernizasyonu benimseyen Çin, sonunda negatif toplamlı siyasal iç çekişmelerin lânetinden kurtuldu ve pozitif toplamlı ekonomik kalkınma oyununu başlattı. Mao'nun heybetli ancak felâketle sonuçlanan sosyalizm denemesinin yol açtığı derin hayâl kırıklığı, herhangi bir büyük reform projesi konusunda Çinlilere temkinli olmayı öğretmişti. Bununla birlikte, uzun zamandır dış dünyadan tecrit edilmiş olan Çinlilerin, sosyalizmin herhangi bir alternatifinden neredeyse hiç haberleri yoktu. Bu durum, Çinli liderlere ne bulabilirlerse onunla, doğaçlama ve tâdilât (*tinkering*) yoluyla çalışmaktan başka çare bırakmıyordu. Yine de sosyalist ideolojinin bayrağı altında birleşerek sosyalizmin pratik hedeflerine ulaşmak için farklı yollar denediler. Ancak, 20. Yüzyıl'ın sonuna gelindiğinde, 1978 Bildirisi'nde³ amaçlananın aksine, Çin kamu mülkiyeti ve devlet planlamasına dayanan "büyük, modern, sosyalist güç" değildi; temelde özel girişimcilik ve piyasa güçlerinin yön verdiği canlı bir ekonomiydi. Bu, Çin'in ekonomik dönüşümünün en beklenmedik yönüdür. Çin, sosyalizmi modernize etmeye çabalarken kapitalist olmuştur. Çin'in hikâyesi,

Adam Ferguson'un "insan eyleminin ürünü olan ancak insan tasarımı olmayan"⁴ dediği şeyin mükemmel bir örneğidir. Bir Çin atasözü bunu daha şiirsel ifade etmektedir: "Bile-rek dikilen çiçekler açmazlar; kimsenin bakmadığı söğütler, büyük ağaçlara dönüşür ve geniş gölgeler oluştururlar."

I
Başlangıçta tasarlandığı ve süreç boyunca düşünüldüğü şekliyle Çin'in ekonomi reformunda, sosyalizmin kaldırılması ve kapitalizme geçilmesi hedeflenmemiştir. Amaçlanan şey, daha çok, sosyalist modernizasyondur, ikinci bir devrimdir; Mao'nun başaramadığı ekonomik kalkınmayı gerçekleştirecek bir başka "Uzun Yürüyüş"tü ve 1978 Bildirisi'nde ortaya konulduğu gibi Çin'i "[20.] Yüzyıl'ın sonuna kadar modern sosyalist bir ülke" hâline getirmektir.⁵ Komünizm, tarihsel misyonunu kapitalizmin mezar kazıcısı olarak tanımladığından, Komünist Parti'nin piyasa reformlarıyla uyuşmadığına derinden inanılıyordu. Ancak, bir siyasal örgütü (Komünist Parti) ideolojisiyle (komünizm) bir tutmak gibi bir hataya düşmemeliyiz. Her bireyin çok sayıda farklı kimliği vardır (örneğin erkek, profesör, koca, iktisatçı, Adam Smith hayranı). Benzer şekilde, siyasal örgütlerin de çok farklı ve akışkan kimlikleri vardır. Marksist bir birey ya da örgüt, sadece bir Marksist değildir, bir Marksistten daha fazlasıdır.⁶ Komünizm ve kapitalizm, rakip ideolojiler olarak birbirlerinin tam karşısında bulunsalar da, komünist bir parti, hayatı tehlikedeysen, kapitalizm de dâhil olmak üzere her şeyi izin verebilir ve her şeyi deneyebilir.

Komünist Partinin komünizmle özdeş olmadığını anlaşılamaması, birçok kişinin ekonomik dönüşüme hatalı yaklaşmasına neden oldu. İdeolojisi ve siyasal örgütü ile birlikte komünist sistem tamamen ortadan kaldırılmadan,

SONUÇ

1 955’TE, O ZAMANLAR CALIFORNIA TEKNOLOJİ Enstitüsü’nde (Caltech) parlak bir bilim adamı olan ve daha sonra Çin uzay programının atası olacak olan Qian Xuesen, komünist suçlamasıyla ABD’den sınır dışı edildi. Hong Kong’a gitmek için Amerikan yolcu gemisi *SS President Cleveland*’a binmeden önce, Los Angeles limanında toplanmış olan muhabirlere Qian şöyle söylemişti: “Çin halkının itibarlı ve mutlu yaşayabileceği bir ülke kurmasına yardım etmek için elimden geleni yapmayı planlıyorum.” 1991’de, dostu ve Caltech’ten eski iş arkadaşı Frank Marble’ı Pekin’de misafir ettiğinde ise sessiz, şaşkın ve özür dileyen bir tarzda ağzından şu cümleler çıktı: “Biliyorsunuz Frank, Çin için çok şey yaptık. İnsanlar yeterince iyi beslenebiliyorlar. Çalışıyorlar ve ilerleme kaydediyoruz. Ama Frank, halkımız mutlu değil.”¹

Yeni Çin Yılı’nı kutlamak için 12 Şubat 2010’da düzenlenen halka açık bir toplantıda, Başbakan Wen Jiabao, Çin hükûmetinin geçmişte yaptığı her şeyin ve gelecekte yapacaklarının “Çin halkının daha mutlu ve itibarlı yaşamasını

sağlama”yı amaçladığını söylüyor ve Qian’ın yarım yüzyıldan daha uzun bir süre önceki o büyük hayalini tekrar dile getiriyordu.² Ulusal Halk Kongresi’nin Mayıs 2010’daki yıllık toplantısında, Çin halkına mutlu ve itibarlı daha iyi bir yaşam sağlamak yönündeki vaat, Wen’in 2010 Hükümet Raporu’nda tekrarlandı ve bunun gelecek onyıllarda hükümetin önündeki en kapsamlı görev olduğu vurgulandı. Bir yıl sonra Başbakan Wen, Ulusal Halk Kongresi’ne son kez başkanlık yaptığında, hükümetin “mutlu bir Çin” inşa etme sözünü bir kez daha tekrarladı. 19 Mart 2011’de *The Economist*’in kapak sayfasında “Çin büyüme değil, mutluluk peşinde” yazıyordu.³

Hükümet, Çin halkının mutluluğunu ve daha iyi ve itibarlı bir yaşama sâhip olmasını yeni misyonu olarak benimserken başlangıcından beri Çin ekonomi reformunu yönlendiren sosyalist modernizasyon hedefinden vazgeçmişti. Hükümetin misyonundaki bu değişiklik, Çin’in piyasa ekonomisine dönüşümü sırasında değer ve tavırlarda gerçekleşen muazzam değişimi yansıtmaktadır. Wen, GSYH artışları bir yana ekonomik kalkınmanın bile mutluluğun artmasını garanti lemediğinin tamamen farkındadır. Ayrıca, halkın mutluluğu ve genel yaşam kalitesi arttırılmadığı sürece ekonomik gelişmenin sürdürülemeyeceğini ve sürdürülse bile pek de bir şey ifade etmeyeceğini çok iyi bilmektedir.

Dahası, Çin devleti, modern zamanların hem ulusalci hem de komünist yönetimleri altında, kendini dâima Çin’i modernleştirmenin öncü gücü olarak görmüştür. Misyonu, ister “Sosyalist Transformasyon,” ister “Dört Modernizasyon” isterse de daha yakın zamanlardaki “Ekonomi Reformu ve Dışa Açılma” olsun, dâima proje-merkezli olmuştur. Öte yandan, mutluluğu aramanın doğasında hümanist bir eğilim bulunmaktadır ve yukarıdan-aşağıya

siyasal kampanyalarla gerçekleştirilmesi neredeyse imkânsızdır. Wen’in en sevdiği kitaplardan biri olan *Ahlâkî Duygular Teoris*’inde Adam Smith’in söylediği gibi, mutluluğu arama, adâletin hüküm sürdüğü özgür toplumdaki sâkin ve alçakgönüllü zihinlere dayanmaktadır.

Belli bir kesin durumla bir başkası arasındaki farka çok fazla önem vermek, insan hayatındaki ızdırap ve kargaşanın en büyük kaynağı gibi görünmektedir. Yoksulluk ve zenginlik arasındaki farkın gerçekte olduğundan daha fazla görülmesine yol açan şey açgözlülüktür; insanın özel ve kamusal konumu arasındaki farkı insanların gözünde büyüten hırstır; tanınmamışlık ve şöhret arasındaki farkı abartan da aşırı gururdur. Bu aşırı tutkuların birinin etkisi altında kalan kişi, sâdece kendi konumundan dolayı ızdırap çekmekle kalmaz, aptalca hayranı olduğu konuma gelebilmek için çoğu zaman toplumsal barışa zarar verme eğilimine de girer. Ancak, en basit bir gözlem bile, insan hayatının bütün olağan durumlarında, iyi niyetli bir zihnin aynı ölçüde sâkin, aynı ölçüde neşeli ve aynı ölçüde memnun olabileceği konusunda onu ikna edebilir. Şüphesiz bu durumlardan bazıları diğerlerine tercih edilebilecek kadar değerlidir. Ancak hiçbir durum, sağduyuyu ve adâleti terk etmemize yol açacak kadar korlanmış bir tutkuyla arzulanmayı hak etmez. Ve yine hiçbir durum, kendi aptallığımızı hatırlamaktan kaynaklanan utanç ya da kendi adâletsizliğimizin dehşetinin yarattığı pişmanlık nedeniyle zihnimizin sükûnetinin zedelenmesine değmez. Sağduyunun bizi yönlendirmemesine ve adâletin izin vermemesine rağmen durumumuzu değiştirmeye kalkarsak, bütün şans oyunlarının en eşitsizini oynamış ve kıt olan bir şey için her şeyi riske atmış oluruz. [...] En uçarı hayallerimizdeki en parlak ve en saygın hâlimizde, bize gerçek mutluluğu getireceğini düşündüğümüz zevkler, bizim gerçek ama mütevazı hâlimizde her zaman sâhip olduğumuz ve elimizin altında bulunan zevklerle neredeyse her zaman aynıdır. Sâdece kişisel özgürlüğümüzün olduğu en mütevazı koşullarda, gurur ve üstünlük duygusundan kaynaklanan anlamsız zevkler dışında, en saygın ve en önemli

insanların elde edebilecekleri diğer her türlü mutluluğa biz de erişebiliriz; gurur ve üstünlük duygusundan kaynaklanan zevkler ise, tüm gerçek ve doyurucu mutlulukların özünde ve temelinde bulunan tam bir huzur hâliyle nâdiren uyumludurlar. Üstelik, hedeflediğimiz şatafatlı durumda gerçek ve doyurucu zevklerin, terk etmeye can attığımız mütevazı durumdaki kadar güven içinde tadının çıkarılabileceği de her zaman kesin değildir. Tarihin kaydettiklerini inceleyin, kendi hayat tecrübenizi hatırlayın, okuduğunuz, duyduğunuz ya da hatırladığınız özel ya da kamusal hayattaki neredeyse tüm fevkalâde şanssız insanların nasıl davrandıklarını dikkatle düşünün; başlarına gelen şanssızlıkların ve felâketlerin büyük bir kısmının, bu insanların kendileri için iyi olanı bilmemelerinden, onlar için doğru olan şey sâkin durmak ve içlerinde buldukları durumdan memnun olmak olduğu hâlde bunu anlamamalarından kaynaklandığını göreceksiniz. Normal olan sağlığını daha da güçlendirmek için ilâç kullanan adamın mezar taşına kazınmış olan yazının –“İyiydim, daha iyi olmayı diledim; şimdi buradayım”– hayâl kırıklığına uğramış açgözlü ve hırslı insanların üzüntüleri için de kullanılması son derece âdil ve mâkûldür.⁴

Tüketici davranışlarını fayda maksimizasyonuna indirgemeye alışmış olan modern iktisatçılar, Adam Smith’in bu paragrafı yazdığını öğrendiklerinde şaşkınlığa düşebilirler. Bu uzun paragrafta dile getirilen ahlâkî ruh, modern iktisat teorilerindeki “iktisadî insan”dan (*homo economicus*) çok farklıdır. İnsan doğasının derinliği ve zenginliğindeki bu muazzam kayıp; iktisadî, zenginlik yaratan insanı inceleyen bir ahlâk bilimi olmaktan çıkarıp kaynak tahsisini inceleyen soğuk bir tercih mantığına dönüştürdüğümüzde ödediğimiz bedelin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Artık gerçekte var olduğu hâliyle insanı inceleyen bir bilim olmaktan çıkmış olan modern iktisat, çapasını yitirmiş ve iktisadî gerçeklikten uzaklaşmıştır. Sonuç olarak, kriz ve belirsizlik anlarında tavsiyelerine fena hâlde ihtiyaç duyulmasına rağmen,

iktisatçılar olayların içyüzünü açığa çıkaran mantıklı açıklamalar yapmakta son derece zorlanmaktadırlar.

Bu arada, Smith’in tonunun ve mesajının Antik Çin zekâsı ile büyük ölçüde örtüşmesi, muhtemelen basit bir rastlantı değildir. “Zihnî çalıştırmak ve düzenli pratik yapmak, keyif vermez mi? Dahası, uzaktan dostların gelmesi, neşe kaynağı değil midir?” Bu soru cümleleri, *Lun Yu*’nin (*The Analects of Confucius – Konfüçyüs’ün Konuşmaları*) girişinde yer almaktadır. Konfüçyüs’ün kastettiği çalışma konuları, sâdece kitaplardan elde edilen bilgiyle sınırlı değildir. Kişisel karakter inşası, sosyal ilişkiler kurulması, ailenin ve ülkenin yönetimi ve nihâyetinde tüm dünyayla uyumun sağlanması da bunlar arasındadır. İnsanın doğası hakkında bilgi edinmek ve her geçen gün bunu daha da ilerletmek, özellikle bize benzeyen insanların arasındayken, bizi sevinç ve huzurla doldurur. Kendisini öğrenmeye adanmış, ama genç yaşta ölen en sevdiği öğrencisi Yan Hui’yi hatırlarken Konfüçyüs onu şu ifadelerle övüyordu: “Tahta kaplardan yemek yiyen, su kabağı kepeçesinden su içen ve küçük bir barakada yaşayan Hui, başkalarının tamamen mutsuz ve moralsiz olacağı bu koşullarda dâima mutlu kalabiliyordu.” Çoğu insanın zor belâ geçinebildiği zamanlarda, öğrenim kaçınılmaz olarak sâdece az sayıda kişinin mâlî gücünün elverdiği lüks bir uğraştı. Konfüçyüs’ün pragmatik öğretisi, “önce insanları zengin edin; sonra da eğitin,” şeklindeydi.

İşbölümü ve mal piyasasının zenginlik için gerekli kurumlar olduğu, uzun zamandır bilinmektedir. Bu iki kurum, ekonomik verimliliğin artmasının yanında yeni ürünlerin geliştirilmesinde de sorumluluk sâhibidir; bunlar sâyesinde piyasa ekonomisi sürekli evrilmekte ve hiçbir zaman yenilik eksikliği gibi bir sorun yaşamamaktadır. Bağımsız ve eleştirel düşünmemizi ve dünyayı kendi iste-

diğimiz tarzda araştırmamızı mümkün kılan düşünce piyasası, bizi doğadaki ve toplumdaki gerçeklikle daha yakından bağlantı kurmaya iter. Her birimizin hayat tecrübesi, belki okyanusta bir damla kadardır. Ancak, bireyselliğimiz ve içimizdeki zengin çeşitlilik bir araya geldiğinde toplum yaratıcı, sağlam ve esnek olur. Mal piyasası ve düşünce piyasası beraberken ve tam anlamıyla birbirlerini destekler, tamamlar ve güçlendirirken, insan yaratıcılığı ve mutluluğu en yüksek şansa sâhiptir ve maddî ve manevî uygarlıklar yan yana sağlam bir zeminde ilerlerler. İnsan mutluluğu ve onuru için sürdürülen sonu gelmez arayışta, Çin'in nasıl kapitalist olduğunun hikâyesi, ne kadar olağanüstü bir dönüşüm olursa olsun, ileri doğru küçük bir atılımdır.

SONNOTLAR

ÖNSÖZ

- 1 Cheung (2008), s. 2. Şimdi hem Çince ve hem de İngilizce olarak, Cheung (2009), mevcuttur.
- 2 Hayek (1967), 6'ncı bölüm.
- 3 Cheung (1982).
- 4 *a.g.e.*, s. 19.
- 5 Cheung (1986), s. 66.
- 6 *a.g.e.*, s. 79.
- 7 Kitabımız Cheung'un (1982, 1986) el kitaplarının devamı olarak düşünüldüğü için başlığı "Çin Nasıl Kapitalist Oldu?" olarak belirlendi. "Kapitalist" ve "kapitalizm" gibi terimler, kolaylıkla ihtilaf konusu olabilir. Çin bugün sosyalizme bağlı kalmakta ve kendini "Çin karakteristiğine sahip sosyalist bir piyasa ekonomisi" olarak tanımlamaktadır. Çin'deki bazı okuyucular, kitabın başlığına karşı çıkabilirler. Çin'in hâlâ Çin Komünist Partisi tarafından yönetiliyor olması, birçok Batılı okuyucunun da muhtemelen kitap için seçtiğimiz başlık nedeniyle bizi eleştirmesine yol açacaktır. Ancak, Çin, son otuz yıldan daha fazla bir süredir, piyasanın ve girişimciliğin yasaklandığı bozuk bir ekonomiden piyasa güçlerinin hüküm sürdüğü ve özel girişimlerin gelişip büyüdüğü canlı bir ekonomiye dönüşmüştür. Kitabımız bunun nasıl olduğunu anlatmaktadır.

1. BÖLÜM

- 1 Kültür Devrimi, Mao'nun Çin'i sosyalizme dönüştürme yolundaki en son, en aşırı ve en acımasız çabasıydı. Diğer politika felaketleri gibi, bu da Çin'de siyasa açıdan nazik bir sorun olmaya ve ilgili devlet arşivleri hâlâ gizli kalmaya devam etmektedir; araştırmacıların çoğunun bu arşiv verilerine ulaşması mümkün değildir. İlgili literatür için örneğin şunlara bakılabilir: Nianyi Wang (1989); Esherick, Kickowicz ve Walder (2006); MacFarquhar ve Schoenhals (2006); ve Guo, Wang, ve Han (2009), Cilt 3. Tarih çalışmalarının çoğunun eksik tarafı, kurbanların sesine – bu konudaki itidalli bir hesaplama ölü sayısını 1.070.000 vermektedir, bkz. Yung-fa Chen (2001), s. 846 – çok az yer verilmesidir. 659 kurbanın trajik hikâyelerini derleyen Dr. Youqin Wang'ın (2004) cesur çabaları bu alandaki boşluğun doldurulmasına yardımcı olmuştur. Aynı yöndeki daha önceki bir çaba için Jicai Feng'e (1990) bakılabilir. Walder (2009), Kültür Devrimi'nin en vahşi ve en acımasız dönemi (1966-1968) konusunda taze bir perspektif sunmaktadır.
- 2 Mao'nun, Çin İleri Doğru Büyük Atılım faciasından yaralarını sarar sarmaz neden Kültür Devrimi'ni başlattığı sorusu, hâlâ cevaplanmamıştır. İktidar mücadelesi, özellikle Mao'nun 1959'da Çin Başkanı olan Liu Shaoqi ile ilgili artan hoşnutsuzluğu, açık nedenlerden biriydi. Bununla beraber, Kültür Devrimi'ne kendine özgü ideolojik ateşi veren ve onu Çin tarihinde daha önce görülmemiş bir siyasal kampanyaya dönüştüren şey, sosyalizmin korunması şeklindeki resmî gerekçeydi. Ayrıca, Mao'nun, hayatının sonunda Kültür Devrimi'ni hâlâ hayli olumlu değerlendirmiş olması, temel güdüsünün iktidar mücadelesi olduğu yönündeki argümanın inandırıcılığını azaltmaktadır.
- 3 “Şanlı yol” (golden highway) terimi, Ran Hao tarafından popülerleştirildi; Ran, bu terimi kırsal Çin'deki sosyalist dönüşümü övdüğü dört ciltlik romanının başlığı olarak kullandı.
- 4 Mao döneminin büyük kıtlığının en güncel anlatımı için bkz. Jisheng Yang (2008) ve Dikötter (2010). Kültür Devrimi sırasında, gelenek karşıtı ve entelektüelizm karşıtı siyasal kampanyalar doruk noktasına ulaştı; Çin üniversiteleri kapatıldı, çoğu kitap ya yasaklandı ya da yakıldı. Modern Çin'de gelenek karşıtlığının erken kökenleri için bkz. Yu-sheng Lin (1979).
- 5 “Mao Öldü,” (Mao is Dead) *The Economist* (11 Eylül 1976).
- 6 *New York Times* (10 Eylül 1976), Bölüm 1, s. 17.

- 7 *World News Digest* (11 Eylül 1976), LexisNexis'ten erişildi.
- 8 Jinglian Wu (2005), ss. 46–49; Angang Hu (2008), ss. 244–253.
- 9 Angang Hu (2008), ss. 512–515.
- 10 “Reform, Çin'in İkinci Devrimidir,” *Deng Xiaoping'in Seçme Eserleri*, Cilt 3. Bu tanımlama Hardin'in (1987) bir kitabının başlığında bulunmaktadır.
- 11 Bu uzun şiirin ilk kısmı, “Neşeye Övgü” (*Huante Song*), *Halkın Günlüğü* gazetesinde yayınlandı (20 Kasım 1949).
- 12 Çin Komünist Partisi'nin, Komünist Enternasyonal'in (ya da Komintern'in) etkisini de içeren, erken tarihi için bkz. Bianco (1971); Dirlık (1989); Pantsov (2000) ve Steve Smith (2000). Ayrıca bkz. Çin Komünist Partisi Tarihi Araştırma Ofisi Birinci Departmanı (1997) tarafından derlenen çok sayıda cilde ve Chen Yung-fa (2001). Parti tarihinin belgesel anlatımları için bkz. Saich (1996) ve Çin Komünist Partisi Tarihi Araştırma Ofisi (2001).
- 13 Çin Komünist Partisi ilk yıllarda malî açıdan Komintern'e bağlıydı; ancak Komintern'in dayatmalarından rahatsızdı. Kuomintang'ın varlığı, Komintern ile aralarındaki ilişkiyi daha da karmaşıklaştırıyordu. Moskova, Çin Komünist Partisi ve Kuomintang arasındaki üçlü ilişki için bkz. Garver (1988); Heinzig (2004); Kuisong Yang (1999).
- 14 Chiang'ın 1923'teki üç aylık Sovyetler Birliği ziyareti, her ne kadar Moskova'dan doğrudan askerî yardım almak şeklindeki ana misyonu gerçekleştirmekte başarısız olsa da, Kuomintang içinde iktidara yükselmesinde kritik öneme sahip bir olaydı. O zamanlar, Chiang'ın Sovyet pratiğine yaklaşımı belirsizdi. Ancak Sun ile karşılaştırıldığında, Çinli komünistlerle Sovyetler Birliği arasındaki işbirliği konusunda Chiang açıkça çok daha az sıcak kanlıydı. Chiang'ın ziyaretiyle ilgili son dönemlerdeki literatür için bkz. Wang ve Li (2004), ss. 92–94; Tianshi Yang (2008), ss. 95–145; Pakula (2009), ss. 122–124; Taylor (2009), ss. 41–45 ve Heming Xing (2009), ss. 12–25. Geçmişe yönelik değerlendirmelerinde Chiang (1956) kendini o zamanlar olduğundan daha fazla komünizme karşı muhalif göstermektedir.
- 15 Braun (1982), Çin'de Komintern ajanı olarak bulunduğu dönemdeki olağanüstü tecrübesini anlatmaktadır.
- 16 Mao Zedong, “Japon Emperyalizmine Karşı Taktikler Hakkında” (27 Aralık 1935'te yapılan bir konuşma), *Mao Tse-tung'un Seçme Eserleri* içinde, Cilt 1, s. 179.
- 17 Batılı okuyucuların en iyi bildiği anlatım olan Edgar Snow (1937)

- sonraki yıllarda birkaç defa gözden geçirilmiş ve yeni bölümler eklenmiştir.
- 18** Stalin ile Mao arasındaki sorunlu ilişki ve özellikle Stalin'in Mao'yu erken dönemde küçümsemesi iyi belgelenmiştir. Bkz. Radchenko (2009), s. 5 ve Kuisong Yang (1999).
- 19** "Uzun Yürüyüş"ün son zamanlardaki bir anlatımı için bkz. Suyun Sun (2006).
- 20** Yan'an döneminde Mao'nun liderliğini konsolide etmesinin güvenilir bir anlatımı için bkz. Hua Gao (2000). "Yan'an Yolu"nun yükselişi ve Çin Komünist Parti üzerindeki dönüştürücü etkisi için bkz. Selden (1971, 1995) ve Yung-fa Chen (1990).
- 21** Mao'nun Moskova'ya ilk ziyareti ve Stalin'le buluşması hakkında bkz. Radchenko (2009), ss. 3-9. Çin kaynağı için bkz. Pang ve Jin (2003), ss. 28-58.
- 22** Mao gibi cüretkâr zihinli büyük bir stratejistin Çin'i "tek taraflı" olarak nitelendirdiği bir dış politikayla bağlı tutmasının nedenini tahmin etmek hâlâ zordur. Mao döneminde Çin'i felaketlerle dolu bir yola (Amerika Birleşik Devletleri ile Kore yarımadasında askeri çatışma, Batı'dan ekonomik ve siyasal tecrit, sosyalizme savruluş vb.) tedricen sevk eden şey, bu hataydı.
- 23** Çin'in ilk Beş Yıllık Planı "156 proje" olarak anılan Sovyet teknolojisi ve borçları ile desteklenen ve Çin'in endüstriyel kalkınmasının köşe taşı olan 156 sanayi projesiydi. Bkz. Dong ve Wu (2004).
- 24** Komünizmin ne zaman ve nasıl bir araç olmaktan çıktığı ve nihai amaç olarak benimsendiği, tam olarak belli değildir. Mao'nun Çin'de Stalinizmi uygulama kararıyla ilgili olarak bkz. Hua-yu Li (2006).
- 25** Mao döneminde Çin konusunda çok büyük bir literatür mevcuttur ve kısmen Mao sonrası Çin'in Mao dönemindeki Çin'den ayrıştırılmayacağıının anlaşılması nedeniyle hızla genişlemektedir. Bu konuda iyi bir başlangıç noktası, MacFarguhar ve Fairbank'in (1987, 1991) editörlüğünü yaptığı *The Cambridge History of China*'nin son iki cildir. Meisner (1999) ve Gray (1990, 2006) tarihçiler tarafından sunulan en iyi anlatımlar arasındadır. Bramall (2009) 1949'dan bu yana Çin siyasal ekonomisinin bir anlatımını sunarken Mao dönemine ve Mao sonrası döneme eşit yer ayırmaktadır. Naughton (2007) çalışması, her ne kadar reform dönemine odaklansa da, Mao Çin'ini de yeterince kapsamaktadır. Daha erken tarihli anlatımlar için bkz. Riskin (1987). Çince literatür için, Mao'nun Çin'i (1949–1976) üzerine üç ciltlik seri –Lin, Fan ve Zhang (1989); Jin Cong (1989) ve Nianyi Wang (1989)– faydalı bir başlangıç noktasıdır. Kapsamlı bir çalışma için Halk Cumhuriyeti'nin (1949–1981) tarihi ile ilgili Hong Kong Çin Üniversitesi yayını olan on ciltlik diziyi bakılabilir. Ayrıca, Sichuan People's Press (2004) tarafından yayınlanan beş ciltlik *Zhongguo Renmin Gongheguo Zhuanti Shi Gao* [The Thematic History of the People's Republic of China; Çin Halk Cumhuriyeti'nin Tematik Tarihi] dizisinin ilk üç cildi, Mao dönemindeki önemli olaylarla ilgili oldukça dengeli ve odaklanmış bir kapsam sunmaktadır. Mao ekonomisinin tarihsel anlatımı için bkz. Jian Sun (1992); Li Wu (1999); Shaozhi Su (2002) ve Angang Hu (2008). Bu konudaki mevcut en kapsamlı anlatım, Dexin Zhao (1988–1999) tarafından düzenlenen beş ciltlik dizidir. Mao ekonomisinin eleştirel bir değerlendirmesi için ayrıca bkz. Ning Wang (2008).
- 26** Hinton (1990)
- 27** Örneğin, bkz. Meisner (1999); Angang Hu (2008) ve Bramall (2009).
- 28** Lerner (1944), s. 1.
- 29** Bu politikanın kökenleri için bkz. Walker (1984); Yibo Bo (1997), ss. 180–199; ve Yunhui Lin (2009), ss. 90–116.
- 30** Çin'in hanehalkı tescil sistemi, otuz yıllık reform sürecinde hayatta kalmış az sayıdaki kurumdan biridir. Bkz. Tiejun Cheng ve Selden (1994) ve Fei-ling Wang (2005).
- 31** Başarılı olduğu söylenmesine karşın toprak reformu, kaba kuvvet kullanımının ve politikaların icrasında sınıf savaşı söylemiyle nefretin körüklenmesinin kötü bir örneğidir. Pinghan Luo (2005), ss. 173–221, toprak reformu sırasında toprak sahiplerine ve zengin köylülere yönelik birçok keyfi ve insanlık dışı uygulamanın, Kültür Devrimi terörünün habercisi olduğunu ortaya koymaktadır. Çinli komünistlerin "nefretle olan meşguliyetleri ve düşmanlarını ifşa etmeye yönelik hevesleri," geç dönem siyaset bilimcisi Lucian Pye (1992, s. 67) tarafından Mao'nun siyasetinin baskın unsuru olarak değerlendirilmiştir. Pye'in sözleriyle, "Hiçbir siyasal kültür Çinliler kadar nefret duygusuna vurgu yapamaz" (a.g.e.).
- 32** Mao'nun tarım politikası üzerine yakın tarihli bir çalışma için bkz. Kueh (2006).
- 33** Jisheng Yang (1998), s. 17.
- 34** Jisheng Yang (2004), s. 40.
- 35** Liu Shaoqi'nin ölümü için bkz. Zheng Huang (2004), ss. 155–176.

- 36 Vogel (2010), Deng'in özellikle son yirmi yılına odaklanan ayrıntılı bir Deng biyografisi sunmaktadır.
- 37 Zhu Rongji'nin etkileyici bir şekilde iktidara yükselişi için bkz. Hancheng Zhou (2003).
- 38 Steven Cheung'un 1980'lerin başındaki Pekin ziyareti ve Çinli yetkililerle görüşmeleri için bkz. Cheung (2009), s. 101.
- 39 İktidara yükselişini de kapsayacak şekilde Mao'nun hayatı için bkz. Spence (1999); Short (1999) ve Mao'nun Chongji Jin (1996) ve Pang ve Jin (2003) tarafından yayına hazırlanan resmi biyografileri. Cheng-tung Wei (1999), modern psikoloji perspektifinden Mao'nun yaşamını anlatmaya çalışmıştır. Mao'nun hoşgörüsüz ve kinci kişiliğini en iyi ortaya koyan ve iyi bilinen örneklerden biri, Çin Komünist Partisi'nin en önde gelen kurucularından biri ve Pekin Üniversitesi'ndeki patronu olan Zhang Shenfu ile olan ilişkisidir. Zhang'ın hayatı için bkz. Schwarcz (1992). Ayrıca bkz. Rui Li (1999); Hua Gao (2000) ve Ruoshui Wang (2001).
- 40 Mao'nun Changsha'daki maceralı ve isyankâr öğrenci hayatı için bkz. Spence (1999), ss. 16–30; Short (1999), ss. 39–81 ve Chongji Jin (1996), ss. 15–39.
- 41 Yıllar sonra, Pekin Üniversitesi'nde kendisini gücendiren deneyiminden bahsederken Mao şunları hatırlıyordu: "[K]onumum o kadar düşüktü ki, insanlar benden kaçıyor. Oradaki görevlerimden bir tanesi, gazete okumaya gelenlerin isimlerini kayda almaktı, ama bu kişilerin çoğu benim bir insan olduğumun farkında değildi. Okuma yapmak için oraya gelenler içinde [Çin'in] 'rönesans' hareketinin ünlü liderleri de bulunuyordu, bunlar... benim çok ilgimi çeken kişilerdi. Onlarla siyasal ve kültürel konular hakkında konuşmaya çalıştım, ama onlar çok meşgul insanlardı. Güney lehçesinde konuşan bir kütüphane asistanını dinlemeye zamanları yoktu." (Short, 1999, s. 83). Mao'nun içerlenmiş şekilde bahsettiği meşgul kişilerden biri de Fu Ssu-nien (Fu Shi Nian) idi. Bu kişi Mao'yu Yan'an'da iç savaş patlamadan hemen önce ziyaret edecek ve daha sonra Tayvan'a kaçacak ve Tayvan Ulusal Üniversitesi'ni yeniden inşa edecekti. 1949'dan sonra, Fu bir savaş suçlusunu olarak kınandı ve atalarının mezarları tahrip edildi. Fu'nun renkli kişiliği ve olağanüstü hayatının bir anlatımı için bkz. Fan-Sen Wang (2000).
- 42 Halk Cumhuriyeti 1949 yılında kurulduğunda, Çinli entelektüeller komünist rejime yönelik yaklaşımlarında kendi aralarında keskin farklılıklar sergiliyorlardı (örneğin bkz. Fu, 2010). Bazıları, sosyalizmden cesaret alan komünistlerin Çin geleneksel kültürüne hoşgörü göstermeyeceklerinden ve entelektüel özgürlük için hiçbir alan bırakmayacaklarından korkuyorlardı. Birçoğu ise ülkede kaldı ve yeni Çin'i içtenlikle benimsedi; ancak kısa sürede Mao'nun "düşünce reformu" ve siyasal kampanyalarının hedefi oldular. Bkz. Ningkun Wu (1993) ve Junyi Wei (1998).
- 43 Qian Xuesen'in hayat hikâyesi için bkz. Iris Chang (1995).
- 44 Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasından hemen sonra, entelektüelleri "yeniden eğitmek" ve onlara Marksist öğretiyi aşlamak için bir siyasî kampanya başlatıldı. Bu, Çin Halk Cumhuriyeti'nde hür düşünce piyasasının sonlandırılmasının başlangıcını oluşturdu. Bu konudaki ürpertici anlatımlar için bkz. Ningkun Wu (1994); Junyi Wei (1998); Yiliang Zhou (1998); Zuguang Wu (2004); Kedi Liu (2005) ve Rongzu Wang (2005).
- 45 Örneğin, Balazs (1964), s. 6, Çin İmparatorluğu'nda "bilge-yetkililerden (*scholar-officials*) oluşan yönetici sınıfın kesintisiz devamlılığı"nı "Çin toplumunun kalıcı bir özelliği" olarak nitelendirdi. Qian Mu, geleneksel Çin siyasal sistemini tanımlamak için yeni bir terim icat etti: "bilginlerce yönetilen hükümet" (*scholars-run-government*; Shi Ren Zheng Fu). Bkz. Mu Qian (2001), s. 15 ve Ying-shih Yu (2004).
- 46 Komünist Parti ve bilge-yetkilileri, birbirine zıt örgüt biçimini temsil etmektedir. Komünist Parti, düzenin tepeden aşağıya dayatıldığı hiyerarşik yapı bir örgütlenme örneğidir. Bilge-yetkililer türündeki örgütlenme ise Polanyi'nin (1966) "kâşifler toplumu" (*society of explorers*) olarak adlandırdığı, otoritenin bilgi edinmeye yönelik ortak çabadan doğduğu bir duruma benzemektedir.
- 47 Liang Shuming bu konuda iyi bir örnek sergilemektedir. Bkz. Shuming Liang (2004), s. 139.
- 48 Liang'ın Mao ile olan çatışması için bkz. Shuming Liang (2004), ss. 146–155. Ayrıca bkz. Alitto (1979); Kedi Liu (2005); Liang ve Alitto (2009).
- 49 Chen'in entelektüel bağımsızlık için verdiği yirmi yıllık hayat mücadelesi için bkz. Jandong Lu (1995). Ayrıca bkz. Rongzu Wang (2005).
- 50 Hu Feng'in trajedisi için bkz. Hui Li (2003).
- 51 Sağcı Karşıt Hareket (*Anti-Rightist Movement*), Halk Cumhuriyeti'ndeki narin düşünce piyasasını ani bir şiddetle sona erdirdi ve Mao'nun hükümetin ve Parti'nin eleştirilmesi yönündeki çağrısına uyan

birçok kişinin hapse girmesine yol açtı. Bu hareketin kökenleri ve sonuçları için bkz. Guo, Wang ve Han (2004), Cilt 2; Zheng Zhu (1998) ve Zhihua Shen (2008) çalışmalarının ilgili bölümleri. Kişisel bir anlatım için bkz. Yangxiang Shao (2007). Sağcı Karşıt Hareket'e yol açan olaylar zinciri, iyi bilinmektedir. Mao'nun, -Çin hükümetinin savunduğu gibi- "Çift Yüz Hareketi" (*Double Hundred Movement*) sürerken mi görüşlerini değiştirip Parti'yi eleştirenlere karşı tavır aldığı; yoksa "Çift Yüz Hareketi"ni, tek parti yönetimine karşı olan Parti üyesi olmayanları tuzağa düşürmek için bir "stratejik komplö" olarak mı planladığı konusundaki tartışma sürmektedir. Ancak, her iki taraf da Sağcı Karşıt Hareket'in Halk Cumhuriyeti'nin tarihinde bir dönüm noktası olduğunu düşünmektedir. Özel sektörün kolektifleştirilmesi ve düşünce piyasasının baskı altına alınması, Çin'in kendini imha yönünde trajik bir yola girmesine yol açtı.

- 52 Yibo Bo (1997), ss. 438–439.
- 53 Mao ile Hruşçov arasındaki rekabet için bkz. Luthi (2008) ve Radchenko (2009).
- 54 Mao (1977), "On Ana İlişki Hakkında" (On the Ten Major Relationships), ss. 284–307, *Mao Tse-tung'un Seçilmiş Eserleri*, Cilt 5 içinde.
- 55 a.g.e., s. 290.
- 56 a.g.e., s. 291
- 57 a.g.e., s. 292.
- 58 a.g.e., s. 294.
- 59 a.g.e.
- 60 Jinglian Wu (2005), ss. 43–57; Yibo Bo (1997), ss. 548–565.
- 61 Angang Hu (2008), s. 250.
- 62 İleri Doğru Büyük Atılım, yaygın olarak, Mao yönetimi altındaki ilk politika faciası olarak kabul edilmektedir. Son zamanlarda çok fazla ilgi çekmiştir. *China Economic Review* (1998), Çin'de İleri Doğru Büyük Atılım sırasında yaşanan büyük kıtlık ile ilgili özel bir sayı, 9(2), yayınlamıştır. Tam bir tarihsel anlatı için bkz. Jisheng Yang (2008) ve Dikötter (2010). Popüler bir anlatım için bkz. Becker (1998). Henan köyünde İleri Doğru Büyük Atılım ile ilgili son zamanların bir incelemesi için bkz. Thaxton (2008).
- 63 Yibo Bo (1997), ss. 478–510.
- 64 *Halkın Günlüğü* (27 Ağustos 1958).

- 65 Pinghan Luo (2001).
- 66 a.g.e., ss. 61–65.
- 67 *Halkın Günlüğü* (18 Eylül 1958).
- 68 Qian Xuesen, *Çin Gençliğinin Günlüğü* (*China Youth Daily*, 16 Haziran 1958).
- 69 Jian Sun (1992), s. 244.
- 70 a.g.e.
- 71 Yibo Bo (1997), ss. 466–489; Yunhui Lin (2008), s. 12.
- 72 Wei Li ve Dennis Tao Yang (2005).
- 73 Adam Smith (1976 [1776]), Kitap IV, s. 33.
- 74 11 Ocak 1962–7 Şubat 1962 tarihleri arasındaki "Yedi Bin Katılımlı Toplantı" olarak bilinen toplantıda, Liu, İleri Doğru Büyük Atılım sırasındaki büyük kıtlığın nedenleri konusundaki farklı teşhisini alenen ifade etti. Bu görüş farklılığı ve ima ettiği eleştiri nedeniyle Mao, Kültür Devrimi'ni başlatırken, Liu'yu ana hedeflerden biri haline getirdi. Bkz. Jin Cong (1989), s. 299; Shuhua Zhang (2006), ss. 277–288.
- 75 Hayek (1937)
- 76 Bkz. örneğin, not 1'de verilen referanslar.
- 77 Li Wu (1999), ss. 650–658.
- 78 Çin tarihinde birbiriyle rekabet halindeki iki siyasal sistem olarak, *Junxian* ve *Fengjian* arasındaki gerilim için bkz. Mu Qian (2005), ss. 1–37, 38–56; Schrecker (2004), Bölüm 1 ve 2. *Fengjian*'in kökeni ve gelişimi için bkz. Tianyu Feng (2006).

2. BÖLÜM

- 1 Hua ve Dörtlül Çete arasındaki iktidar mücadelesinin yanı sıra bunlarla Deng ve takımı arasındaki ideolojik ayrım konusunda bkz. Chuntao Xie (2008); Cheng, Wang ve Li (2008); Liu ve Xu (2009); Donglian Xiao (2008) ve Jisheng Yang (1998), Bölüm 2.
- 2 Spence (1999), s. 178.
- 3 Dörtlül Çete'nin tutuklanması ve Hua'nın kritik rolü için bkz. Xichen Ji (2000); Gensheng Zhang (2004); Dongling Chen (2004), ss. 567–592; Shi ve Li (2008), ss. 668–707; Gang Han (2011).

- 4 MacFarquhar ve Schoenhals (2006).
- 5 Göreve geldikten sonra, Hua sürekli "üretici güçler" in gelişmesinin ilk önceliği olduğunu vurguladı. Bkz. Cheng, Wang ve Li (2008), ss. 72–75.
- 6 Hua'nın Hu Yaobang ve Hu Jiwei'yi ataması için sırasıyla bkz. Mei Man (2005), ss. 212–213 ve Jiwei Hu (1997), ss. 29–30.
- 7 Örneğin, Huang Dai (1998).
- 8 Jisheng Yang (1998), ss. 164–165.
- 9 Deng Xiaoping'e (1981) göre, 1981'de "Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kurulmasından Sonra Partimizin Tarihindeki Belirli Meseleler Hakkındaki Karar"ın geçmesi, "Yoldaş Mao Zedong'un tarihsel rolünün onaylanması ve Mao Zedong Düşüncesi'nin geliştirilmesi ve yüceltilmesinin gerekliliğinin açıklanması" anlamına geliyordu. Bkz. *Deng Xiaoping'in Seçme Eserleri*, Cilt 2. O zamanlar öncelik "Parti'nin birliğinin sağlanması" ve "geleceğe bakılması" olduğu için, Mao hakkında kapsamlı ve üzerinde düşünülmüş bir değerlendirme çabasına bile girilmedi.
- 10 Hu'nun 1980'lerin başlarında siyasal reform konusundaki öncü rolü için bkz. Baoxiang Shen (1997) ve Cheng, Wang ve Li (2008), ss. 85–121.
- 11 Hu'nun çabalarının Hua tarafından desteklenmesi, ya da en azından hoşgörülle karşılanması, bu çabaların başarısı için önemli bir etkeni. Bkz. Gang Han (2004), ss. 29–47. Jiwei Hu (1997), ss. 84–85, da Hua'nın "açık fikirli ve demokratik" bir lider olduğunu kabul etmektedir.
- 12 Reforma yönelik bu tavır, siyasal reformu yürütmekte kadrolardaki değişimin kurumsal değişim kadar önemli olduğu geleneksel Çin pratiği ile uyum içindedir. Bu iki siyasal reform stratejisinin kısa bir teşhiri için bkz. Mu Qian (2001), ss. 1–2.
- 13 Li Wu (1999), ss. 756–807; Dali Sun (2004).
- 14 Harding (1987), ss. 53–57; Jisheng Yang (1998), ss. 108–110; Meisner (1999), s. 429.
- 15 "Dört modernizasyon" un ekonomi politikası olarak kökeni ve yükselişi için bkz. Yaguang Han (2006), ss. 65–70.
- 16 Deng'in 1975'te "dört modernizasyon" u canlandırması için bkz. Hua Zhang (2004).
- 17 Bkz. Deng'in 10 Ekim 1984'te Federal Alman Cumhuriyeti Şansölyesi Helmut Kohl'la olan görüşmesinde yaptığı konuşma: "Reformu bir devrim olarak görüyoruz," *Deng Xiaoping'in Seçme Eserleri*, Cilt 3.
- 18 Örneğin, bkz. Shi ve Li (2008).
- 19 Yu ve Wang (2004). Ancak olayın tümü aydınlanamamıştır. Yazarların belirttiği gibi, Lin Biao olayı, Halk Cumhuriyeti tarihindeki "en tuhaf olaylardan biri"dir (s. 302).
- 20 Congji Jin (1996), s. 1610.
- 21 Jisheng Yang (1998), ss. 55–63; Jieshe An (2004).
- 22 Hua Zhang (2004); Angang Hu (2008), ss. 477–485; Peng ve Chen (2008), ss. 125–128; Shi ve Li (2008), ss. 527–558.
- 23 Shi ve Li (2008), s. 583.
- 24 *Halkın Günlüğü* (26 Aralık 1976).
- 25 Örneğin, Li Wu'nun (1999) belirttiği gibi, "Aslında, 1977 ve 1978'de ulusal ekonominin inşası, nispeten düzgün ve hızlı bir gelişme göstermiştir" (s. 763).
- 26 Muqiao Xue (1996), s. 7.
- 27 Jinhua Chen (2005), s. 95.
- 28 Cheng, Wang ve Li (2008), s. 161.
- 29 Hesaplamalar Li Wu (1999) çalışmasındaki istatistiksel verilere dayanmaktadır.
- 30 Perkins (1991), s. 496.
- 31 Jinhua Chen (2005), s. 98.
- 32 *a.g.e.*, ss. 105–106.
- 33 Bu açık kapı politikasından önce iki deneme daha vardı. Birinci Beş Yıllık Plan (1953–1957) döneminde, Çin, Sovyetler Birliği'nden sağlanan borçlarla Sovyet Bloku'ndan önemli miktarda teçhizat ithal etti. 1972'de ise Çin Japonya ve Batı Avrupa'dan çelik, kimya ve gübre üretim sahalarında kullanılmak üzere teçhizat ve sanayi yapısını modernize etmek için enerji sağlayıcıları satın aldı. Böylece, Çin Halk Cumhuriyeti tarihinde ilk defa batılı kapitalist ekonomilere kapısını açmış oldu. Bkz. Jinhua Chen (2005), ss. 10–14. 1972'de Devlet Ekonomi Konseyi'ne sunulan kimya ve gübre üretim teçhizatı ithalatı önerisinin hazırlayıcılarından birisinin de Hua olması dikkati

- çekmektedir. Bkz. Yan Li (2008) s. 150.
- 34 Li Wu (1999), s. 776.
- 35 Ancak, Çin 1970'lerin başından itibaren Batı ile ticarete başlamıştı. *Halkın Günlüğü* (19 Eylül 1978) gazetesinde çıkan bir makale, Mayıs 1975'te Pekin İkinci Kazak Fabrikası'nın dışarıdan dokuma makineleri satın almak için bir bankadan 1.3 milyon Amerikan doları borç aldığını aktarıyordu. 1976'da bu fabrika ihracattan 4 milyon Amerikan doları kazandı.
- 36 *Halkın Günlüğü* (2 Ocak 1977).
- 37 Yan Li (2008), s. 134.
- 38 Jisheng Yang (1998), ss. 110–111; Li Wu (1999), ss. 776–777; Jinhua Chen (2005), ss. 145–151.
- 39 Cheng, Wang, ve Li (2008), ss. 59–84.
- 40 Li Wu (1999), p. 758.
- 41 Hua (1978) "Birleşin ve Modern, Güçlü Bir Sosyalist Ülke için Çabalayın: Beşinci Ulusal Halk Kongresi'ne Rapor," *Peking Review*, no. 10 (10 Mart), s. 39.
- 42 Milton Friedman (1984), s. 26.
- 43 Cheng, Wang ve Li (2008), ss. 122–132; Yan Li (2008), ss. 68–96; Yang ve Chen (2009), ss. 153–179.
- 44 Yan Li (2008), s. 69.
- 45 *a.g.e.*, ss. 76–80.
- 46 Guangyuan Yu (2008), s. 55.
- 47 Yang ve Chen (2009), ss. 153–167.
- 48 *a.g.e.*, ss. 168–179.
- 49 Lee (2000), s. 645.
- 50 Deng, Ma, Sun ve Wu (1979).
- 51 Richard Wong (2008), s. 4.
- 52 Mingming Tu (2008).
- 53 Cheung (1982, 1986).
- 54 1978 Bildirisi'nin Çince ve İngilizce versiyonlarına İnternet'te birçok

yerden ulaşılabilir. Bkz. Harold Hinton (1982), ss. 457–462.

- 55 *a.g.e.*, s. 459.
- 56 *a.g.e.*
- 57 *a.g.e.*, s. 460.
- 58 *a.g.e.*, s. 459.
- 59 *a.g.e.*, ss. 459–460.
- 60 *a.g.e.*, s. 460.
- 61 *a.g.e.*
- 62 *a.g.e.*, s. 459.
- 63 *a.g.e.*
- 64 *a.g.e.*
- 65 Resmî İngilizce çeviride, "fabrika fiyatı"na karşıt olarak kullanılması gereken "satış fiyatı" yerine "piyasa fiyatı" iki defa kullanılmaktadır.
- 66 Hinton (1982), s. 462, içindeki 1978 Bildirisi.

3. BÖLÜM

- 1 Çin'in ekonomi reformu hakkındaki hemen hemen tüm yazılarda, reformun açık ve seçik bir başlangıcı olduğunun kabul edilmesi çarpıcıdır. Yazıların çoğunda Çin'in "Mao sonrası reform"u ile "1978 sonrası reform" birbiri yerine kullanılabilir. Biz, bu genel kabulü birçok yönden şaşırtıcı ve yanlış buluyoruz.
- 2 Baoxiang Shen (2004), s. 71; Licheng Ma (2008), ss. 6–15.
- 3 Hinton (1982), s. 459, içindeki 1978 Bildirisi.
- 4 *a.g.e.*
- 5 Donglian Xiao (2004), s. 189.
- 6 Jianguo Gao (2000), ss. 377–392.
- 7 *a.g.e.*, ss. 411–427.
- 8 Jinglian Wu (2003), s. 52.
- 9 *a.g.e.*, s. 138; Peng ve Chen (2008), s. 89.
- 10 *Halkın Günlüğü* (19 Şubat 1979). Ayrıca bkz. Donglian Xiao (2008),

- ss. 507–544. Xiao'nun kitabının bu bölümünün başlığının "Ekonomik Sistem Reformu, Hakların Verilmesi ve Kârların Paylaşılmasıyla Başladı" olması dikkat çekmektedir. Xiao'nun dediği gibi, "En azından 1978–1980 arası dönemde, reformun odağında daima girişimlerin yetkilerinin genişletilmesi vardı" (s. 522).
- 11 Li Wu (1999), ss. 841–846; Jinglian Wu (2003), ss. 138–144; Donglian Xiao (2004), s. 191.
- 12 Jisheng Yang (1998), s. 358; Li Wu (1999), s. 842.
- 13 Li Wu (1999), s. 842.
- 14 Shirk (1993), s. 200.
- 15 Jinglian Wu (2005), s. 145.
- 16 Bu, eski Sovyet ekonomisindeki U-form yapısına tezat olarak, araştırma-geliştirme literatüründe, M-form (*multi-divisional*; çok parçalı) sanayi yapısı olarak adlandırılmaktadır. Örneğin, bkz. Qian ve Xu (1993); Maskin, Qian ve Xu (2000) ve Qian, Roland ve Xu (2006).
- 17 Donglian Xiao (2004), s. 204.
- 18 Kuang ve Gai (2004), ss. 311–312.
- 19 Han Zong (2007), ss. 30–41; Peng ve Chen (2008), ss. 125–128.
- 20 Örneğin, Jinglian Wu (2003, 2010) ve Naughton (2007) tarafından tartışılmadı.
- 21 Naughton (1995). Naughton'ın (s. 8) belirttiği gibi, "planın dışına taşarak büyüme", iki farklı yaklaşımı ifade edebilir. İlk olarak, Çin hükümetince bilinçli olarak izlenen bir reform stratejisini ima eder. Bu strateji, merkezî planlamayı sabit tutarken piyasa güçlerinin zamanla büyümesine izin vermek ve bu sayede "ekonomi tedricen plan dışına çıkana kadar planın önemini nispeten azaltmak"tır (*a.g.e.*) İkinci olarak, Çin ekonomisinin, politika yapıcılarının da öngörmediği bir şekilde evrildiği ve "hem ekonominin hem de reformun 'plan dışına' taşarak geliştiği" (s. 23) anlamına gelebilir. Naughton, türettiği ifadenin, ikinci anlamda da anlaşılabilirliğini (s. 22–23) kabul etmiş olsa da, ilk anlam, Naughton'ın benimsediği ve literatürde geniş kabul gören yorumdur (s. 8). Bizim görüşümüz, ilk yaklaşımın Çin hükümetince dikte edilen reformların bir kısmını –örneğin, girişim reformunu– kısmen açıklayabileceği, ancak tüm reform sürecinin ikinci yaklaşımla daha iyi tanımlanabileceği yönündedir.
- 22 Jinglian Wu (2005), s. 68–71. Bu pratiği savunan, en iyi bilinen iktisadi analiz Lau, Qian ve Roland (2000) tarafından yapılmıştır. Erken tarihten, daha eleştirel bir değerlendirme için bkz. Wu ve Zhao (1987).
- 23 Veriler için bkz. Maqiao Xue (1996), ss. 281–282.
- 24 Özel çiftçiliğin bu örneği için bkz. ilk defa Sichuan eyaletinde uygulanan ekonomik deneylerin koleksiyonunu içeren, Sichuan Eyalet Parti Propaganda Departmanı, Sichuan Eyalet Toplumsal Bilimler Akademisi ve *Sichuan Günlüğü* (2008) tarafından yayına hazırlanan *Gan Wei Tian Xia Xiang [Dünyada İlk Olmak için Cesur Olmak]*.
- 25 Anhui eyaletindeki Xiaogang köyünün hikâyesi hem Çince hem de İngilizce olarak geniş çapta belgelenmiştir. Anhu'deki tarım reformunun ayrıntılı bir anlatımı için bkz. *Anhui Nongcun Gaige Zi Lu [Anhui'deki Tarım Reformunun Yolu]* (2006) ve *Anhui Nongcun Gaige Kou Shu Shi [Anhui'deki Tarım Reformunun Sözel Tarihi]* (2006). Her iki eser de Anhui Eyalet Parti Komitesi Parti Tarihi Araştırma Ofisi tarafından yayına hazırlanmıştır.
- 26 Anlaşmada şunlar yazılıydı: "Her hanehalkı reisi imzası ya da damgasıyla, toprağın hanehalkları arasında paylaşılmasını kabul eder. Her hanehalkı, plan başarılı olursa, devlete tarımsal vergi olarak ödenmesi gereken tahıl miktarından kendisine düşen payı ödeyeceğine ve devletten daha fazla para ya da tahıl talep etmeyeceğine söz verir. Eğer plan başarılı olmazsa, hapsedilmeye ve hatta ölüme mahkûm olmaya razıyız ve komün üyeleri 18 yaşına kadar çocuklarımızın yetiştirilmesi konusunda söz verirler." (Jinglian Wu, 2005, s. 111).
- 27 Dazhai'nin yükselişi ve düşüşü için bkz. Lianshen Song (2005).
- 28 Daha sonra Pekin'e terfi ettirilen Wan ve Zhao'dan farklı olarak, Chi'nin Guizhou'da gerçekleşen reformdaki öncü rolü Çin'de bilene yeterince bilinmedi. Bkz. Runshen Du (1998), ss. 268–298.
- 29 *Halkın Günlüğü* (15 Mart 1979).
- 30 Özel çiftçiliğin savunulmasında Wan Li'nin oynadığı kritik rolün ayrıntıları için bkz. Zhang ve Ding (2006), ss. 154–231. Ayrıca bkz. Niansun Qian (2008).
- 31 Resmî anlatımın bir versiyonu için bkz. Zhengfu Shi (2008). *Halkın Günlüğü*'nde bir gazeteci olan Wu Xiang'a göre, özel çiftçilik Xiaogang köyüyle sınırlı olmanın çok ötesinde tüm Çin'de yaygındı. 1978'den 1985'e kadar Guizhou eyaleti Parti şefi olan Chi Biqing, Mayıs 1978'e kadar, eyaletindeki üretim ekiplerinin yüzde 10'undan

- fazlasının özel çiftçiliği bir şekilde benimsemiş olduğunu ifade ediyordu. Her iki örnek de, Runshen Du (1998) çalışmasında sırasıyla s. 214 ve s. 269'da bulunabilir. Çin'deki en yoksul eyaletlerden biri olan Guizhou, Chi'nin liderliğinde eyalet-çağında özel çiftçiliğin benimsendiği muhtemelen ilk yerdi.
- 32** Örneğin, bkz. Yougui Zheng (2009), s.233.
- 33** Jinglian Wu (2005), s. 112.
- 34** Runshen Du (1998), s. 214.
- 35** Xiaochun Fan (2009). Ayrıca bkz. Runshen Du (1998), ss. 16–79; Angang Hu (2008), ss. 341–345.
- 36** Xiaochun Fan (2009), ss. 382–384.
- 37** Tsou (1986), ss. 198–211; Zweig (1997), ss. 55–56.
- 38** Jiangsu eyaletindeki bir köy örneği üzerindeki ayrıntılı bir çalışmada, Huaiyin Li (2009) kolektivizasyondan dönülmesinin (*decollectivisation*) "temelde devlet tarafından planlanan ve dayatılan, yukarıdan aşağıya bir süreç" olduğunu göstermiştir (s. 268).
- 39** Örgütlerin (organizasyonların) ekonomik hayattaki önemi konusundaki ampirik araştırmaların klasik bir örneği için bkz. Banfield (1967). Kapitalizmin yükselişinde ekonomik girişimlerin önemini vurgulayan erken tarihli bir çalışma için bkz. Weber (1981). Konuyla ilgili modern yaklaşımlar için bkz. Arrow (1974); Williamson (1985); ve Coleman (1990).
- 40** Üretim ekipleri örgütsel sermaye olarak, çeşitli şekillerde hayatta kalabiliirdi. Örnek için Bkz. Ning Wang (2005), Bölüm 5.
- 41** Hanehalkı sorumluluğu sisteminin uygulanmasında eyaletler arası farklılıklar konusundaki karşılaştırmalı bir çalışma için bkz. Chung (2000).
- 42** Huayin Li (2009) aydınlatıcı bir örnek sunmaktadır. Li, hanehalkı sorumluluğu sisteminin bile köylülerin tepkisiyle karşılaştığından bahsetmekte ve sonuç olarak şunları söylemektedir: "1980 sonrasındaki kırsal reformun en belirgin başarısı, ..., reformu tasarlayanların amaçladıkları, tarımsal üretimdeki göz alıcı artış değildi, kırsal emek gücünün beklenmedik özgürleşmesi ve bunun sonucunda kırsal nüfusun gelir kaynaklarının çeşitlenmesiydi" (s. 290).
- 43** Kasaba ve köy girişimleri konusundaki literatür çok büyüktür. Son yıllarda bu alandaki yapılmış bir literatür taraması için bkz. Xu ve Zhang (2008).
- 44** Deng Xiaoping, "Reformu Hızlandıracağız," Yugoslavya Komünistleri Ligi Merkez Komite Başkanlık Heyeti üyesi Stefan Korosec ile yapılan konuşma, 12 Haziran 1987 (*Deng Xiaoping'in Seçme Eserleri*, Cilt 3).
- 45** Li Wu (1999), s. 792.
- 46** Örneğin, Wei Li ve Dennis Tao Yang (2005).
- 47** Örneğin, Muqiao Xue (2008), s. 19.
- 48** Örneğin, Lanqing Li (2008), ss. 28–29.
- 49** Naughton (2007), s. 274.
- 50** Xu ve Zhang (2008). Kasaba ve köy girişimleri ile ilgili genel bir değerlendirme için bkz. Findlay, Watson ve Wu (1994).
- 51** Naughton (2007), ss. 274–275.
- 52** Yasheng Huang (2008), s. 10.
- 53** Jisheng Yang'dan (2009), s. 297, alıntılanmıştır.
- 54** Yasheng Huang (2008), s. 77.
- 55** 1985'te Japonya'daki bir konferansta, Japon bir bilim adamı, modern girişimin Çin'de mevcut olmadığını ifade etti. Bu yorum, katılımcılar arasında bulunan Çinli iktisatçılar arasında önemli etki yaptı ve Çin'de çok fazla dikkat çekti. Jinglian Wu'dan (2003), s. 135, alıntılanmıştır.
- 56** Findlay, Watson ve Xu (1994), s. 19.
- 57** Bu olayın ayrıntılı tarihsel anlatımı için bkz. Yizhuang Ding (2008) ve Xiaomeng Liu (2008).
- 58** Çin'in *danwei*'sinin içgörülü bir anlatımı için bkz. Walder (1986). Daha güncel bir anlatım için bkz. Lu ve Perry (1997). Daha erken, ama hâlâ faydalı bir referans için bkz. Schurmann (1968).
- 59** Licheng Ma (2005), s. 147.
- 60** Donglian Xiao (2008), s. 621.
- 61** Muqiao Xue (1996), ss. 268–272.
- 62** Licheng Ma (2005), s. 150.
- 63** a.g.e.

- 64 *a.g.e.*, s. 151.
- 65 Lin Zili adında bir Çinli iktisatçı, Marx'ın *Das Kapital*'indeki bir örneğe dayanarak, bir işverenin sekiz ya da daha fazla işçi istihdam etmesi halinde kapitalist sömürü gerçekleştireceği ve bu nedenle yasaklanması gerektiği sonucuna vardı. Licheng Ma (2005), s. 178, içinde alıntılanmıştır.
- 66 Wenzhen'in hikayesi için bkz. Jinglong Ma (2008) ve Xingzhong Qian (2008).
- 67 İzleyen satırlar temelde Hong Chen (2006), Mingtian Xu (2008) ve Qian Tu'ya (2008) dayanmaktadır. Ayrıca bkz. Donglian Xiao (2008), ss. 757–778.
- 68 Hong Kong, 1949 öncesinde ve sonrasında, anakaradan kaçan yetenekli insanlardan ve sermayeden büyük ölçüde fayda sağlamıştır. Anakarada girişimcilik saldırıya uğrarken Hong Kong güvenli bir sığınak olmuştur. Daha sonraları, Çin kollarını kapitalizme tekrar açtığına beşerî ve malî sermaye Çin'e Hong Kong'tan geri döndü, bkz. Richard Wong (2008).
- 69 Bkz. Hong Chen (2006), ss. 24–27.
- 70 *a.g.e.*, s. 7; Mingtian Xu (2008), ss. 5–6.
- 71 Hong Chen (2006), s. 8.
- 72 Örneğin, Gang Deng (1997).
- 73 Şanghay'ın reddedilmesinin gerekçesi olarak Chen Yun'a atfedilen diğer bir argüman da, tüm Yangzi Delta Bölgesi'nin "en ufak bir şans verilmesi halinde kafeslerinden yüksek becerileriyle birlikte çıkacak olan fırsatçılarla ünlü olmasıydı," (Ziyang Ahao, 2009, s. 102). Zhao'nun gözlemi, Çin'deki reformda Chen'in oynadığı karmaşık rolün kanıtlarından biridir.
- 74 Hong Chen (2006), s. 12.
- 75 Hu'nun erken devrim deneyimi, kişiliğini biçimlendirmekte önemli ölçüde etkili olmuştur. Hu, Anti-Bolşevik Lig olayında (1930–1931), daha çok gençken, kurban durumuna düşmüştü (Mei Man, 2000, ss. 50–51). Hu; çok sayıdaki Kızıl Ordu subayı, Kuomintang istihbarat birimi "Anti-Bolşevik Lig"e dahil olmakla suçlandıktan sonra idam edilecekken, son dakikada kurtuldu. Daha sonra Yan'an'daki, Yan'an'a yönelen çok sayıda entelektüelin ve Parti üyesinin Kuomintang casusu olma şüphesiyle hapsedildiği "Onarma Hareketi"ne (1941–1945) (Yung-fa Chen, 1990, ss. xx; Hua Gao 2000, s. 517; ayrıca bkz.

Mei Man 2000, a. 63) de bulaşmıştı. Hayatının erken dönemlerindeki bu olaylar ve Kültür Devrimi sırasında gördüğü zarar, Hu'nun, Parti terörü ve siyasal düşünce kontrolünün, Parti'nin uzun dönemli davasına zarar verdiğini kabul etmesine yol açmış olmalıdır (örneğin, Li, Hu, Xie, vd., 2009). Bu kabul, Hu'yu diğer Çinli liderlerden ayrı bir yere oturtmaktadır.

- 76 Deng Xiaoping, "Wuhang, Shenzhen, Zhuhai ve Şanghay'da Yapılan Konuşmalardan Pasajlar," *Deng Xiaoping'in Seçme Eserleri* içinde, Cilt 3.
- 77 Ziyang Zhao (2009), ss. 203–206, "sosyalizmin başlangıç aşaması"nda olduğu için, Çin'in ortodoks sosyalist öğretinin kısıtlamalarından kendini kurtarabileceğini öne sürüyor ve böylece sosyalizmle tutarsız olan birçok reform denemesini meşrulaştırıyordu.

4. BÖLÜM

- 1 Licheng Ma (2005), ss. 150–152.
- 2 Li Wu (1999), s. 886.
- 3 Chung (2000); Zhengfu Shi (2008).
- 4 Xu ve Zhang (2008).
- 5 Çin'in devlete-ait girişimlerinin karşılaştığı temel sorunların veciz bir betimlemesi için bkz. Granick (1990), ss. 25–31.
- 6 Muqiao Xue (1996), ss. 272–277.
- 7 *a.g.e.*, ss. 273–274.
- 8 *a.g.e.*, s. 277.
- 9 Bu dönemdeki Çin siyaseti için bkz. Shirk (1993), Fewsmith (1994) ve Jisheng Yang (2004).
- 10 Chen'in iktisadî düşüncesi ve Mao ile Deng yönetimlerinde oynadığı kritik rol için bkz. Lardy ve Lieberthal (1983), Liu ve Xu (2009). Ziyang Zhao'nun (2009) biyografisinde belirttiği gibi, "Chen Yun, Komünist Parti içinde ekonomi politikası konusunda son derece etkiliydi" (s. 122).
- 11 Donglian Xiao vd. (1999), ss. 93–95.
- 12 Alternatif bir bakış açısı, kafesi ekonomi için bir sığınak olarak görmektir. Bu farklı yorum; Chen'in görüşünü, devletin rolünün piyasa güçlerini sınırlandırmak değil, piyasayı korumak ve geliştirmek olduğu

- piyasa ekonomisinin işleyişiyle büyük çapta uyumlulaştırılabildi.
- 13 Hu Yaobang, "12. Parti Kongresine Rapor," *Halkın Günlüğü* (8 Eylül 1982).
- 14 Ziyang Zhao'dan (2009), s. 103, alıntılanmıştır. Ayrıca bkz. Li Wu (1999), s. 852.
- 15 Jisheng Yang (2004), ss. 275–285; Ziyang Zhao (2009), ss. 162–168.
- 16 Licheng Ma (2005), ss. 162–166; Yasheng Huang (2008), ss. 50–51.
- 17 Licheng Ma, ss. 175–177; ayrıca bkz. Jinglong Ma (2008) ve Xingzhong Qian (2008).
- 18 Peng ve Chen (2008), s. 138.
- 19 Yao (2008), reform dönemindeki Çin hükümetini "ilgisiz/tarafsız (*disinterested*) hükümet" olarak adlandırıyordu. Bu tanımlama, daha çok reform sürecinin erken dönemlerine uygundur.
- 20 Jisheng Yang (2004), ss. 341–342.
- 21 Ancak, Çin siyaseti, daha sonraları Hu ve halefi Zhao Ziyang'ın prosedüre uygun olmayan bir şekilde aşağı edilmeleri örneklerinde görüldüğü gibi, kurumsal olarak istikrarsız olmayı sürdürdü.
- 22 Jisheng Yang (2004), ss. 188–189 ve 196–199.
- 23 Muqiao Xue (1996), ss. 297–298.
- 24 Peng and Chen (2008), s. 180; Yasheng Huang (2008), s. 97.
- 25 Wong (1988), s. 11.
- 26 *Japan Economic Journal* (29 Mayıs 1984).
- 27 *Business Week* (15 Ekim 1984).
- 28 Deng Xiaoping, "Reform ve Dışa Açılma, Büyük Bir Deneydir," *Deng Xiaoping'in Seçme Eserleri*, Cilt 3.
- 29 Deng Xiaoping, "Wuhang, Shenzhen, Zhuhai ve Şanghay'da Yapılan Konuşmalardan Pasajlar, 18 Ocak-21 Ocak 1992" *Deng Xiaoping'in Seçme Eserleri*, Cilt 3.
- 30 Örneğin, bkz. Ziyang Zhao (2009), s. 101.
- 31 *Halkın Günlüğü* (21 Temmuz 1992)
- 32 Aralarında görece şanssız bir benzerlik de vardı. Chen'in iktisadî merkezîyetçiliği sürdürmek konusundaki ısrarı kadar Deng de siyasal iktidarı elde tutmak konusunda ısrarlıydı. Bununla birlikte, Deng ve Chen arasındaki çok fazla önemli farklılık vardı. Örneğin, reformun hızı ve yabancı sermaye konusunda neredeyse birbirine tamamen karşı görüşlere sahiptiler –bunlardan ikincisiyle ilgili olarak, bkz. Ziyang Zhao (2009), s. 102.
- 33 Peng ve Chen (2008), ss. 189–192.
- 34 1984 Ekonomik Sistem Reformu Kararı'nın Çince versiyonuna internetten erişilebilir: <http://cpc.people.com.cn/GB/64162/134902/8092122.html>.
- 35 Muqiao Xue (1996), s. 310.
- 36 Li Wu (1999), ss. 908–912; Peng ve Chen (2008), ss. 214–218. Fiyat reform öncesi Çin'in fiyat sisteminin bir tanısı için bkz. Furen Dong (1986).
- 37 Fiyat reformundan önce, Çin hükümeti, güçlü bir hesaplama makinesinin bulunması halinde, fiyatların "bilimsel" olarak hesaplanabileceğini düşünüyordu. Devlet Konseyi, 1981'de Xue Muqiao'yu, girdi çıktı verilerini ve dışarıdan satın alınan zamanın en ileri bilgisayarlarını kullanarak teorik fiyatları hesaplaması için içinde 50'den fazla iktisatçının bulunduğu bir takımın başına getirdi. Bkz. Weiyang Zhang (2010), s. 200.
- 38 Bu iki yaklaşımın savunucuları arasındaki tartışma için bkz. Weiyang Zhang (2008) ve Jun Zhang (2010), ss. 3–30.
- 39 Peng ve Chen (2008), s. 209.
- 40 Jinglian Wu (2003), s. 65.
- 41 Örneğin, Lau, Qian, ve Roland (2000).
- 42 Peng ve Chen (2008), s. 240.
- 43 *a.g.e.*, ss. 240–241.
- 44 *a.g.e.*, ss. 243–244.
- 45 *a.g.e.*, s. 196.
- 46 *a.g.e.*, ss. 196–197.
- 47 *a.g.e.*, s. 198.
- 48 Çin'in malî sistemindeki değişim için bkz. Riedel, Jin, ve Gao (2007), ayrıca Allen, Qian, ve Qian (2008). Çin'in bankacılık sisteminin 1980'lerin ortalarına kadarki durumunun kısa bir görünümü için bkz.

- Zhou ve Zhu (1987).
- 49 Jinglian Wu'da (2005), ss. 190–191, alıntılanmıştır.
- 50 Kraay (2000). Hanehalkı tasarruf oranını 1990'larda yüzde 83 kadar yüksek gösteren Wu Jinglian'in hesaplaması (2005), s. 191, muhtemelen gerçek düzeyin üzerindedir. Ancak, 1970'lerin sonlarından sonra hem mutlak anlamda hem de girişim ve kamu tasarruflarına nispeten, hanehalkı tasarruflarındaki düzenli artış iyi belgelenmiştir.
- 51 Problemin klasik formülasyonu ve analizi için bkz. Kornai (1979, 1980, 1986). Yatırımlarda Çin yerel hükümetlerinin rolünün sistematik bir analizi için bkz. Yasheng Huang (1996). Daha güncel bir değerlendirme için bkz. Shish (2007).
- 52 İzleyen kısım, şu kaynaklara dayanmaktadır: Muqiao Xue (1996), ss. 312–319; Li Wu (1999), s. 948; Jinglian Wu (2010), ss. 339–342.
- 53 Muqiao Xue (1996), s. 313.
- 54 *a.g.e.*, s. 316–317.
- 55 *a.g.e.*, s. 324.
- 56 Jisheng Yang (1998), s. 394; Peng ve Chen (2008), s. 319.
- 57 Peng ve Chen (2008) s. 321. Siyasal etkileri için bkz. Ziyang Zhao (2009), ss. 223–234.
- 58 İzleyen kısım, şu kaynaklara dayanmaktadır: Jisheng Yang (2004), Ruoshui Wang (1997) ve Jiwei Hu (1997). Ayrıca bkz. Fewsmith (1994).
- 59 Ayrıca bkz. Ziyang Zhao (2009), ss. 161–166.
- 60 Ancak, Hu'yu görevden alma kararının, resmî Parti organı tarafından değil de, aralarında Deng ve Chen'in de olduğu birkaç Parti emektarı tarafından alınması, açıkça Parti'nin temel yasasına aykırıydı. Bu olay, izleyen yıllarda, Parti'nin siyasal meşruiyetini önemli ölçüde aşındıracak ve Parti'yi tedricen güçlü bir çıkar grubuna dönüştürecek olan bir dizi eylemi başlattı. Artık ortak bir siyasal inançla birleşmediğinden, Parti, gücü elinde tutmak için maddî çıkarları kullanacaktı. Bu dönüşüm Parti'yi siyasetleştirirken (*depoliticize*) ideolojik bağlılığı da zayıflatacaktı; ayrıca, siyasal reformu geciktirecek ve ekonomiyi siyasal güçlerin sızmasına maruz bırakacaktı.
- 61 1989 Öğrenci Hareketi'nin kitap-büyükliğünde bir sosyolojik değerlendirmesi için bkz. Dingxin Zhao (2001).
- 62 Lau, Qian ve Roland (2000).
- 63 David Hume, Hirschman'ın (1977) alıntılıdığı şekliyle, "akıl, arzuların kölesidir ve öyle olmak zorundadır" (s. 24) demişti.
- 64 Örneğin, bkz. Coase (1959, 1961), Alchian (1961), Alchian ve Demsetz (1973) ve Barzel (1997). Mülkiyet hakları ekonomisinin Çin ekonomik reformu üzerindeki etkisi için bkz. Geng Xiao (1997), Cheung (2009) ve Qiren Zhou (2008). Ayrıca bkz. Jun Zhang (1991).
- 65 Örneğin, bkz. Schotter (1981), Coase (1984, 1988), Williamson (1985), Bromley (1989), North (1990), Ostrom (1990), Powell ve DiMaggio (1991), Brinton ve Nee (1998), Menard ve Shirley (2005), Mahoney ve Thelen (2010).
- 66 Geçmişte, Parti çizgisiyle aynı görüşte olmamak, en büyük ihanet olarak görülürdü. Bu durum, Parti çizgisi ile ilgili herhangi bir anlamlı tartışmanın yapılmasını doğrudan engelliyordu. [Zamanında] Parti'nin iktidara gelmesine yardımcı olmuş olan bu dayatmacı tekdüzellik, [daha sonra] ülkeyi yöneten parti için yük haline gelmişti.
- 67 Mao yönetiminde ve reformun ilk yıllarında politikaların saptanmasında iktisatçıların rolü ile ilgili bir tartışma için bkz. Halpern'in (1985) doktora tezi. Ayrıca bkz. Donglian Xiao (2008), ss. 458–465 ve 511–516. 1990'lara kadar olan değişim için bkz. Naughton (2002). Çin'in çeşitli düşünce kuruluşları ve bu kuruluşların hükümet politikası üzerindeki etkisiyle en son tarihlî çalışmalardan biri için bkz. Xuefeng Zhu (2009).
- 68 Jisheng Yang (1998), ss. 324–325; (2004), ss. 195–199.
- 69 Çin'deki yasal reformlar için bkz. Lubman (2000), Peerenboom (2002), Ruoying Chen (2008) ve Potter (2008). Çin mahkemelerindeki "sınırlı" reform için bkz. Liebman (2007).
- 70 Deng Xiaoping, "Ne Demokrasi ne de Yasal Sistem Zayıflatılmıştır," *Deng Xiaoping'in Seçme Eserleri*, Cilt 2.
- 71 Raphael Shen'den (2000), s. ix, alıntılanmıştır.
- 72 Gilboy ve Read (2008), s. 155.
- 73 Clark, Murrell ve Whiting (2008), s. 381.
- 74 Bu ve bunun gibi yasal gelişmelerle ilgili göstergeler için bkz. Jingwen Zhu (2007).
- 75 Alfred (1999), s. 193.

- 76 Hong Chen (2006), ss. 19–23; Donglian Xiao (2008), ss. 766–768.
- 77 Çin'in kadro yönetim sistemi ve Pekin'in yerel hükümetleri kontrol için personel atamalarını kullanması için bkz. Manion (1985) ve Chan (2004). Chenggang Xu (2009), Pekin'in sıkı personel kontrolünü ve ekonomik desantralizasyonu ifade etmek için yeni bir terim, "bölgesel desantralize otoriter sistem," ortaya attı.

5. BÖLÜM

- 1 Peng ve Chen (2008), ss. 321-323.
- 2 Li Wu (1999), s. 980.
- 3 *The Guardian* (21 Mart 1989).
- 4 *Newsweek* (19 Haziran 1989).
- 5 *The Economist* (28 Ekim 1989).
- 6 *Washington Post* (29 Haziran 1990).
- 7 Licheng Ma (2008), s. 149.
- 8 Örneğin, Shirk (1993); Gordon White (1993).
- 9 Li Peng, "Interview with Western German Newspaper Report," BBC Dünya Yayın Özeti, 25 Kasım 1989, LexisNexis ile erişim sağlandı.
- 10 "Premier Li Peng Addresses the National Planning Conference" (Başbakan Li Peng'in Ulusal Planlama Konferansına Yaptığı Konuşma), BBC Dünya Yayın Özeti, 29 Aralık, 1989. Üç alıntı da LexisNexis'te bulunabilir.
- 11 *a.g.e.*
- 12 *a.g.e.*
- 13 *a.g.e.*
- 14 *Halkın Günlüğü* (22 Şubat 1990)
- 15 Bu konferans Çince olarak iyi bir şekilde belgelenmiştir. Örneğin bkz. Jun Zhang (2010), s. 41-65.
- 16 Muqiao Xue (1996), ss. 319-326.
- 17 Xiaobo Wu (2010), ss. 147-148; Muqiao Xue (1996), s. 336.
- 18 *Halkın Günlüğü* (7 Aralık 1990).
- 19 Deng Xiaoping (9 Haziran, 1989), *Deng Xiaoping'in Seçme Eserleri*, Cilt 3.
- 20 Deng Xiaoping (16 Haziran, 1989), *Deng Xiaoping'in Seçme Eserleri*, Cilt 3.
- 21 "Jiang Zemin on Anniversary of Shenzhen Special Economic Zone" (Jian Zemin'in Shenzhen Ekonomik Bölgesi'nin Yıldönümü İçin Yaptığı Konuşma), BBC Dünya Yayın Özeti, 28 Kasım, 1990, LexisNexis'ten erişildi.
- 22 *a.g.e.*
- 23 *a.g.e.*
- 24 *a.g.e.*
- 25 Peng ve Chen (2008), ss. 353-356.
- 26 *a.g.e.*, ss. 360-364.
- 27 *a.g.e.*, ss. 254-259.
- 28 *a.g.e.*, ss. 256-258. Ayrıca bkz. "Chinese Get Wall Street Guide to Capitalist Road" (Çinliler Kapitalist Yolda Wall Street Rehberini Aldılar), *New York Times* (12 Kasım 1986).
- 29 Peng ve Chen (2008), ss. 364-368.
- 30 *a.g.e.*, s. 366.
- 31 *a.g.e.*, s. 368.
- 32 Jisheng Yang (1998), ss. 509-510.
- 33 Peng ve Chen (2008), s. 375.
- 34 *a.g.e.*
- 35 Bkz. Muqiao Xue (1996), s. 356.
- 36 *Halkın Günlüğü* (2 Eylül 1991).
- 37 *a.g.e.*
- 38 *Halkın Günlüğü* (23 Ekim 1991).
- 39 Vogel'in (2010) de açıkladığı üzere Deng halen Jiang Zemin ve Li Peng'i görüşmeye çağırabiliyordu –1990'da en az iki defa görüştü (3 Mart ve 24 Aralık)– ama sözlerinin "çok az etkisi oldu" (s. 667).
- 40 Deng'in güney turuyla ilgili ilk rapor için bkz. "Bahar Rüzgarı Doğuya

- Esiyor – Deng Xiaoping Shenzhen’de,” bu yazı ilk kez *Shenzhen Özel Bölgesi Günlüğü*’nde yayınlandı (26 Mart 1992). Daha bütüncül bir değerlendirme, özellikle Deng’in Wuchang ve Changsha konuşmaları için bkz. Wu ve Yu (2008). Deng’in konuşmaları, *Deng Xiaoping’in Seçme Eserleri Cilt 3*’te “Wuchang, Shenzhen, Zhuhai ve Şanghay’da Yapılmış Konuşmalardan Alıntılar” başlığı altında da yer almaktadır. Ayrıca bkz. Wong ve Zheng (2001).
- 41 Deng Xiaoping (1992), “Wuchang, Shenzhen, Zhuhai ve Şanghay’da Yapılmış Konuşmalardan Alıntılar,” *Deng Xiaoping’in Seçme Eserleri*, Cilt 3.
- 42 “Deng Xiaoping’in Güney Turunda Bilinmeyen Hikayeler”, Xinhua tarafından sağlanmıştır, Erişim adresi: http://news.xinhuanet.com/misc/2008-09/27/content_10119788.htm.
- 43 a.g.e.
- 44 Deng Xiaoping (1992), “Wuchang, Shenzhen, Zhuhai ve Şanghay’da Yapılmış Konuşmalardan Alıntılar,” *Deng Xiaoping’in Seçme Eserleri*, Cilt 3.
- 45 a.g.e.
- 46 a.g.e.
- 47 Deng uzun süre sosyalizmin bu pragmatik versiyonunu savunmuştur. 1980’lerde Afrikalı bir lidere ev sahipliği yaparken, Deng ziyaretçisine, “Size sosyalizmi uygulamanızı değil, ekonomik gelişme üzerine yoğunlaşmanızı öneririm. Ekonomi gelişir, insanların yaşam koşulları iyileşir ve mutlu olursa, bunu istediğiniz ‘izm’ ile adlandırabilirsiniz.” Bu sözler, *Deng Xiaoping’in Seçme Eserleri*’ne koyulamayacak kadar radikal bir ifade olarak değerlendirildi. Bkz. Daozheng Du (2008).
- 48 Deng Xiaoping (1992), “Wuchang, Shenzhen, Zhuhai ve Şanghay’da Yapılmış Konuşmalardan Alıntılar,” *Deng Xiaoping’in Seçme Eserleri*, Cilt 3.
- 49 a.g.e.
- 50 a.g.e.
- 51 Jiyun Tian (2004). Tian’in reform üzerine yazı derlemesi için bkz. Tian (2009).
- 52 Deng’in güney turu sonrası, 1992 başlarındaki iç siyasi tartışmalar için bkz. Jisheng Yang (2004), s. 476-517; Fewsmith (2008), ss. 68-72.
- 53 *Halkın Günlüğü* (14 Nisan 1992).
- 54 Licheng Ma (2008), ss. 158-159.
- 55 a.g.e., s. 156.
- 56 Deng Xiaoping (1992), “Wuchang, Shenzhen, Zhuhai ve Şanghay’da Yapılmış Konuşmalardan Alıntılar,” *Deng Xiaoping’in Seçme Eserleri*, Cilt 3.
- 57 Mao Zedong (1967), *Mao Tse-tung’un Seçme Eserleri*, Cilt I, s. 380.
- 58 Licheng Ma (2005), s. 194.
- 59 a.g.e., s. 201.
- 60 a.g.e., s. 199.
- 61 Peng ve Chen (2008), ss. 400-403.
- 62 Bu, Jiang’ın Parti Kongresi’nde yaptığı konuşmanın başlığıdır. Konuşmanın tam metni için bkz. http://www.bjreview.com.cn/document/txt/2011-03/29/content_363504.htm.
- 63 Peng ve Chen (2008), s. 409.
- 64 a.g.e.
- 65 Jisheng Yang (1998), ss. 356-361.
- 66 Bkz. Shanda Xu (2008), ss. 525-537. Başlangıçta Maliye Bakanlığı gelir vergisinin ancak yönetsel sorumluluk sistemi altında müzakereye konu olmasına izin veriyordu –satış vergisi halen doğrudan Bakan tarafından kontrol edilecekti. Ama yönetsel sorumluluk sistemi başlayınca, Devlet Konseyi kuralların uygulanması konusunda özenli davranmadı. Örneğin, Devlet Konseyi tarafından onaylanan Pekin Başkent Çelik Korporasyonu ile imzalanan anlaşma, hem gelir vergisi hem de satış vergisi ile ilgili özel şartlar içeriyordu.
- 67 Çin’in hem 1994 öncesi hem de 1994 sonrası vergi sistemi ile ilgili daha detaylı analiz için bkz. Jiwei Lou (1998).
- 68 Jisheng Yang (1998), s. 426.
- 69 Peng ve Chen (2008), ss. 441-445.
- 70 a.g.e., ss. 445-450.
- 71 Jinglian Wu (2005), ss. 269-274; (2010) bölüm 7.
- 72 Jiwei Lou (2008), s. 334.

- 73 Ürün vergisi hakkındaki bilgiye bizi yönlendirdiği için Weibing Zhou'ya teşekkür ederiz; Zhou, 1990'ların başında bir ilçenin vergi bürosunda çalıştı. Yorumla ilgili sorumluluk bize aittir.
- 74 Zhang ve Yuan (2008), s. 79; Peng ve Chen (2008) s. 515.
- 75 Zhang ve Yuan (2008), s. 81.
- 76 Bu hesaplama Li Wu tarafından sağlanan veri ile yapılmıştır. Li Wu (1999), s. 1525.
- 77 Bu fikri ilk kez Coase dile getirdi (1959). Bu, Coase Teoremi'nin Steven Cheung tarafından vurgulanmış ve Çinli okuyuculara tanıtılmış versiyonudur.
- 78 Chen Guang'in hikayesi Çin'de gayet iyi bilinir. Örneğin bkz. Licheng Ma (2005), ss. 203-208.
- 79 Wenkui Zhang ve Dongming Yuan (2008), s. 113.
- 80 Licheng Ma (2008), s. 175.
- 81 *a.g.e.*
- 82 *a.g.e.*, s. 176.
- 83 Hong Kong Üniversitesi'nden Profesör Chenggang Xu'ya bu bilgi için teşekkür ederiz; Xu o zamanlar London School of Economics'te bulunuyordu ve Şanghay'dan gelen yetkililerin, devlet varlıkları yönetim pratikleri hakkında bilgi almak amacıyla, bazı Batı Avrupa ülkelerini ziyaret etmelerinin sağlanmasında doğrudan rol oynamıştır.
- 84 Bu bölüm Profesör Chenggang Xu tarafından, kendi kitabının eski bir versiyonundaki yorumlardan (7 Nisan 2010) alınmıştır .
- 85 Peng ve Chen (2008), s. 460.
- 86 *a.g.e.*
- 87 *a.g.e.*, s. 463.
- 88 Changsha Bilim ve Teknoloji Üniversitesi'nden Profesör Xiqing Zhu'ya ve Changsha Belediyesi Başkan Yardımcısı Bay Xiaoming Liu'ya sağladıkları bilgiler için teşekkür ederiz. Hem Zhu hem de Liu, 2008'de Çin'in ekonomik dönüşümüyle ilgili Chicago'da yapılan konferansa katılmışlardır. Bkz. Xiaoming Liu (2008).
- 89 Zhang ve Yuan (2008), ss. 132-138.
- 90 Çin'in piyasa ekonomisine dönüşüm sürecinde Çin finansal sisteminin sistematik bir analizi için bkz. Riedel, Jin ve Gao (2007). Çin borsasının gelişmemiş olmasının önemli bir nedeni, devlet varlıkları mübadele merkezleridir. 2009'da, bu tür merkezlerde el değiştirilen varlıkların toplam değeri 500 milyar yuandı; bu rakam Şanghay ve Shenzhen'deki borsalarda toplanan sermayeden çok daha fazladır. Çin'deki devlet varlıkları mübadele piyasalarının gelişimi ile ilgili güncellenmiş bir kaynak için bkz. Heping Cao (2009).
- 91 Devlet Varlıkları Denetimi ve İdaresi Komisyonu'nun ana sayfası, kurumun kendisi ile ilgili güncel bilgiler, ilgili politikalar ve kendi yönetimindeki devlet girişimleri hakkında bilgi veriyor: <http://www.sasac.gov.cn>.
- 92 Jiantang Ma (2008), s. 356.
- 93 Bugün Komisyon'un çözmesi gereken sorun, devlet varlıkları mübadele piyasasını denetlemektir. Devlet varlıklarının devasa ve halen büyüyen boyutu dikkate alındığında --2010 yılı sonunda merkezî hükümet tarafından kontrol edilen 120 girişimin toplam varlıkları 24 trilyon yuana ulaşarak bir önceki yıla göre yüzde 16 artmıştır-- bu piyasanın etkinlik düzeyi ekonominin genel performansı üzerinde kritik etkiye sahiptir. Bu veriler Komisyon'un kendi web sayfasından 20 Aralık 2011 tarihinde alınmıştır.
- 94 Bu bilgi, 2002 ile 2006 arasında Çin'deki özelleştirmelerle ilgili ulusal çapta firma incelemesine dayanan detaylı bir ampirik araştırma tarafından (Gan, Guo ve Xu, 2010) doğrulanmıştır. Bu çalışma, özelleştirme sonrasında --ana yönetim yapısının değiştirilmesi, uluslararası muhasebe standartlarının ve profesyonel bağımsız denetimin benimsenmesi ve yönetim kurulunun oluşturulması gibi-- yeniden yapılanmaya giden girişimlerin şirket performanslarını önemli ölçüde iyileştirdiklerini, yeniden yapılanmaya gitmeyen özelleştirilmiş firmaların ise performanslarının kötü olduğunu göstermektedir.
- 95 Schumpeter (1942), s. 84. Schumpeter'in güncel bir biyografisi için ve onun iktisada yaptığı kalıcı katkıları için bkz. McCraw (2007).
- 96 Cheung (2009).
- 97 Coase (1937).
- 98 Bu konuda bir ön hazırlık çalışması için bkz. Coase ve Wang (2011).
- 99 İzleyen sanayi parkı tanımları Ning Wang'ın Zhejiang, Şanghay, Anhui, Guangdong, Fujian, Hubei, Jiangsu, Hunan, Sichuan ve Pekin'de yaptığı bir alan araştırmasına dayanmaktadır. Ayrıca Çin'in piyasa ekonomisine dönüşümünde sanayi parklarının oynadığı kritik rolle ilgili güncel bir çalışma için bkz. Douglas Zeng (2011).

- 100** Çin Ekonomik ve Teknolojik Gelişme Bölgeleri'nin güncellenmiş bir listesine Ticaret Bakanlığı'nın web sayfasından erişilebilir. Erişim tarihi 3 Şubat 2012, <http://www.mofcom.gov.cn/xglj/kaifaqu.shtml>.
- 101** Örneğin, Coase ve Wang (2011).
- 102** Marshall (1920), s. 115.
- 103** Oi (1992); Lin (1995).
- 104** Şanghay'ın Çin'in oto endüstrisindeki yükselişi için bkz. Thun (2006).
- 105** Yasheng Huang (2003), s. 261.
- 106** Tang (2009).
- 107** Marshall (1920), s. 221.
- 108** Literatürde en iyi bilinen makale muhtemelen Montinalo, Qian ve Weingast'dır (1995); ayrıca güncelleme için bkz. Jin, Qian ve Weingast'a (2005). Çeşitli eleştiriler için bkz. Cai ve Treisman (2005, 2006). Desantralizasyon savunusunun güncellenmiş ve daha sofistike bir formülasyonu için bkz. Chenggang Xu (2009).
- 109** Sachs (1994), s. 6.
- 110** Deng Xiaoping, Mike Wallace ile Röportaj (2 Eylül 1986), *Deng Xiaoping'in Seçme Eserleri*, Cilt 3.
- 111** Bu akıl yürütme tarzı Qian ve Xu (1993) tarafından vurgulanmıştır.
- 112** Bu siyasal sistemin ayrıntılı ve akılcı bir analizi için, bkz. Chenggang Xu (2009).
- 113** Örneğin, Yasheng Huang (2003), s. 20.
- 114** "China's Auto Sales Run Hot" (Çin'de Otomobil Satışları Tavan Yaptı), *Wall Street Journal* (23 Ekim 2010).

6. BÖLÜM

- 1** Coase (2008), 2008'de yapılan Çin'in Ekonomik Dönüşümü Üzerine Chicago Konferansı'nın kapanış konuşması.
- 2** Elliott (2008).
- 3** Hinton (1982), s. 462.
- 4** Ferguson (1980 [1767]), s. 122. Ferguson'un orijinal ifadesi "insan eyleminin sonucu, ama herhangi bir insan tasarımının icrası değil" şeklindeydi. "İnsan tasarımının değil, insan eyleminin sonucu" ifadesini popülerleştiren Hayek (1967), Bölüm 6, oldu.
- 5** Hinton (1982), s. 459.
- 6** Komünizmin yükselişi ve düşüşüyle ilgili yakın tarihli kitabında Brown (2009) aynı fikirdedir: "Birinin komünist olduğunun söylenmesiyle, o kişi hakkında çok az şey ortaya konulmaktadır" (s. 1). Kimliğin değişkenliği ve karmaşıklığı ile ilgili genel bir değerlendirme için bkz. Sen (2006).
- 7** Örneğin, bkz. Murphy, Shleifer ve Vishny (1992) ve Sachs (1992). Tedrici değişim (*gradualism*) ile şok tedavisi arasındaki karşıtlıkla ilgili literatürün bir gözden geçirmesi için bkz. Roland (2002). Tedrici değişim, büyük patlama (*big bang*) yaklaşımından farklı olarak optimum bir sıralama (*sequencing*) önerir. Her iki taraf da ekonomik dönüşümü (*transition*) teknik bir problem olarak görmekte ve dönüşümün temelde Hayekyen bir iktisadi problem olduğunun farkına varamamaktadırlar (Hayek 1945).
- 8** Hayek (1988). Sosyalizmi "ölümcül kibir" yapan şey, bilimsel sosyalizmin bir yandan tüm gelenekleri ortadan kaldıracığına diğer yandan da toplumsal kurumları tamamen yeniden tasarlayabileceğine inanması ve böylece toplumun rasyonel temellerle yeniden inşa edilebileceğini sanmasıdır. Benzer bir entelektüel kibir, 1990'larda geçiş ekonomileri (*transition*) konusundaki hâkim iktisadi düşüncede de görülebiliyordu.
- 9** Hayek (1974). "The Pretense of Knowledge" [Olmayan Bilginin Varsanılması/Varsayılması], Nobel Ödülü Konuşması.
- 10** Hu Yaobang'ın *L'Unità* ile mülakatı (30 Eylül 1984), Yabancı Yayın Enformasyon Servisi [FBIS, Foreign Broadcast Information Service], No. 194 (10 Ekim 1984).
- 11** İzleyen anlatım, Çin Ri Yu'ya (2002) dayanmaktadır. Bu, kısmen Wang Zhen'in daha sonraları Hu Yaobang'ın kendisine ve liberal politikalarına karşı inatçı muhalefeti nedeniyle Çin'de büyük ilgi çekmiştir.
- 12** a.g.e.
- 13** Partinin ve Çin devletinin esnekliği ve dayanıklılığı ile ilgili yakın tarihli tartışmalar için bkz. Dali Yang (2004) ve Shambaugh (2008). Kritik bir değerlendirme için bkz. Pei (2006).
- 14** Xuewei Chen (2004).

- 15 Örneğin, Li Wu (1999), ss. 828–830 ve Donglian Xiao (2008), ss. 541–544.
- 16 Xuewei Chen (2004).
- 17 Donglian Xiao (2004) aslında sağlam ve dikkatle hazırlanmış araştırma makalesine “Çin’in reformu yukarıdan-aşağıya başlatılmıştır” (s. 185) ifadeleriyle başlamaktadır. Naughton (2008) da reformun başlangıçta “yukarıdan aşağı” yürütüldüğünü (s. 100) söylemiştir.
- 18 Jinglian Wu (2005), s. 64.
- 19 Örneğin Jiang Zemin’in On Dördüncü Parti Kongresi’ndeki Raporu (1992). Bu rapora şu adresten erişilebilir: http://www.bjreview.com.cn/document/txt/2011-03/29/content_363504.htm.
- 20 Deng Xiaoping, “Reformu Devrim Olarak Görüyoruz,” 10 Ekim 1984 tarihinde Federal Alman Cumhuriyeti Şansölyesi Helmut Kohl ile yapılan konuşma, *Deng Xiaoping’in Seçme Eserleri*, Cilt 3.
- 21 Hinton (1982), s. 460.
- 22 a.g.e.
- 23 Deng Xiaoping, “Reformu Devrim Olarak Görüyoruz,” 10 Ekim 1984 tarihinde Federal Alman Cumhuriyeti Şansölyesi Helmut Kohl ile yapılan konuşma, *Deng Xiaoping’in Seçme Eserleri*, Cilt 3.
- 24 Zhao Ziyang’ın hükümet çalışmaları hakkındaki raporu, Xinhua Genel Haber Servisi, 31 Mayıs 1984.
- 25 Cheung (1982).
- 26 North’un (1981, 1990 ve 2005) sürekli ve tutarlı çabaları birkaç istisnadan biri olarak göze çarpmaktadır. Ancak, hâlâ kurumsal değişimin dinamik teorisini oluşturmaktan çok uzaktayız. Ayrıca bkz. Greif (2006); North, Wallis ve Weingast (2009); Kuran (2010); Acemoğlu ve Robinson (2012).
- 27 Patika bağımlılığı (*path dependence*) ile ilgili literatür, çarpıcı bir istisnadır. Örneğin, bkz. Arthur (1994); Mahoney (2000); David (2001) ve Pierson (2004). Bu literatürün yakın tarihli kritik bir gözden geçirmesi için bkz. Vergne ve Durand (2010). Evrimsel biyoloji perspektifinden bir eleştiri için bkz. Desjardins (2011).
- 28 Örneğin bkz. Ziyang Zhao (2009), ss. 119–124.
- 29 Peng ve Chen (2008), s. 280.
- 30 Lin ve Yao (2001).
- 31 “Gevşek bütçe kısıtı” (*soft budget constraint*) terimini ilk kullanan Kornai (1979, 1980, 1986) olmuştur. Daha yeni tarihli gözden geçirmeler için bkz. Maskin (1996, 1999) ve Maskin ve Xu (2001).
- 32 Zhang ve Yuan (2008), s. 89.
- 33 Literatürün yeni tarihli bir gözden geçirmesi için bkz. Chenggang Xu (2009); ayrıca bkz. Cheung (2009) ve Sheng (2010).
- 34 Oi (1992); Walder (1995). Ayrıca bkz. Nee (1992).
- 35 Minimum devletin klasik bir savunusu için bkz. Nozick (1974).
- 36 Devletin sürekli olarak mülkiyet haklarını tanımlaması ve sonra değiştirmesi, ciddi bir sorun oluşturmaktadır. Çin devletinin hâlâ elinde bulundurduğu ihtiyarî gücü, Çin’in yeni gelişen özel mülkiyet haklarının güvenilirliğine darbe vurmaktadır. Güç, hükümet yetkilileri tarafından kötüye kullanılabilirdiği ve kullanıldığı için 2004’ten beri yeni anayasada tanınan özel mülkiyet haklarının korunması, Çin hükümeti için kolayca üstesinden gelinemeyecek bir sorun olarak kalmaktadır.
- 37 Örneğin bkz. Levinston’ın (2010) *Washington Post*’daki (30 Mayıs) “China’s Authoritarian Capitalism Undermines Western Values” [Çin’in Otoriter Kapitalizmi Batı Değerlerinin Altını Oyuyor] başlıklı kitap değerlendirmesi. Bu kaynağa şu web adresinden erişilmiştir: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/05/28/AR2010052801859.html>. Bu değerlendirmeye konu olan kitaplar şunlardır: Halper (2010); Bremmer (2010) ve Kampfner (2010).
- 38 Baumol, Litan ve Shramm (2007). Ancak, yazarlar Çin’in “devlet önderliğindeki ekonominin mükemmel biçimi” olduğu şeklindeki yaygın iddiaya epey şüpheli yaklaşmaktadırlar.
- 39 Yasheng Huang (2008), s. 236.
- 40 Çinli iktisatçı Wu Jinglian, siyasal iktidarın ekonomik ayrıcalıklarının eleştirilmesi anlamındaki bu terimi ilk olarak 1998’de ortaya atmıştır. Bkz. Xiaobo Wu (2010), s. 196.
- 41 Dingxin Zhao (2009).
- 42 Bkz. <http://www.mfa.gov.cn/eng/wjb/zjzg/gjs/gjzzyhy/2604/2606/t15288.htm>.
- 43 Bkz. http://news.xinhuanet.com/english/2008-04/12/content_7966431.htm.
- 44 Madsen’in 1 Ekim 2009 tarihinde San Diego’daki California

- Üniversitesi'nde Çin Halk Cumhuriyeti'nin 60. yıldönümünü kutlamak için yapılan paneldeki konuşması. Bu konuşmaya şu adresten erişilebilir: <http://www.youtube.com/watch?v=BgckHmsghmc>.
- 45 Örneğin bkz. Short (1999), ss. 101–105.
- 46 Short'un (1999) belirttiği gibi, Mao için "Çin kültürü hâlâ inşa edilmesi gereken her şeyin temeliydi –ve hayatının geri kalan kısmında da böyle kalacaktı" (s. 103).
- 47 Mao da bunları daha sonra kabul etmiştir: "[Kang Youwei ve Liang Qichao'yu] ezberden tekrar tekrar okudum. Kang Youwei ve Liang Qichao'ya tapıyordum." Spence'ten (1999) alıntılanmıştır, s. 9.
- 48 Kang Chao'nun (1986) ifade ettiği gibi, Çin "1950'den önce iki bin yıldan fazla sürmüş olan piyasa ekonomisi"nin spesifik bir türüne sahipti; Chao buna "atomistik piyasa ekonomisi" adını vermişti (s. 5). Hill Gates (1996) ise bundan "küçük (*petty*) kapitalizmin bin yılı" şeklinde bahsetmiştir. Geç Ming döneminden bu yana Çin'de kapitalizmin gelişme tarihi için bkz. editörlüğünü Xu ve Wu'nun (2007) yaptığı üç cilt.
- 49 *Marco Polo'nun Seyahatleri* (Henry Yule tarafından çevrilmiştir, 1923).
- 50 Konfüçyüsçülüğün zamanla gelişimini de içeren kolayca ulaşılabilir bir giriş için bkz. Yao (2000). Konfüçyüsçülüğün modern Çin'deki kaderiyle ilgili erken tarihli bir değerlendirme için bkz. Levenson (1968).
- 51 Fogel (2010). Daha detaylı bir argüman için bkz. Fogel (2006). Daha yakın tarihli ve sofistike bir öngörü için bkz. Subramanian (2011).
- 52 Nicholas Consonery (7 Ocak 2010), "A \$123 Trillion China? Not Likely" [123 Trilyon Dolarlık Çin Mi? Pek Olası Değil], *Foreign Policy*'nin internet edisyonunda çıkmıştır.
- 53 Adam Smith (1969 [1759]), ss. 380–381.
- 54 Geç dönem Chicago iktisatçısı D. Gale Johnson (1994, 1999), Çin'in tek çocuk politikasının ardındaki iktisadî mantığı sürekli eleştirmiştir.
- 55 Bkz. <http://money.cnn.com/magazines/fortune/global500/2009/countries/China.html>.
- 56 Bkz. <http://finance.eastday.com/m/20100525/u1a5224725.html>.
- 57 Çin ekonomisinde devlete-ait girişimlerin rolü ile ilgili kritik bir analiz için bkz. Unirule Institute of Economics'in (2011) süren çalışması.
- 58 Xiaolu Wang (2007); ayrıca bkz. Unirule Institute of Economics'de (2011) yürütülen çalışma, özellikle 4'üncü bölüm.
- 59 Yang Shang (1928), ss. 331–333.
- 60 Usta Shen (Shen Zi), "Yi Wen." Bkz. Qiu Hanping (ya da Henry H. P. Chiu), "Shenzi de Falu Shixiang" [Usta Shen'in Hukuk Hakkındaki Düşünceleri], ilk olarak *Faxue Jikan*'da [Üç Aylık Hukuk Dergisi] 3 (1927) çıkmıştır, daha sonra He ve Li (2003) içinde, ss. 343–344, tekrar basılmıştır.
- 61 Durkheim (1982), ss. 50–59. Ayrıca bkz. Berger ve Luckmann (1966). Searle bunları "kaba olgular"dan (*brute facts*) ayırmak için "kurumsal olgular" (*institutional facts*) olarak adlandırmaktadır.
- 62 Hayek (1948), s. 60.
- 63 8 farklı Çince çevirisi mevcuttur. Bu edisyon, Tang Risong (2004) tarafından çevrilmiştir.
- 64 *a.g.e.*, "Translator's introduction" [Çevirmenin Önsözü], s. 8.
- 65 *a.g.e.*, "Translator's introduction" [Çevirmenin Önsözü], ss. 4–5.
- 66 *Financial Times*'in (2 Şubat 2009) Wen Jiabao ile Mülakatı. Erişim: <http://www.ft.com/cms/s/0/795d2bca-f0fe-11dd-8790-0000779fd2ac.html#axzz1CqDI0Ten>.
- 67 *a.g.e.*
- 68 Fareed Zakaria'nın Wen Jiabao ile Mülakatı. Erişim: <http://www.newsweek.com/2008/09/28/we-should-join-hands.html>.
- 69 Wen'in Adam Smith ile ilgili yorumları internette geniş çapta tartışılmıştır, örneğin bkz. <http://book.163.com/special/009242BF/guanyuan.html>.
- 70 Adam Smith (1969 [1759]), ss. 167–168.
- 71 *a.g.e.*, s. 517.
- 72 Örneğin Zhiping Liang (2010). Farklı bir değerlendirme için bkz. Whyte (2010).
- 73 Adam Smith (1976 [1776]), Kitap V, s. 232.
- 74 Adam Smith (1976 [1776]), Kitap I, s. 88.
- 75 Örneğin Ren (1997); Xiaohong Ma (1997, 2004).
- 76 Knight (1976), s. 43.

- 77 Cheung (1982, 1986).
- 78 Bkz. <http://siteresources.worldbank.org/DATASTATISTICS/Resources/GDP.pdf>.
- 79 <http://siteresources.worldbank.org/DATASTATISTICS/Resources/GNIPC.pdf>
- 80 Ffrench (1950), s. 203.
- 81 Bkz. <http://moneywatch.bnet.com/economic-news/blog/macro-view/manufacturing-surprise-the-us-still-leads-in-making-things/2134/>.
- 82 Örneğin, bkz. Deng Xiaoping'in 18 Mart 1978'de Ulusal Bilim Konferansı'nın açılış törenindeki konuşması, [*Deng Xiaoping'in Seçme Eserleri*], Cilt 2.
- 83 "China's Great Leap Forward in Higher Education" [Çin'in Yüksek Öğretimde İleri Doğru Büyük Atılımı] *Asia Times* (3 Temmuz 2002).
- 84 Google'da yapılan bir "Qian Xuesen zhi Wen" (Qian Xuesen Bulmacası) araması 542.000 karşılık sunmuştur (2 Şubat 2011).
- 85 Çin'de yüksek öğrenimdeki yakın tarihli gelişmelerle ilgili bir tartışma için bkz. Ryan (2010).
- 86 "Nan Keda Did Not Receive Approval after Three and Half Years of Preparation" [Nan Keda Üç Buçuk Yıllık Hazırlığın Ardından Onay Alamadı], *Halkın Günlüğü* (20 Ekim 2010).
- 87 The Communiqué, Hinton içinde (1982), s. 461.
- 88 *a.g.e.*
- 89 Bu alıntı, Deng'in 13 Aralık 1979'da hükûmet liderlerine yaptığı konuşmanın bir parçasıdır. Raphael Shen'den (2000), s. ix, alıntılanmıştır.
- 90 Deng Xiaoping'in "kalkınma, kesin gerçekliktir" inancı Parti'nin siyasal meşruiyetinin en temelinde kalmaya devam etmektedir. Çin'de performans dayalı siyasal meşruiyet üzerine yapılan akademik çalışmalar için bkz. Lynn White (2005); Dingxin Zhao (2009).
- 91 Popper (1978).
- 92 On dokuzuncu yüzyılın sonlarında ve yirminci yüzyılın başlarında siyasal örgütlerin yükselişinin bir anlatımı için bkz. Yu-fa Chang (1982, 2004).
- 93 Bu eski siyasal inanç sistemi Konfüçyüs'e atfedilmektedir; liderin tarafsız bir konum alması ve halkın refahı için çalışması tavsiye edilmektedir. Burada kamu mülkiyetinin savunulduğunun sanılması bir talihsizliktir. Shang Yang ve Usta Shen'in (bkz. ss. 182–83) yanı sıra modern mülkiyet hakları iktisadı tarafından da vurgulandığı gibi, genel halk kitlesinin (kamunun) çıkarlarını korumanın ve artırmanın en iyi yolu, kamu mülkiyeti değildir, açıkça tanımlanmış [özel] mülkiyet haklarıdır.
- 94 Mao bir defasında 1945'te Fu Ssu-nian'in kendisinden kaligrafisini istemesi üzerinde ona bir şiir yazmıştı. Fu ve Mao birbirlerini Pekin Üniversitesi'ndeki günlerinden beri tanıtmaktaydılar. Üniversitede Fu göze çarpan bir öğrenci lideri, Mao ise kütüphane asistanıydı; ancak, Mao'nun "Fu ile tartışma gruplarına katılımına hiç izin verilmezdi" Fan-sen Wang (2000), s. 170.
- 95 Bürokrasinin sorunlarının klasik bir değerlendirmesi için bkz. Simon (1997 [1947]).
- 96 Düşünce piyasasının ve özgürce bilgi arama hakkının derin bir açıklaması ve güçlü bir savunusu için bkz. Polanyi (1951, 1958). Ayrıca bkz. Coase (1974).
- 97 Yirminci yüzyıldaki en iyi Çin tarihçilerinden biri olan Mu Qian, geleneksel Çin'i "shi-yönetiminde hükümet" (2001), s. 15, ve "shi-merkezli hükümet" (2010), s. 80, olarak adlandırdı. Balazs (1964), Çin tarihinde *shi*'nin rolü ile ilgili olgular konusunda Qian ile aynı fikirdeydi, ama daha kritik bir yorumda bulunuyordu. Balazs'a göre, bilgin-bürokratların devleti "o kadar güçlüydü ki, tüccar sınıfı devletten kendisi için özgürlük, yasa ve özerklik alabilmek için hiçbir zaman açıkça çatışmayı göze alamamıştı" (s. 23). Ayrıca bkz. 33 numaralı not.
- 98 Hayek (1973), s. 2, daha da ileri giderek şu uyarıda bulunuyordu: "Liberal demokratik kurumların hâkim modeli, ... kaçınılmaz bir şekilde, özgür toplumun spontane düzeninin, bazı örgütlü çıkar gruplarının koalisyonuna hizmet eden totaliter bir sisteme doğru tedrici dönüşümüne yol açmaktadır" (italik sonradan eklenmiştir).
- 99 John Dunn (2005) demokrasinin "yerel bir tuhafılık ve uzatmalı bir rezillik"ten (s. 18) çıkarak "siyasal otoritenin meşru temelinin tüm dünyadaki adı" (s. 15) konumuna yükselmesini aydınlatıcı bir anlatımını sunmaktadır. Dunn, demokrasiyi seçimlerden ya da çok-partitli yarıştan ziyade "daha çok sayıda insanın ikna edilmesi sayesinde kullanılan siyasal otoritenin adı" olarak tanımlamaktadır (s. 132). Bununla birlikte, düşünce piyasası gerçek bir ikna için zorunludur.

- 100 Özgürlüğün mantığının derin bir değerlendirmesi için bkz. Polanyi (1951) ve Hayek (1960).
- 101 Ancak, yaklaşık yüz gün sonra heykel kaldırıldı ve yetkililer tarafından konuyla ilgili çok az açıklama yapıldı. Bu olay, Çin'in kendi kültürel köklerine dönmesi konusunda kesinlikle bir kararsızlığın ve hatta direncin olduğunu ortaya koymaktadır. T. S. Eliot'ın (1932) çok iyi bir şekilde ortaya koyduğu gibi, gelenek "miras edinilemez; onu ancak yoğun çabayla elde edebilirsiniz" (s. 14). Çin, kültürel geleneklerini yeniden yaşatmak için, Çinlilerin zihinlerini yirminci yüzyılın başından beri işgal etmiş olan radikal gelenek-karşıtlığının ve devrim ideolojisinin oluşturduğu entelektüel bariyerleri ve ideolojik korkuları aşmak zorundadır. Toplumda geleneğin kritik rolü ile ilgili ayrıntılı bir tartışma için bkz. Shils (1981).
- 102 Alitto (1979).
- 103 Bkz. Shuming Liang (2004), ss. 126–130; Liang ve Alitto (2009), ss. 87–99.
- 104 Coase (2006), s. 276.
- 105 Fogel (2010).

SONUÇ BÖLÜMÜ

- 1 Bütün alıntılar Iris Chang'ın (1995) özenle hazırlanmış Qian biyografisinde bulunabilir.
- 2 Wen Jiabao, "Let People Live with More Dignity" [İnsanlar Daha Onurlu Yaşasın], Erişim adresi: <http://news.163.com/10/0212/18/5VBEJINR000120GU.html>.
- 3 *The Economist* (19 Mart 2011). "Don't worry, be happy; China" [Endişelenme, mutlu ol; Çin] başlıklı haber s. 49'da yer aldı.
- 4 *Theory of Moral Sentiments [Ahlaki Duygular Teorisi]* (1979), III.1.73. Metnin tamamı internette mevcuttur: <http://www.econlib.org/library/Smith/smMS.html>.

KAYNAKÇA

- Acemoğlu, Daron ve James Robinson. 2012. *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*. New York: Crown.
- Alchian, Armen. 1965. "Some Economics of Property Rights," *Il Politico* 30: 916–929. *Economic Forces at Work* (1977) içinde yeni baskı. Indianapolis, IN: Liberty Fund.
- Alchian, Armen ve Harold Demsetz. 1973. "The Property Rights Paradigm," *Journal of Economic History* 33: 16–27.
- Alfred, William. 1999. "A Second Great Wall? China's Post Cultural Revolution Project of Legal Construction," *Cultural Dynamics* 11: 193–213.
- Alitto, Guy. 1979. *The Last Confucian: Liang Shu-min and the Chinese Dilemma of Modernity*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Allen, Franklin, Jun Qian ve Meijun Qian. 2008. "China's Financial System: Past, Present, and Future," *China's Great Economic Transformation* içinde Bölüm 14, ed. Loren Brandt ve Thomas Rawski, ss. 506–568. New York: Cambridge University Press.
- An, Jieshe. 2004. "Deng Xiaoping Zaidu Fuchu" [*Deng Xiaoping's Return to Power*], içinde *The Thematic History of the People's Republic of China*, ed. Dehong Guo, Haiguang Wang ve Gang Han, Cilt 3, ss. 369–88. Chengdu: Sichuan People's Press.
- Anhui Provincial Party Committee (ed.), 2006. *Anhui Nongcun Gaige zi Lu* [*The Road of Agricultural Reform in Anhui*]. Pekin: Chinese Communist Party History Press.
- 2006. *Anhui Nongcun Gaige Kou Shu Shi* [*The Oral History of*

- Agricultural Reform in Anhui*. Pekin: Chinese Communist Party History Press.
- Arrow, Kenneth. 1974. *The Limits of Organization*. New York: Norton.
- Arthur, W. Brian. 1994. *Increasing Returns and Path Dependence in the Economy*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Balazs, Etienne. 1964. *Chinese Civilization and Bureaucracy*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Banfield, Edward. 1967. *The Moral Basis of a Backward Society*. New York: Free Press.
- Barzel, Yoram. 1997. *Economic Analysis of Property Rights*, 2. ed. New York: Cambridge University Press.
- Baumol, William, Robert Litan ve Carl Shramm. 2007. *Good Capitalism, Bad Capitalism, and Economics of Growth and Prosperity*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Berger, Peter ve Thomas Luckmann. 1966. *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. New York: Doubleday.
- Becker, Jasper. 1998. *Hungry Ghosts: Mao's Secret Famine*. New York: Holt.
- Bianco, Lucien. 1971. *Origins of the Chinese Revolution, 1915–1949*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Bo, Yibo. 1997. *Ruogan Zhongda Jueche yu Shijian de Huigu* [Recollections of Several Important Decisions and Events], gözden geçirilmiş yeni ed. Pekin: Chinese Communist Party History Press.
- Bramall, Chris. 2009. *Chinese Economic Development*. Londra: Routledge.
- Braun, Otto. 1982. *A Comintern Agent in China 1932–1939*, çev. Jeanne Moore, Dick Wilson'ın önsözüyle (1975'te ilk olarak Almanca basıldı). Stanford, CA: Stanford University Press.
- Bremmer, Ian. 2010. *The End of The Free Market: Who Wins the War between States and Corporations*. New York: Portfolio Hardcover.
- Brinton, Mary ve Victor Nee (ed.), 1998. *The New Institutionalism in Sociology*. New York: Russell Sage Foundation.
- Bromley, Daniel W. 1989. *Economic Interests and Institutions*. New York: Blackwell.
- Brown, Archie. 2009. *The Rise and Fall of Communism*. New York: HarperCollins.
- Cai, Hongbin ve Daniel Treisman. 2005. "Does Competition for Capital Discipline Governments? Decentralization, Globalization, and Public Policy," *American Economic Review* 95: 817–830.
- 2006. "Did Government Decentralization Cause China's Economic Miracle?" *World Politics* 58: 505–35.
- Cao, Heping (ed.). 2009. *Zhongguo Chanquan Shichang Fazhan Baogao 2009–2010* [Progress Report of China's Assets Exchange Market: 2009–2010]. Pekin: Social Sciences Academic Press.
- Chan, Hon S. 2004. "Cadre Personnel Management in China: The Nomenklatura System, 1990–1998," *The China Quarterly* 179: 703–734.
- Chang, Chung-Li. 1955. *The Chinese Gentry: Studies on Their Role in Nineteenth Century Chinese Society*. Seattle, WA: University of Washington Press.
- Chang, Iris. 1995. *Thread of the Silkworm*. New York: Perseus Books Group.
- Chang, Yu-fa. 1982. *Qing Ji de Geming Tuanti* [Revolutionaries of the Late Chin Period]. Tayvan: Tayvan: Institute of Modern History, Academia Sinica.
- 2004. *Minguo Chunian de Zhengdang* [Political Parties in the Early Republic Era] (1985'te ilk olarak Tayvan'da yayımlandı). Changsha: Yuelu Academy Press.
- Chao, Kang. 1986. *Man and Land in Chinese History: An Economic Analysis*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Chen, Dongling. 2004. "Fensui 'Sirenbang' He 'Wenhua Dagenming' De Zhongjie" [The Arrest of the 'Gang of Four' and the Close of the Cultural Revolution], içinde *The Thematic History of the People's Republic of China*, ed. Dehong Guo, Haiguang Wang ve Gang Han. Cilt 3, ss. 567–592. Chengdu: Sichuan People's Press.
- Chen, Hong. 2006. *1979–2000 Shenzhen Zhongda Jueche he Shijian Minjian Guancha* [Private Observation of Critical Decisions and Events in Shenzhen during 1979–2000]. Wuhan: Changjiang Wenyi Press.
- Chen, Jinhua. 2005. *Guo Shi YiShu* [Remembering National Affairs]. Pekin: Chinese Communist Party History Press.
- Chen, Ruoying. 2008. "The Information Challenge to China's Legal System under the Economic Transition," Bu rapor, 2008'deki Çin'in Piyasa Dönüşümü üzerine Chicago Konferansı'nda sunulmuştur.
- Chen, Xuwei. 2004. "Qishi Niandai Mo Bashi Niandai Chu Guomin Jingjie de Tiaozhen" [Economic Adjustment in the late 1970s and early 1980s], içinde *The Thematic History of the People's Republic of China*, ed. Dehong Guo, Haiguang Wang ve Gang Han. Cilt 4, ss.

- 163–184. Chengdu: Sichuan People's Press.
- Chen, Yung-fa. 1990. *Yan'an de Yinying [In the Shadow of Yan'an]*. Tayvan: Institute of Modern History, Academia Sinica.
- . 2001. *Zhongguo Gongchan Geming Qishi Nian [Seventy Years of the Chinese Communist Revolution]*. Taipei: Nianjing Press.
- Cheng, Tiejun ve Mark Selden. 1994. "The Origins and Consequences of China's Hukou System," *The China Quarterly* 139:644–668.
- Cheng, Zhongyuan, Wang Yuxiang ve Li Zhenghua (2008). *Zhuanzhe Niandai – 1976–1981 [Transition Era: China during 1976–1981]*. Pekin: Central Compilation & Translation Press.
- Cheung, Steven N. S., 1982. *Will China Go "Capitalist"? An Economic Analysis of Property Rights and Institutional Change*. Gözden geçirilmiş ikinci edisyonu 1986'da yayınlandı. Londra: Institute of Economic Affairs.
- . 2008. "The Economic System of China," Bu rapor, 2008'deki Çin'in Piyasa Dönüşümü üzerine Chicago Konferansı'nda sunulmuştur.
- . 2009. *The Economic System of China*. Pekin: China CITIC Press.
- Chiang, Kai-shek. 1956. *Su E zhai Zhongguo [Soviet Russia in China]*. Taipei: Zhongyan Wenwu Gongyingshe.
- Chung, Jae Ho. 2000. *Central Control and Local Discretion in China: Leadership and Implementation during Post-Mao Decollectivization*. New York: Oxford University Press.
- Church, George. 1986. "Deng Xiaoping," *Times* (6 Ocak).
- Clark, Donald, Peter Murrell ve Susan Whiting. 2008. "The Role of Law in China's Economic Development," içinde *China's Great Economic Transformation*, ed. Loren Brandt ve Thomas Rawski, ss. 375–428. New York: Cambridge University Press.
- Coase, Ronald. 1937. "The Nature of the Firm," *Economica* 4: 386–405.
- . 1959. "The Federal Communication Commission," *Journal of Law and Economics* 2: 1–40.
- . 1961. "The Problem of Social Cost," *Journal of Law and Economics* 3: 1–44.
- . 1974. "The market for goods and the market for ideas," *American Economic Review* 64 (2): 384–91.
- . 1984. "The New Institutional Economics," *Journal of Institutional and Theoretical Economics* 140: 229–231.
- . 1988. *The Firm, the Market, and the Law*. Chicago: University of Chicago Press.
- . 2006. "The Conduct of Economics: The Example of Fisher Body and General Motors," *Journal of Economics & Management Strategy* 15: 255–278.
- . 2008. 2008'deki Çin'in Piyasa Dönüşümü üzerine Chicago Konferansı'ndaki kapanış konuşması.
- ve Ning Wang. 2011. "The Industrial Structure of Production," *Entrepreneurship Research Journal* 1(2): Article 1.
- Coleman, James. 1990. *Foundations of Social Theory*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Cong, Jin. 1989. *Qu Zhe Fa Zhan de Sui Yue [Years of Tortuous Development]*. Zhengzhou: Henan People's Press.
- Dai, Huang. 1998. *Hu Yaobang Yu Pingfan Yuanjia Zuo'an [Hu Yaobang and the Rehabilitation]*. Pekin: Xinhua Press.
- David, Paul. 2001. "Path Dependence, its Critics and the Quest for 'Historical Economics' " içinde *Evolution and Path Dependence in Economic Ideas: Past and Present*, ed. Pierre Garrouste ve Stavros Ioannides. Cheltenham: Edward Elgar.
- Deng, Gang. 1997. *Chinese Maritime Activities and Socioeconomic Development*. Westport, CT: Greenwood Press.
- Deng, Liqun, Ma Hong, Sun Shangqing ve Wu Jiayu. 1979. *Fang Ri Gui Lai de Shi Shuo [Reflections on the Return of a Visit to Japan]*. Pekin: China Social Sciences Press.
- Deng, Xiaoping. 1975–1992. *The Selected Works of Deng Xiaoping*, Cilt 1–3, *People's Daily Online*, <http://web.peopledaily.com.cn/english/dengxp/>.
- Deng, Zihui. 2007. *Deng Zihui Zishu [Recollections of Deng Zihui]*. Pekin: People's Press.
- Desjardins, Eric. 2011. "Reflections on Path Dependence and Irreversibility," *Philosophy of Science* 78: 724–738.
- Dikötter, Frank. 2010. *Mao's Great Famine*. New York: Walker & Co.
- Ding, Yizhuang. 2008. *Zhongguo Zhiqing Shi: Chu Chao (1953–1968) [History of China's Educated Youth]*. Pekin: Contemporary China Press.
- Dirlik, Arif. 1989. *The Origins of Chinese Communism*. New York: Oxford University Press.
- Dong, Furen. 1986. "China's Price Reform," *Cambridge Journal of Economics* 10: 291–300.
- Dong, Zhikai ve Wu Jiang. 2004. *Xin Zhongguo Gongye de Dianjishi – 156 Xian Jianshe Yanjou [The Foundation of New China's Industry*

- *A Study of the 156 Project*. Guangzhou: Guangdong Economic Press.
- Du, Daozheng. 2008. "How Do We Treat Deng Xiaoping Today," *Caijing*'le mülakat, bkz. <http://www.caijing.com.cn/2008-12-08/110036057.html>.
- Du, Mingming. 2008. "Canyu Gaige Kaifan de Diyi Gang Shang" [*The First Hong Kong Businessman to Partake Economic Reform and Opening up*]. Yan Huang Chun Qiu (Sayı 9, Eylül).
- Du, Runshen (ed.), 1998. *Zhongguo Nongcun Gaige Jueche Jishi* [*The Chronicle of Decisionmaking during the Chinese Rural Reform*]. Pekin: Zhongyang Wenxian Press.
- Dunn, John. 2005. *Democracy: A History*. New York: Atlantic Monthly Press.
- Durkheim, Emile. 1982. *The Rules of Methodological Method*, ed. Steven Lukes ve çev. W. D. Halls. New York: Free Press.
- Eliot, T.S. 1932. *Selected Essays*. Londra: Faber and Faber.
- Elliott, Michael. 2008. "Thirty Years after Deng: The Man Who Changed China," *Time Magazine* (10 Aralık), <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1865539,00.html> adresinde bulunabilir.
- Esherick, Joseph, Paul Kickowicz ve Andrew Walder (ed.). 2006. *The Chinese Cultural Revolution as History*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Fan, Xiaochun. 2009. *Gaige Kaifang Qian de Baochan Daohu* [*Private Farming before Reform and Opening up*]. Pekin: Chinese Communist Party History Press.
- Fenby, Jonathan. 2003. *Generalissimo Chiang Kai-Shek and the China He Lost*. New York: Free Press.
- Feng, Jicai. 1990. *One Hundred People's Ten Years*, Pekin: Foreign Language Press.
- Feng, Tianyu. 2006. *Fengjian Kaolun* [*On Fengjian*]. Wuhan: Wuhan University Press.
- Ferguson, Adam. 1980 [1767]. *An Essay on the History of Civil Society*. New Brunswick, NJ: Transaction.
- Fewsmith, Joseph. 1994. *Dilemmas of Reform in China*. Armonk, NY: M. E. Sharpe.
- 2008. *China since Tiananmen*, 2. ed., New York: Cambridge University Press.
- Ffrench, Yvonne. 1950. *The Great Exhibition: 1851*. Londra: Harvill Press.
- Findlay, Christopher, Andrew Watson ve Harry Wu. 1994. *Rural Enterprises in China*. New York: St. Martin's Press.
- Fogel, Robert. 2006. "Why China is Likely to Achieve its Growth Objectives," NBER Makalesi 12122.
- 2010. "123,000,000,000,000." *Foreign Policy* (Ocak/Şubat) 177: 70–75.
- Friedman, Milton. 1984. "Market or Plan: An Exposition of the Case for the Market," *The Center for Research into Communist Economies*, Londra (daha önce 1981 Warren Nutter Memorial Lecture olarak verildi).
- Fu, Guoyong. 2010. *1949 Nian: Zhongguo Zhishi Fengzhi de Shiren Jilu* [1949: *Private Record of the Chinese Intellectuals*]. Tayvan: Baqi Culture Press.
- Gan, Jie, Yan Guo ve Chenggang Xu. 2010. "Privatization and the Chance of Control: The Case of China," Makale.
- Gao, Hua. 2000. *Hongtaiyang Shi Zenyang Shengqi de* [*How Did the Sun Rise over Yan'an? A History of the Rectification Movement*]. Hong Kong: Chinese University of Hong Kong Press.
- Gao, Jianguo. 2000. *Gu Zhun Quan Chuan* [*The Biography of Gu Zhun*]. Şanghay: Shanghai Wenyi Press.
- Garver, John. 1988. *Chinese-Soviet Relations, 1937–1945*. New York: Oxford University Press.
- Gates, Hill. 1996. *China's Motor: A Thousand Years of Petty Capitalism*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Gilboy, George ve Benjamin Read. 2008. "Political and Social Reform in China: Alive and Walking," *The Washington Quarterly* 31: 143–164.
- Granick, David. 1990. *Chinese State Enterprises: A Regional Property Rights Analysis*. Chicago: University of Chicago Press.
- Gray, Jack. 1990. *Rebellions and Revolutions: China from the 1800s to the 1980s*. New York: Oxford University Press.
- 2006. "Mao in Perspective," *China Quarterly* 187: 659–79.
- Greif, Avner. 2006. *Institutions and the Path to the Modern Economy: Lessons from Medieval Trade* New York: Cambridge University Press.
- Guo, Dehong, Haiguang Wang ve Gang Han (ed.), 2009. *Zhonghua Renmin Gonghe Guo Zhuanti Shi Gao* [*The Thematic History of the People's Republic of China*], gözden geçirilmiş baskı, Cilt 1: *Kaiguo Chuangye 1949–1956* [*The Exploit of a Founding Nation*]; Cilt 2: *Quzhe Tansuo 1956–1966* [*Tortuous Search*]; Cilt 3: *Shinian Fengyu 1966–1976* [*Ten Years of Wind and Rain*]; Cilt 4: *Gaige Fengyun 1976–1990* [*The Experience of Reform*]; Cilt 5: *Shiji Xinpian 1990–*

- 2009 [A New Chapter in the Century]. Chengdu: Sichuan People's Press.
- Halper, Stefan. 2010. *The Beijing Consensus: How China's Authoritarian Model Will Dominate the Twenty-First Century*. New York: Basic Books.
- Halpern, Nina. 1985. "Economic Specialists and the Making of Chinese Economic Policy, 1955–1983." Michigan Üniversitesi doktora tezi.
- Han, Gang. 2004. "Liangge Fanshi de Youlai Jiqi Zhongjie" [*The Beginning and End of the Two Whatever's*], içinde *The Thematic History of the People's Republic of China*, ed. Dehong Guo, Haiguang Wang ve Gang Han, Cilt 4, ss. 29–47. Chengdu: Sichuan People's Press.
- . 2011. "Guanyu Hua Guofeng de Ruogan Shishi" [*On Several Historical Facts of Hua Guofeng*]. *Yan Huang Chun Qiu* (Sayı 2, Şubat).
- Han, Yaguang. 2006. "Zhou Enlai Yu Sige Xiandaihua de Tichu" [*Zhou Enlai and the Proposal of the Four Modernizations*]. *Dandai Zhongguo Shi Yanjiu* [*Study of Contemporary Chinese History*] 13: 65–70.
- Hao, Ran. 1972. *Jin Guang Da Dao* [*Golden Highway*], Cilt 1. Pekin: People's Literature Press.
- Harding, Harry. 1987. *China's Second Revolution: Reform After Mao*. Washington, DC: Brookings Institution Press.
- Hayek, F. A. 1937. "Economics and Knowledge," ilk olarak *Economica*'da yayınlandı 4: 33–54. Yeni baskı *Individualism and Economic Order* içinde, Chicago: University of Chicago Press.
- . 1945. "The Use of Knowledge in Society," *American Economic Review* 35(4): 519–530.
- . 1948. *Individualism and Economic Order*. Chicago: University of Chicago Press.
- . 1960. *The Constitution of Liberty*. Chicago: University of Chicago Press.
- . 1967. *Studies in Philosophy, Politics, and Economics*. Chicago: University of Chicago Press.
- . 1973. *Law, Legislation and Liberty*, Cilt 1. Chicago: University of Chicago Press.
- . 1974. "The Pretense of Knowledge," Nobel Ödülü Konuşması.
- . 1988. *The Fatal Conceit: The Errors of Socialism*. Chicago: University of Chicago Press.
- He, Qinhuo ve Xiuqing Li (ed.), 2003. *Minguo Faxue Lunwen Jingcui* [*Collections of Research Articles on Law in the Republic Era*], Cilt 1, *Jichu Falu Pian* [*Basic Law*], ss. 337–50. Pekin: Falu Press.
- Heinzig, Dieter. 2004. *The Soviet Union and Communist China 1945–1950: The Arduous Road to the Alliance* (ilk olarak 1998'de Almanca olarak yayınlandı; 2001'de Xinhua Press tarafından Çince yayımlandı). Armonk, NY: M.E. Sharpe.
- Hinton, Harold (ed.). 1982. *Government & Politics in Revolutionary China: Selected Documents, 1949–1979*. Wilmington, DE: Scholarly Resources Inc.
- Hinton, William. 1990. *The Great Reversal: The Privatization of China, 1978–1989*. New York: Monthly Review Press.
- Hirschman, Albert O. 1977. *The Passions and the Interests*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Hu, Angang. 2008. *Zhongguo Zhengzhi Jingji Shilun* [*On the History of Chinese Political Economy*]. Pekin: Tshinghua University Press.
- Hu, Feng. 1949. *Shijian Kaishi le* [*Time Has Begun*]. *People's Daily* (20 Kasım).
- Hu, Jiwei. 1997. *Cong Hua Guofeng Xiatai do Hu Yaobang Xiatai* [*From the Fall of Hua Guofeng to the Fall of Hu Yaobang*]. Hong Kong: Mirror Press.
- Huang, Yasheng. 1996. *Inflation and Investment Controls in China*. New York: Cambridge University Press.
- . 2003. *Selling China: Foreign Direct Investment during the Reform Era*. New York: Cambridge University Press.
- . 2008. *Capitalism with Chinese Characteristics*. New York: Cambridge University Press.
- Huang, Zheng. 2004. "Liu Shaoqi Yuan'an Shimo" [*The Beginning and End of the Liu Shaoqi Case*], içinde *The Thematic History of the People's Republic of China*, ed. Dehong Guo, Haiguang Wang ve Gang Han. Cilt 3, ss. 155–176. Chengdu: Sichuan People's Press.
- Ji, Xichen. 2000. "Fensui 'Sirenbang' Quanjing Xiezhen" [*Panoramic View of the Arrest of the Gang of Four*]. *Yan Huang Chun Qiu* (Sayı 5 ve 11, Mayıs ve Kasım).
- Jin, Chongji (ed.), 1996. *Mao Zedong Zhuan 1893–1949* [*The Biography of Ma Zedong 1949–1976*]. Pekin: Zhongyang Wenxian Press.
- Jin, Hehui, Yingyi Qian ve Barry Weingast. 2005. "Regional Decentralization and Fiscal Incentives: Federalism, Chinese Style," *Journal of Public Economics* 89: 1719–1742.
- Johnson, D. Gale. 1994. "The Effects of Institutions and Policies on Rural

- Population Growth with Application to China," *Population and Development Review* 20: 503–531.
- 1999. "Population and Economic Development," *China Economic Review* 10: 1–16.
- Kampfner, John. 2010. *Freedom For Sale: Why the World Is Trading Democracy for Security*. New York: Basic Books.
- Keynes, John M. 1936. *The General Theory of Employment, Interest and Money*. Londra: Macmillan.
- Knight, Frank. 1976. *The Ethics of Competition*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kornai, Janos. 1979. "Resource-Constrained Versus Demand-Constrained Systems," *Econometrica* 47, ss. 801–819.
- 1980. *Economics of Shortage*. Amsterdam: North Holland Publisher.
- 1986. "The Soft Budget Constraint," *Kyklos* 39: 3–30.
- Kraay, Aart. 2000. "Household Saving in China," *World Bank Economic Review* 14: 545–570.
- Kuang, Jiazai ve Jun Gai (2004). "Bashi Niandai de Chengshi Jingji Tizhi Gaige" [*Reform of the Urban Economic System during the 1980s*], içinde *The Thematic History of the People's Republic of China*, ed. Dehong Guo, Haiguang Wang ve Gang Han. Cilt 4, ss. 304–322. Chengdu: Sichuan People's Press.
- Kueh, Y. Y. 2006. "Mao and Agriculture in China's Industrialization: Three Antitheses in a 50-Year Perspective," *China Quarterly* 187: 700–723.
- Kuran, Timur. 2010. *The Long Divergence: How Islamic Law Held Back the Middle East*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Lau, Lawrence, Yingyi Qian ve Gérard Roland. 2000. "Reform without Losers: An Interpretation of China's Dual-Track Approach," *Journal of Political Economy* 108: 120–143.
- Lardy, Nicholas ve Kenneth Lieberthal (ed.), 1983. *Chen Yun's Strategy for China's Development: A Non-Maoist Alternative*. Armonk, NY: M. E. Sharpe.
- Lee, Kuan Yew. 2000. *From Third World to First: The Singapore Story 1965–2000*. New York: HarperCollins.
- Lerner, Abba. 1944. *The Economics of Control*. Londra: Macmillan.
- Levenson, Joseph. 1968. *Confucian China and its Modern Fate*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Levinson, Steve. "China's Authoritarian Capitalism Undermines Western Values, argue three new books" (Washington Post, 30 Mayıs 2010, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/05/28/AR2010052801859.html> adresinden ulaşılabilir.
- Li, Hua-yu. 2006. *Mao and the Economic Stalinization of China, 1948–1953*. New York: Rowman & Littlefield Publishers.
- Li, Huaiyin. 2009. *Village China under Socialism and Reform: A Micro-History, 1948–2008*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Li, Hui. 2003. *HuFeng Jituan Yuan'an Shimo [History of the HuFeng Clique]*. Wuhan: Hubei People's Press.
- Li, Lanqing. 2008. *Tuwei: Guomen Chukai de Suiyue [Breakthrough: The Initial Era of Opening China's Door]*. Pekin: Central Compilation & Translation Press.
- Li, Rui. 1999. *Mao Zedong de Wannian Beiju [The Tragedy of Mao's Later Life]*. Haikou: Southern Press.
- Li, Rui, Jiwei Hu, Tao Xie vd. 2009. *Hu Yaobang yu Zhongguo Zhengzhi Gaige [Hu Yaobang and China's Political Reform]*. Hong Kong: Morning Bell Press.
- Li, Wei ve Dennis Tao Yang. 2005. "The Great Leap Forward: Anatomy of a Central Planning Disaster," *Journal of Political Economy* 113:840–877.
- Li, Yan. 2008. *Duiwai Kaifan de Yunniang yu Qibu (1976–1978) [Preparation and Beginning of Opening-up 1976–1978]*. Pekin: Social Sciences Academic Press.
- Liang, Shuming. 2004. *Liang Shuming Zi Shu [Autobiographical Notes of Liang Shuming]*. Zhengzhou: Henan People's Press.
- Liang, Shuming ve Guy Alitto. 2009. *Has Man a Future? Dialogue with the Last Confucian*. Pekin: Foreign Language Teaching and Research Press.
- Liang, Zhiping (ed.). 2010. *Zhuang Xing Qi de Shehui Gongzheng [Social Justice during the Time of Transition]*. Pekin: SDX Joint Press.
- Liebman, Benjamin. 2007. "China's Courts: Restricted Reform," *China Quarterly* 191: 620–638.
- Lin, Justin ve Yang Yao. 2001. "Chinese rural industrialization in the context of the East Asian miracle," içinde Joseph Stiglitz ve Shahid Yusuf (eds.), *Rethinking the East Asian Miracle*, Washington, DC: The World Bank ve Oxford University Press.
- Lin, Nan. 1995. "Local Market Socialism: Local Corporatism in Action in Rural China," *Theory and Society* 24: 301–354.
- Lin, Yunhui. 2008. *The Utopian Movement: The Great Leap Forward and the Great Famine (1958–1961)* (Çince), *The History of the People's*

- Republic of China*, Cilt 4. Hong Kong: Chinese University of Hong Kong Press.
- . 2009. *Moving Toward Socialist: The Transformation of China's Economy and Society (1953–1955)* (Çince), *The History of the People's Republic of China*, Cilt 2. Hong Kong: Chinese University of Hong Kong Press.
- Lin, Yunhui, Shouxin Fan ve Gong Zhang. 1989. *Kai Ge Xing Jin de Shi Qi* [Times of Triumphant Progress]. Zhengzhou: Henan People's Press.
- Lin, Yu-sheng. 1979. *The Crisis of Chinese Consciousness: Radical Antitraditionalism in the May Fourth Era*. Madison, WI: University of Wisconsin Press.
- Liu, Jie ve Lushan Xu. 2009. *Deng Xiaoping He Chen Yun Zai Shiyijie Sanzhang Quanhui Qianhou* [Deng Xiaoping and Chen Yun around the Third Plenum of the Eleventh Central Committee]. Pekin: Central Compilation & Translation Press.
- Liu, Kedi. 2005. *Liang Shumin de Zuihou 39 Nian* [The Last 39 Years of Liang Shuming]. Pekin: China Wenshi Press.
- Liu, Xiaomeng. 2008. *Zhongguo Zhiqing Shi: Da Chao (1966–1980)* [History of China's Educated Youth]. Pekin: Contemporary China Press.
- Liu, Xiaoming. 2008. "Learning through Local Experiments: The Path to Knowledge in Chinese Economic Reform," Bu rapor, 2008'deki Çin'in Piyasa Dönüşümü üzerine Chicago Konferansı'nda sunulmuştur.
- Lou, Jiwei. 1998. *Macroeconomic Reform in China: Laying the Foundation for a Socialist Market Economy*. Washington, DC: World Bank.
- . 2008. "Zhongguo Sanshinian Caishui Gaige de Hugu yu Zhanwang" [Thirty Years of Financial and Tax Reform in China: Retrospect and Prospect], içinde *Zhongguo Jingji wushi Ren kan Sanshi Nian: Huigu yu Fenxi* [Thirty Years of Reform: Retrospect and Analysis], ed. Jinglian Wu vd., ss. 323–346. Pekin: China Economic Press.
- Lu, Jiandong. 1995. *Chen Yinke de Zuihou Ershi Nian* [The Last Twenty Years of Chen Yinke]. Pekin: SDX Joint Press.
- Lu, Xiaobo ve Elizabeth Perry (ed.), 1997. *Danwei: the Changing Chinese Workplace in Historical and Comparative Perspective*. Armonk, NY: M. E. Sharpe.
- Lubman, Stanley. 2000. *Bird in a Cage: Legal Reform in China after Mao*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Luo, Pinghan. 2001. *Daguofan: Gonggong Shitang Shimo* [The Big Pot: The History of the Public Dinning Hall]. Nanning: Guangxi People's Press.
- . 2005. *Tudi Gaige Yundong Shi* [History of Land Reform]. Fuzhou: Fujian People's Press.
- Luthi, Lorenz. 2008. *The Sino-Soviet Split: Cold War in the Communist World*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Ma, Jiantang. 2008. "Sanshi Nian Jubian: Guoyou Qiye Gaige Jincheng Jianyao Huigu yu Pingshu" [Great Change in Thirty Years: A Review and Analysis of the Process of State-owned enterprise Reform], içinde *Zhongguo Jingji Wushi Ren Kan Sanshi Nian* [Thirty Years of the Chinese Economy: From the Eyes of Fifty Economists], ed. Jinglian Wu vd., ss. 347–358. Pekin: China Economic Press.
- Ma, Jinglong. 2008. "Standing Tall at Thirty: The Dream and Glory of Privatization in Wenzhou," Bu rapor, 2008'deki Çin'in Piyasa Dönüşümü üzerine Chicago Konferansı'nda sunulmuştur.
- Ma, Licheng. 2005. *Da Tupu: Xin Zhongguo Siying Jingji Fengyun Lu* [Breakthrough: Development of Private Business in New China]. Pekin: China Industry and Commerce United Press.
- . 2008. *Jiaofeng Sanshi Nian* [Thirty Years of Confrontation]. Nanjing: Jiangsu People's Press.
- Ma, Xiaohong. 1997. *Zhongguo GuDai Shehui de FaLu Guan* [Law in Ancient Chinese Society]. Zhengzhou: Daxiang Press.
- . 2004. *Zhong Guo Gu Dai Falu Shixiang Shi* [History of Legal Thought in Ancient China]. Pekin: Falu Press.
- McCraw, Thomas. 2007. *Prophet of Innovation: Joseph Schumpeter and Creative Destruction*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- MacFarquhar, Roderick ve John K. Fairbank (ed.), 1987. *The Cambridge History of China*, Cilt 14, *The Emergence of Revolutionary China, 1949–1965*. New York: Cambridge University Press.
- . 1991. *The Cambridge History of China*, Cilt 15: *Revolutions within the Chinese Revolution, 1965–1982*. New York: Cambridge University Press.
- MacFarquhar, Roderick ve Michael Schoenhals. 2006. *Mao's Last Revolution*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Mahoney, James. 2000. "Path Dependence in Historical Sociology," *Theory and Society* 29: 507–548.
- Mahoney, James ve Kathleen Thelen (ed.). 2010. *Explaining Institutional Change: Ambiguity, Agency, and Power*. New York: Cambridge University Press.

- Man, Mei. 2005. *Shinian Yiran Wujing [Endless Missing]*. Pekin: Beijing Press.
- Manion, Melanie. 1985. "The Cadre Management System, Post-Mao: The Appointment, Promotion, Transfer and Removal of Party and State Leaders," *The China Quarterly* 102: 203–233.
- Mao, Zedong. 1967–1977. *Selected Works of Mao Tse-tung*, Ciltler 1–5, Pekin: Foreign Language Press.
- Marshall, Alfred. 1920. *Principles of Economics*, 8. ed. Londra: Macmillan.
- Maskin, Eric S. 1996. "Theories of the Soft Budget-Constraint," *Japan & the World Economy* 8: 125–133.
- . 1999. "Recent Theoretical Work on the Soft Budget Constraint," *American Economic Review* 89: 421–425.
- ve Chenggang Xu. 2001. "Soft Budget Constraint Theories: From Centralization to the Market," *Economics of Transition* 9: 1–27.
- , Yingyi Qian ve Chenggang Xu. 2000. "Incentives, Information, and Organizational Forms," *Review of Economic Studies* 67: 359–378.
- Meisner, Maurice. 1999. *Mao's China and After*, 3. ed. New York: Free Press.
- Menard, Claude ve Mary Shirley (ed.), 2005. *Handbook of New Institutional Economics*. Berlin: Springer.
- Montinola, Gabriella, Yingyi Qian ve Barry Weingast. 1995. "Federalism, Chinese Style: The Political Basis for Economic Success in China," *World Politics* 48: 50–81.
- Murphy, Kevin, Andrea Shleifer ve Robert Vishny. 1992. "The Transition to a Market Economy: Pitfalls of Partial Reform," *Quarterly Journal of Economics* 107: 889–906.
- Naughton, Barry. 1995. *Growing out of the Plan: Chinese Economic Reform 1978–1993*. New York: Cambridge University Press.
- . 2002. "China's Economic Think Tanks: Their Changing Role in the 1990s," *China Quarterly* 171: 625–35.
- . 2007. *The Chinese Economy: Transitions and Growth*. Cambridge, MA: MIT Press.
- . 2008. "A Political Economy of China's Economic Transition," içinde *China's Great Economic Transformation*, ed. Loren Brandt ve Thomas Rawski, ss. 91–135. New York: Cambridge University Press.
- Nee, Victor. 1992. "Organizational Dynamics of Market Transition: Hybrid Property Forms and Mixed Economy in China," *Administrative Science Quarterly* 37: 1–27.
- North, Douglass. 1981. *Structure and Change in Economic History*. New York: Norton.
- . 1990. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. New York: Cambridge University Press.
- . 2005. *Understanding the Process of Economic Change*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- , John Wallis ve Barry Weingast. 2009. *Violence and Social Order: A Conceptual Framework for Interpreting Recorded Human History*. New York: Cambridge University Press.
- Nozick, Robert. 1974. *Anarchy, State, and Utopia*. New York: Basic Books.
- Oi, Jean. 1992. "Fiscal Reform and the Economic Foundation of Local State Corporatism," *World Politics* 45: 99–126.
- Ostrom, Elinor. 1990. *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Actions*. New York: Cambridge University Press.
- Pakula, Hannah. 2009. *The Last Empress: Madame Chiang Kai-Shek and the Birth of Modern China*. New York: Simon & Schuster.
- Pang, Xianzhi ve Chongji Jin (ed.), 2003. *Mao Zedong Zhuan 1949–1976 [The Biography of Mao Zedong 1949–1976]*. Pekin: Zhongyang Wenxian Press.
- Pantsov, Alexander. 2000. *The Bolsheviks and the Chinese Revolution 1919–1927*. Honolulu, HI: University of Hawaii Press.
- Peerenboom, Randall. 2002. *China's Long March toward Rule of Law*. New York: Cambridge University Press.
- Pei, Minxin. 2006. *China's Trapped Transition: The Limits of Developmental Autocracy*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Peng, Shen ve Li Chen. 2008. *Zhongguo Jingji Tizhi Gaige Zhongda Shijian [Major Events during China's Economic System Reform]*. Pekin: People's University Press.
- Perkins, Dwight. 1991. "China's Economic Policy and Performance," içinde *Cambridge History of China*, ed. Roderick MacFarquhar ve John Fairbank, Cilt 15, Kısım 2, ss. 475–539. New York: Cambridge University Press.
- Pierson, Paul. 2004. *Politics in Time: History, Institutions, and Social Analysis*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Polanyi, Michael. 1951. *The Logic of Liberty*. Chicago: University of Chicago Press.
- . 1958. *Personal Knowledge*. Chicago: University of Chicago Press.
- . 1966. *The Tacit Dimension*. Chicago: University of Chicago Press.

- Polo, Marco. 1923. *The Travels*, çev. Henry Yule. Mineola, NY: Dover.
- Popper, Karl. 1978. "Three Worlds," Tanner Konuşması Michigan Üniversitesi'nde 7 Nisan'da yapıldı. <http://www.tannerlectures.utah.edu/lectures/documents/popper80.pdf> adresinden ulaşılabilir.
- Potter, Pitman. 2008. "The Chinese Legal Regime: Adapted to Authoritarian Rule," Bu rapor, 2008'deki Çin'in Piyasa Dönüşümü üzerine Chicago Konferansı'nda sunulmuştur.
- Powell, Walter ve Paul DiMaggio (ed.), 1991. *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: University of Chicago Press.
- Provincial Propaganda Department of the Chinese Communist Party in Sichuan, Provincial Academy of Social Sciences in Sichuan and *Sichuan Daily* (ed.). 2008. *Gan Wei Tian Xia Xiang [Bold to Be the First in the World]*. Chengdu: Sichuan People's Press.
- Pye, Lucian. 1992. *The Spirit of Chinese Politics*, 2. ed. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Qian, Mu. 2001. *Zhongguo Lidai Zhengzhi Deshi [Merits and Flaws in Chinese Political History]*. Pekin: SDX Joint Press.
- . 2005. *Guo Shi Xin Lun [New Lectures on Chinese History]*. Pekin: SDX Joint Press.
- . 2010. *Zhongguo Sixiang Shi Niu Jiang Zhongguo Xueshu Sixiang Shi Ba Jiang [Six Lectures on Chinese Thoughts and Eighteen Lectures on Chinese Academic Thoughts]*. Pekin: Jiu Zhou Press.
- Qian, Niansun. 2008. *Long Taitou: 'Da Baogan' de QianQian Houhou [History of Private Farming]*. Nanjing: Jiangsu Wenyi Press.
- Qian, Xingzhong. 2008. "Functional Orientation of Local Governments: The Practice of Reform in Wenzhou," Bu rapor, 2008'deki Çin'in Piyasa Dönüşümü üzerine Chicago Konferansı'nda sunulmuştur.
- Qian, Yingyi ve Chenggang Xu. 1993. "Why China's Economic Reforms Differ: The M-Form Hierarchy and Entry/Expansion of the Non-State Sector," *Economics of Transition* 1(2): 135–170.
- Qian, Yingyi, Gerald Roland ve Chenggang Xu. 2006. "Coordination and Experimentation in M-Form and U-Form Organizations," *Journal of Political Economy* 114: 366–402.
- Radchenko, Sergey. 2009. *Two Suns in the Heaven: the Sino-Soviet Struggle for Supremacy, 1962–1967*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Ren, Xin. 1997. *Tradition of the Law and Law of the Tradition: Law, State, and Social Control in China*. Westport, CT: Greenwood Press.
- Research Office of the History of the Chinese Communist Party (ed.). 2001. *Zhongguo Gongchandang Lishi [The History of the Chinese Communist Party]*, Cilt 1, 1921–1949. Pekin: Chinese Communist Party History Press.
- . 2011. *Zhongguo Gongchandang Lishi [The History of the Chinese Communist Party]*, Cilt 2, 1949–1978. Pekin: Chinese Communist Party History Press.
- Research Office of the History of the Chinese Communist Party (the First Department) (çevrildi ve düzenlendi). 1997. *Liangong, Gongchan Guoji, he Zhongguo Guomin Geming Yundong [The Soviet Party, Comintern, and the Chinese Revolution]*. Pekin: Beijing Library Press.
- Research Office on the Party History of the Anhui Provincial Party Committee (ed.). 2006. *Anhui Nongcun Gaige zi Lu [The Road of Agricultural Reform in Anhui]*. Pekin: Chinese Communist Party History Press.
- . *Anhui Nongcun Gaige Kou Shu Shi [The Oral History of Agricultural Reform in Anhui]*. Pekin: Chinese Communist Party History Press.
- Riedel, James, Jing Jin ve Jiang Gao. 2007. *How China Grows: Investment, Finance, and Reform*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Riskin, Karl. 1987. *China's Political Economy: The Quest for Development since 1949*. New York: Oxford University Press.
- Roland, Gérard. 2002. "The Political Economy of Transition," *Journal of Economic Perspectives* 16: 29–50.
- Ryan, Janette. 2010. *China's Higher Education Reform and Internationalisation*. Londra: Routledge.
- Sachs, Jeffrey. 1992. "Privatization in Russia: Some Lessons from Eastern Europe," *American Economic Review* 82: 43–48.
- . 1994. "Shock Therapy in Poland: Perspectives of Five Years," Tanner Konuşması 6-7 Nisan 1994'te Utah Üniversitesi'nde yapıldı. <http://www.tannerlectures.utah.edu/lectures/documents/sachs95.pdf> adresinden ulaşılabilir.
- Saich, Anthony. 1996. *The Rise to Power of the Chinese Communist Party: Documents and Analysis*. Armonk, NY: M. E. Sharpe.
- Schotter, Andrew. 1981. *The Economic Theory of Social Institutions*. New York: Cambridge University Press.
- Schrecker, John. 2004. *The Chinese Revolution in Historical Perspective*. Westport, CT: Praeger.
- Schumpeter, Joseph. 1942. *Capitalism, Socialism, and Democracy*. New

- York: Harper and Brothers.
- Schurmann, Franz. 1968. *Ideology and Organization in Communist China*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Schwarcz, Vera. 1992. *Time for Telling Truth is Running Out: Conversations with Zhang Shenfu*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Searle, John. 1969. *Speech Acts*. New York: Cambridge University Press.
- Selden, Mark. 1971. *The Yanan Way in Revolutionary China*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- . 1995. *China in Revolution: The Yanan Way Revisited*. Armonk, NY: M.E. Sharpe.
- Sen, Amartya. 2006. *Identity and Conflict: The Illusion of Destiny*. New York: Norton.
- Shambaugh, David. 2008. *China's Communist Party: Atrophy and Adaptation*. Washington, DC: Woodrow Wilson Center Press.
- Shang, Yang. 1928. *The Book of Lord Shang*. çev. J. J. L. Duyvendak. Londra: Arthur Probsthain.
- Shao, Yanxiang. 2007. *Bie Le, Mao Zedong [Farewell to Mao Zedong]*. New York: Oxford University Press.
- Shen, Baoxiang. 1997. *Zhenli Biaozhun Wenti Taolun Shimo [The History of the Debate on the Criterion of Testing Truth]*. Pekin: China Youth Press.
- . 2004. *Zhenli Biaozhun Wenti Da Taolun [Debate on the Criterion of Testing Truth]*, içinde *The Thematic History of the People's Republic of China*, ed. Dehong Guo, Haiguang Wang ve Gang Han. Cilt 4, ss. 48–71. Chengdu: Sichuan People's Press.
- Shen, Raphael. 2000. *China's Economic Reform: An Experiment in Pragmatic Socialism*. Westport, CT: Praeger.
- Shen, Zhihua. 2008. *Reflections and Choices: The Consciousness of the Chinese Intellectuals and the Anti-Rightist Campaign (1956–1957)* (Çince), *The History of the People's Republic of China*, Cilt 3. Hong Kong: The Chinese University of Hong Kong Press.
- Sheng, Yumin. 2010. *Economic Openness and Territorial Politics in China*. New York: Cambridge University Press.
- Shi, Yun ve Danhui Li. 2008. *When The "Continuous Revolution" Goes Awry: From the Anti-Lin Biao Campaign to the Anti-Deng Xiaoping Campaign 1972–1976* (Çince), *The History of the People's Republic of China*, Cilt 8. Hong Kong: Chinese University of Hong Kong Press.
- Shi, Zhengfu. 2008. "Rationality and Path Dependence in Agricultural Reform: The Origin of China's Model of Reform Governance," Bu rapor, 2008'deki Çin'in Piyasa Dönüşümü üzerine Chicago Konferansı'nda sunulmuştur.
- Shih, Victor. 2007. *Factions and Finance in China: Elite Conflict and Inflation*. New York: Cambridge University Press.
- Shils, Edward. 1981. *Tradition*. Chicago: University of Chicago Press.
- Shirk, Susan. 1993. *The Political Logic of Economic Reform in China*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Short, Philip. 1999. *Mao: A Life*. New York: Henry Holt and Company.
- Sichuan Provincial Propaganda Department of the Party, Sichuan Provincial Academy of Social Sciences, and *Sichuan Daily* (ed.), 2008. *Gan Wei Tian Xia Xiang [Bold to Be the First in the World]*. Chengdu: Sichuan People's Press.
- Simon, Herbert. 1997 [1947]. *Administrative Behavior*, 4. ed. New York: Free Press.
- Smith, Adam. 1969 [1759]. *The Theory of Moral Sentiments*. Indianapolis, IN: Liberty Classics.
- . 1976 [1776]. *The Wealth of Nations*. Chicago: University of Chicago Press.
- Smith, Steve. 2000. *A Road in Made: Communism in Shanghai, 1920–1927*. Honolulu, HI: University of Hawaii Press.
- Snow, Edgar. 1937. *Red Start over China*. Londra: Left Book Club (1938'de New York'ta Random House tarafından ufak değişikliklerle yayımlandı; en son edisyonu 1994'de New York'ta Grove Press tarafından yapıldı).
- Song, Lianshen. 2005. *Nongye Xue Dazhai Shimo [The Beginning and End of Learning from Daizhai]*. Wuhan: Hubei People's Press.
- Spence, Jonathan. 1999. *Mao Zedong: A Penguin Life*. New York: Viking.
- Su, Shaoshi. 2002. *Zhongguo Jingji Tongshi 10 Juan Shang [The General Economic History of China, Vol. 10 (I)]*, ed. Zhao Dexin. Changsha: Hunan People's Press.
- Sun, Dali. 2004. "Wenge Hou Guomin Jingjie de Huifu He Xin Maojin de Chuxian" [*Economic Recovery after the Cultural Revolution and the Rise of New Leap*], içinde *The Thematic History of the People's Republic of China*, ed. Dehong Guo, Haiguang Wang ve Gang Han. Cilt 4, ss. 16–28. Chengdu: Sichuan People's Press.
- Sun, Jian. 1992. *Zhonghua Renmin Gongheguo Jingji Shi: 1949–1990 Niandai Chu [Economic History of the People's Republic of China: 1949–the Early 1990s]*. Pekin: People's University Press.

- Sun, Shuyun. 2006. *The Long March*. Londra: Harper Collins.
- Subramanian, Arvind. 2011. *Eclipse: Living in the Shadow of China's Economic Dominance*. Washington, DC: Peterson Institute for International Economics.
- Tang, Rachel. 2009. "The Rise of China's Auto Industry and its Impact on the U.S. Motor Vehicle Industry," *Congressional Research Service*, 16 Kasım 2009.
- Tao, Ran ve Dali Yang. 2008. "The Revenue Imperative and Local Government in China's Transition and Growth," Bu rapor, 2008'deki Çin'in Piyasa Dönüşümü üzerine Chicago Konferansı'nda sunulmuştur.
- Taylor, Jay. 2009. *The Generalissimo: Chiang Kai-shek and the struggle for Modern China*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Thaxton, Ralph A., Jr. 2008. *Catastrophe and Contention in Rural China: Mao's Great Leap Forward Famine and the Origins of Righteous Resistance in Da Fo Village*. New York: Cambridge University Press.
- Thun, Eric. 2006. *Changing Lanes in China: Foreign Direct Investment, Local Governments, and Auto Sector Development*. New York: Cambridge University Press.
- Tian, Jiyun. 2004. "Huainian Xiaoping Dongzhi" [*Remembering Comrade Deng Xiaoping*]. *Yan Huang Chun Qiu* (Sayı 8, Ağustos 2004).
- . 2009. *The Great Practice of Reform and Opening Up* [*Gaige Kaifang De Weida Shijian*]. Pekin: Xinhua Press.
- Tsou, Tang. 1986. *The Cultural Revolution and Post-Mao Reform: A Historical Perspective*. Chicago: University of Chicago Press.
- Tu, Mingming. 2008. "The First Hong Kong Businessman to Join Economic Reform and Opening Up," *Yan Huang Chun Qiu* (Sayı 9, Eylül).
- Tu, Qiao. 2008. *Yuan Geng Zhuan: 1978–1984 Gaige Xianchang* [*The Biography of Yuan Geng: 1978–1984 Reform in Action*]. Pekin: Zhuojia Press.
- Unirule Institute of Economics. 2010. "The Nature, Performance, and Reform of the State-owned enterprises," Makale (12 Temmuz).
- Vergne, Jean-Philippe ve Rodolphe Durand. 2010. "The Missing Link Between the Theory and Empirics of Path Dependence," *Journal of Management Studies* 47:736–759.
- Vogel, Ezra. 2010. *Deng Xiaoping and the Transformation of China*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Walder, Andrew. 1986. *Communist Neo-Traditionalism: Work and Authority in Chinese Industry*. Berkeley, CA: University of California Press.
- . 1995. "Local Governments as Industrial Firms," *American Journal of Sociology* 101: 263–301.
- . 2009. *Fractured Rebellion: The Beijing Red Guard Movement*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Walker, Kenneth. 1984. *Food Grain Procurement and Consumption in China*. New York: Cambridge University Press.
- Wang, Fan-Sen. 2000. *Fu Ssu-nien: A Life in Chinese History and Politics*. New York: Cambridge University Press.
- Wang, Fei-ling. 2005. *Organizing through Division and Exclusion: China's Hukou System*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Wang, Nianyi. 1989. *Da Dong Luan de Nian Dai* [*The Decade of a Great Turmoil*]. Zhengzhou: Henan People's Press.
- Wang, Ning. 2005. *Making a Market Economy: The Institutional Transformation of a Freshwater Fishery in a Chinese Community*. Londra: Routledge.
- . 2008. "The Chinese Economic System under Mao," Bu rapor, 2008'deki Çin'in Piyasa Dönüşümü üzerine Chicago Konferansı'nda sunulmuştur.
- Wang, Rongzhu. 2005. *Shijia Chen Yingke* [*Chen Yingke: A Historian*]. Pekin: Peking University Press.
- Wang, Rongzhu ve Ao Li. 2004. *Jiang Jieshi Pingzhuang* [*A Biography of Jiang Kai-shek*]. Pekin: Chinese Friendship Press.
- Wang, Ruoshui. 1997. *Hu Yaobang Xiatai de Beijing* [*The Background of Hu Yaobang's Fall*]. Hong Kong: Mirror Books.
- . 2001. *Xin Faxian de Mao Zedong* [*Newly Discovered Mao Zedong*]. Hong Kong: Mingpao Press.
- Wang, Xiaolu. 2007. "Guomin Shouru Fenpei Zhuangkuang [*National Income Distribution and Grey Income*]" *Cajing* (31 Mayıs).
- Wang, Youqin. 2004. *Wenge Shounan Zhe* [*Victims of the Cultural Revolution*]. Hong Kong: Kaifang Magazine Press.
- Weber, Max. 1981. *General Economic History*, çev. Frank Knight. New Brunswick, NJ: Transaction.
- Wei, Cheng-tung. 1999. *Infinite View from the Perilous Mountain: Mao Zedong's Character and Fate*. Tayvan: New Century Press.
- Wei, Junyi. 1998. *Si tong Lu* [*Reflections on Sufferings*]. Pekin: October Wenyi Press.

- White, Gordon. 1993. *Riding the Tiger: The Politics of Economic Reform in Post-Mao China*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- White, Lynn (ed.), 2005. *Legitimacy: Ambiguities of Political Success or Failure in East and Southeast Asia*. Singapore: World Scientific Publishing Company.
- Whyte, Martin. 2010. *The Myth of Social Volcano: Perceptions in Inequality and Distributive Justice in Contemporary China*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Williamson, Oliver. 1985. *The Economic Institutions of Capitalism*. New York: Free Press.
- Wong, Christine. 1988. "Interpreting Industrial Growth in Post-Mao China," *Modern China* 14: 3–30.
- Wong, John ve Yongnian Zheng (ed.), 2001. *The Nanxun Legacy and China's Development in the Post-Deng Era*. Singapore: Singapore University Press.
- Wong, Richard. 2008. "The Role of Hong Kong in China's Transformation," Bu rapor, 2008'deki Çin'in Piyasa Dönüşümü üzerine Chicago Konferansı'nda sunulmuştur.
- Wu, Jinglian. 2003. *Dandai Zhongguo Jingji Gaige [China Economic Reform]*. Şanghay: Shanghai Far East Press.
- 2005. *Understanding and Interpreting Chinese Economic Reform*. Mason, OH: Thomson Higher Education.
- 2010. *Dandai Zhongguo Jingji Gaige Jiaocheng [Tutorials on Chinese Economic Reform]*. Şanghay: Shanghai Far East Press.
- Wu, Jinglian ve Renwei Zhao. 1987. "The Dual Pricing System in China's Industry," *Journal of Comparative Economics* 11: 309–318.
- Wu, Li. 1999. *Zhonghua Renmin Gongheguo Jingji Shi [Economic History of the People's Republic of China]*. Pekin: China Economic Press.
- Wu, Ningkun. 1993. *A Single Tear: A Family's Persecution, Love, and Endurance in Communist China*. Boston, MA: Back Bay Books.
- Wu, Xiaobo. 2010. *Wu Jinglian Chuan: Yige Zhongguo Jingjixue Jia de Xiaoxiang [The Biography of Wu Jinglian: A Portrait of a Chinese Economist]*. Pekin: China CITIC Press.
- Wu, Zhifei ve Ling Yu. 2008. *Deng Xiaoping de Zuihou Ershi Nian [The Last Twenty Years of Deng Xiaoping]*. Pekin: Xinhua Press.
- Wu, Zuguang. 2004. *Yi Beizi: Wu Zuguang Huiyilu [My Life: A Memoir]*. Pekin: China Wennian Press.
- Xiao, Donglian. 2004. "1978–1984 Nian Zhongguo Jingji Tizhi Gaige Shilu de Yanjing" [Evolution of the Thinking on the Reform of China's Economic System during 1978–1984], içinde *The Thematic History of the People's Republic of China*, ed. Dehong Guo, Haiguang Wang ve Gang Han. Cilt 4, ss. 185–213. Chengdu: Sichuan People's Press.
- 2008. *Turning Point in History: Re-examination of the Cultural Revolution and the Policy of Reform and Opening (1979–1981)* (Çince). *The History of the People's Republic of China*, Cilt 10. Hong Kong: Chinese University of Hong Kong Press.
- Xiao, Donglian vd. 1999. *Qiusuo Zhongguo: Wenge Qian Shinian Shi [China in Struggle: The Decade before the Cultural Revolution]*. Pekin: Hongqi Press.
- Xiao, Geng. 1997. *Chanquan yu Zhongguo de Jingji Gaige [Property Rights and Chinese Economic Reform]*. Pekin: Chinese Social Science Press.
- Xie, Chuntao (ed.), 2008. *Zhuanzhe Zhongguo, 1976–1982 [China in Transition, 1976–1982]*. Pekin: People's Press.
- Xing, Heming. 2009. *Jiang Jieshi Yu Mosike de Enen Yuanyuan [The Hate and Love Relationship between Chiang Kai-shek and Moscow]*. Pekin: People's Press.
- Xu, Chenggang. 2009. "The Institutional Foundations of China's Reforms and Development." Bilimsel Makale.
- Xu, Chenggang ve Xiaobo Zhang. 2008. "The Evolution of Chinese Entrepreneurial Firms: The Township and Village Enterprises Revisited," Bu rapor, 2008'deki Çin'in Piyasa Dönüşümü üzerine Chicago Konferansı'nda sunulmuştur.
- Xu, Dixin ve Chengmin Wu (ed.), 2007. *Zhong Guo Zi Ben Zhu Yi Fa Zhan Shi [History of Capitalist Development in China]*. Ciltler 1–3. Pekin: Social Science Academic Press.
- Xu, Mingtian. 2008. *Chuntian de Gushi: Shenzhen Chuanye Shi [The History of the Rise of Shenzhen]*. Pekin: China CITIC Press.
- Xu, Shanda. 2008. "Wo suo Jingli de Caisui de Huiyi Pianduan" [Memories of My Experience with the Reform of Fiscal Revenue and Taxation], içinde *Zhongguo Jingji Wushi Ren Kan Sanshi Nian [Thirty Years of the Chinese Economy: From the Eyes of Fifty Economists]*, ed. Jinglian Wu vd., ss. 523–37. Pekin: China Economic Press.
- Xue, Muqiao. 1996. *Xue Muqiao Huiyi Lu [Memoirs of Xue Muqiao]*. Tianjin: Tianjin People's Press.
- 2008. *Xue Muqiao Gaige Lunji [A Collection of Xue Muqiao's Works on Economic Reform]*. Pekin: China Fazhan Press.
- Yang, Dali. 2004. *Remaking the Chinese Leviathan: Market Transition and the Politics of Governance in China*. Stanford, CA: Stanford

- University Press.
- Yang, Jisheng. 1998. *Deng Xiaoping Niandai: Zhongguo Gaige Kaifang Jishi* [The Era of Deng Xiaoping: Documentary of China's Reform and Opening-up]. Pekin: Central Compilation & Translation Press.
- . 2004. *Zhongguo Gaige Niandai de Zhengzhi Douzheng* [Political Conflicts during China's Reform]. Hong Kong: Excellent Culture Press.
- . 2008. *MuBei: Zhongguo Liushi Niandai Jihuang Jishi* [Tombstone: Documentary of Hunger in China during the 1960s]. Hong Kong: Tiandi Tushu Press.
- . 2009. *Sanshi Nian He Dong: Quanli Shichang Jingji de Kunjing* [Thirty Years of Reform: The Dilemma of the Power Market Economy]. Wuhan: Wuhan Press.
- Yang, Kuisong. 1999. *Mao Zedong Yu Mosike de Enen Yuanyuan* [The Hate and Love Relationship between Mao Zedong and Moscow]. Nanchang: Jianxi People's Press.
- Yang, Shengqun ve Chen Jin (ed.). 2009. *Qinlizhe de Jiye: Lishi Zhuanzhe Beijing 1977–1978* [Memoirs of the Witnesses: The Background of the Historic Turn 1978–1979]. Pekin: SDX Joint Press.
- Yang, Tianshi. 2008. *Xunzhao Zhenshi de Jiang Jieshi* [Looking for the Real Chiang Kai-shek]. Taiyuan: Shanxi People's Press.
- Yao, Xinzong. 2000. *An Introduction to Confucianism*. New York: Cambridge University Press.
- Yao, Yang. 2008. "The Disinterested Government: An Interpretation of China's Economic Success in the Reform Era," Bu rapor, 2008'deki Çin'in Piyasa Dönüşümü üzerine Chicago Konferansı'nda sunulmuştur.
- Yu, Guangyuan. 2008. *1978: Wo Qin Li de Nachi Lishi Da Zhuanzhe* [1978: The Historic Turn that I Witnessed]. Pekin: Central Compilation and Translation Press.
- Yu, Nan ve Haiguang Wang. 2004. "Lin Biao Jituan and Lin Biao Shijian" [Lin Biao Clique and Lin Biao Incidence], içinde *The Thematic History of the People's Republic of China*, ed. Dehong Guo, Haiguang Wang ve Gang Han. Cilt 3, ss. 302–324. Chengdu: Sichuan People's Press.
- Yu, Ri. 2002. "Lu Yin Shi Nian – Chongxin Renshi Ziben Zhuyi" [Ten Years in England – Recognition of Capitalism]. *Chen Duxiu Yanjiu Dongtai* [Chen Duxiu Research Trends] (Sayılar 3–4).
- Yu, Ying-shih. 2004. *Zhongguo Zhishiren Zhi Shi de KaoCha* [Investigations of the History of Chinese Intellectuals]. Nanning: Guanxi Normal University Press.
- Zeng, Douglas Zhihua. 2011. "How Do Special Economic Zones and Industrial Clusters Drive China's Rapid Development?" Politika Araştırması Makalesi 5583, World Bank.
- Zhang, Gensheng. 2004. "Hua Guofeng Tan Fensui Sirenbang" [Hua Guofeng on the Arrest of the Gang of Four], *Yan Huang Chun Qiu* (Sayı 7, Temmuz).
- Zhang, Guangyou ve Longjia Ding. 2006. *Wan Li*. Pekin: Zhonggong Dangshi Press.
- Zhang, Hua. 2004. "1975 Nian de Quanmian Zhendun" [The Comprehensive Rectification of 1975], içinde *The Thematic History of the People's Republic of China*, ed. Dehong Guo, Haiguang Wang ve Gang Han. Cilt 3, ss. 491–510. Chengdu: Sichuan People's Press.
- Zhang, Shuhua. 2006. *Qi Qian Ren Dahui Shimo* [History of the Seven-Thousand People Conference]. Pekin: China Youth Press.
- Zhang, Jun. 1991. *Xiaodai Chanquan Jingjixue* [Modern Property Rights Economics]. Şanghay: SDX Joint Press.
- . 2010. *Bu Wei Gongzhong Suozhi de Gaige* [Reform unknown to the Public]. Pekin: China CITIC Press.
- Zhang, Weiyong. 2008. "Shuan Guizhi he Jiege Gaige" [The System of Dural Track and the Reform of Price Control], içinde *Zhongguo Jingji Wushi Ren Kan Sanshi Nian* [Thirty Years of the Chinese Economy: From the Eyes of Fifty Economists], ed. Jinglian Wu vd., ss. 581–99. Pekin: China Economic Press.
- . 2010. *Shichang de Luoji* [The Logic of the Market]. Şanghay: Shanghai People's Press.
- Zhang, Wenkui ve Dongming Yuan. 2008. *Zhongguo Jingji Gaige Sanshi Nian: Guoyou Qiye Juan* [Thirty Years of Chinese Economic Reform: The State-owned enterprises]. Chongqing: Chongqing University Press.
- Zhao, Dexin (ed.). 1988–1999. *Zhonghua Renmin Gongheguo Jingjishi* [The Economic History of the People's Republic of China] 5 Cilt; Ciltler 1–4, 1988'de yayınlandı; Cilt 4, 1999'da yayınlandı. Zhengzhou: Henan People's Press.
- Zhao, Dingxin. 2001. *The Power of Tiananmen: State-Society Relations and the 1989 Beijing Student Movement*. Chicago: University of Chicago Press.
- . 2009. "The Mandate of Heaven and Performance Legitimation in Historical and Contemporary China," *American Behavioral Scientist* 53: 416–33.
- Zhao, Ziyang. 2009. *Prisoner of the State: The Secret Journal of Premier*

- Zhao Ziyang. New York: Simon & Schuster.
- Zheng, Yougui. 2009. "Noncun Gaige de Xingqi yu Fazhan" [*The Rise and Development of Rural Reform*], içinde *The Thematic History of the People's Republic of China*, ed. Dehong Guo, Haiguang Wang ve Gang Han. Cilt 4, ss. 233–249. Chengdu: Sichuan People's Press.
- Zhou, Hancheng. 2003. *Zhu Rongji Zouxiang Zhongnanhai Zi Lu* [*Zhu Rongji's Road to Zhongnanhai*]. Hong Kong: Zhonghua Ernu Press.
- Zhou, Qiren. 2008. "The Unfolding of Deng's Drama," Bu rapor, 2008'deki Çin'in Piyasa Dönüşümü üzerine Chicago Konferansı'nda sunulmuştur.
- Zhou, Xiaochuan and Li Zhu. 1987. "China's Banking System: Current Status, Prospect for Reform," *Journal of Comparative Economics* 11: 399–409.
- Zhou, Yiliang. 1998. *Bijing Shi Shusheng* [*Still a Scholar*]. Pekin: October Wenyi Press.
- Zhu, Jingwen (ed.). 2007. *Zhongguo falü fazhan baogao (1979–2004)* [*China Legal Development Report (1979–2004)*]. Pekin: People's University Press.
- Zhu, Xuefeng (2009). "The Influence of Chinese Think Tanks in the Chinese Policy Process," *Asian Survey* 49: 333–357.
- Zhu, Zhen. 1998. *1957 Nian de Xiaji: Cong Baijia Zhengming Dao Liangjia zhengming* [*The Summer of 1957: From a Hundred Schools Contending to Two Schools Contending*]. Zhengzhou: Henan People's Press.
- Zong, Han. 2007. *Guoqi Gaige Sanshi Nian Qinli Ji* [*Personal Witness of Thirty Years of Reform of the State-owned enterprises*]. Şanghay: Shanghai People's Press.
- Zweig, David. 1997. *Freeing China's Farmers: Rural Restructuring in the Reform Era*. Armonk, NY: M. E. Sharpe.

DİZİN

#

- 1978 Bildirisi 82, 85, 93, 100, 187,
288–289, 295, 302, 354
1989 Öğrenci Hareketi 183–184,
186, 203, 208, 210, 284

A

- Abbasi İmparatorluğu 365
ağ biçimindeki bir denetim yapısı
142
ahbap-çavuş kapitalizmi 324
Alchian, Armen 248
Alfred, William 196
Almanya 74, 76, 168, 301, 371
Amerika Birleşik Devletleri (ABD)
22, 39, 46, 68, 74–75, 77,
80, 93, 127, 164–165, 270,
281, 333, 347, 349, 352,
371, 375
Anhui Bölgesi 101–103, 105, 109,
155, 367

- Küçük Tepe köyü (Xiaogang
Cun) 101, 104
anonim şirketler 177, 216,
251–252, 254
artımlı reform 300–301
Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği
(APEC) 325
Avrupa Birliği (AB) 212
ayrıcılık 99, 143–144, 184, 256,
299, 337

B

- Ba Dağı Vapur Konferansı 210
Balcerowicz, Leszek 277
Ban, Gu 233
Barber, Lionel 340
barışçıl evrim 209, 226
Belçika 74, 76
beşerî sermaye 273–274, 335,
357, 372
Beş Yıllık Plan 28, 71, 328

bireysel ekonomi 120, 132
 Boao Forumu 326
 Bo, Yibo 37
 bölgesel rekabet 197, 244, 260,
 264, 270, 272, 274–278,
 280, 284–285, 317–318,
 322
 Braun, Otto 25–26
 Britanya 47, 291, 331, 347, 371
 Brus, Włodzimierz 76
 Butto, Zülfikar Ali 22
 bürokrasi 27–28, 42, 51, 53–55,
 97, 99, 116, 126, 198,
 245, 269, 307, 350, 354,
 359–360, 362
 Büyük Sergi (1851) 348

C-Ç

Cairncross, Alexander 210
 Capital Steel şirketi 96
 Chang'an 364
 Changsha 222, 232, 254–255,
 272, 310
 Chao, K. P. 80
 Chen, Guang 248–249
 Chen, Yinke 36
 Chen, Yun 43, 48, 57, 60, 71, 93,
 103, 130, 134, 148–151,
 159–162, 166, 169, 171, 187,
 193, 205–206, 230, 294,
 308
 Cheung, Steven 13–14, 17–18,
 34, 81, 248, 260, 304–305,
 310–311, 346, 361, 363,
 366
 Chiang, Kai-shek 25–27, 58
 Chi, Biqing 102
 China Merchants 124–125, 129

Chrysler 272, 281
 CIA (Merkezî İstihbarat Kurumu)
 204
 Ciddî Ekonomik Suçlara Karşı Sert
 Müdahale Kararı (1982) 152
 Coase, Ronald 248, 287
 Crystal Palace, Büyük Sergi (1851)
 348
 Çin Bankası 178, 348
 Çin Bilimler Akademisi 36
 Çin Güney Enerji Şirketi 348
 Çin Halk Bankası 177–178, 216
 Çin Halk İmar Bankası 178
 Çin hukuk sistemi 194, 355
 Çin İmar Bankası 348
 Çin karakteristiğinde kapitalizm
 203, 277, 285, 332, 346,
 365, 367
 Çin karakteristiğinde sosyalizm
 165
 Çin Komünist Partisi 17, 21–22,
 24–29, 31, 33–34, 36, 38,
 51, 57, 61, 63, 75–76, 82,
 85, 91, 103, 133–134, 136,
 148, 182, 199, 209, 231,
 235, 284, 291–292, 304,
 323–325, 327–328, 331,
 346, 358
 Çin Komünist Partisi Merkez Kom-
 itesi 58, 61, 193, 210, 294
 Çin Merkez Bankası 178–180
 Çin Mobil Limited Şirketi 348
 Çin Özel Ekonomisinin Yıllığı 115
 Çin Sanayi ve Ticaret Bankası 178,
 348
 Çin Tarım Bankası 178
 Çin Telekom 348
 Çin Ulusal Petrolleri 348

Çin üniversiteleri 349–354, 366
 çoğunluğun zorbalığı 364

D

dangdang.com 344
 Danimarka 74, 76
 Datong 328
 Dazhai 64, 102, 140, 279
 demir kâse 176, 234, 253, 255,
 324
 demokrasi 30–31, 52, 64, 194–
 195, 198, 323, 363–365
 demokratikleşme 64, 364
 Demsetz, Harold 248
 deneme-yanılma 259, 285, 313,
 322
 Deng, Tianyuan 100–101
 Deng, Xiaoping 23–24, 33, 48,
 57–60, 64–70, 72, 76–79,
 83, 87, 93, 95, 103, 105, 112,
 123–126, 130, 134–135,
 147–152, 156, 159–167,
 169, 182–188, 191, 194–
 195, 198, 200, 204–205,
 213, 216–235, 244, 276–
 277, 279–280, 283–287,
 292, 294, 300–303, 316,
 333, 350, 355, 368
 Deng, Zihui 105, 191
 denizsel Çin 128
 desantralizasyon 42, 48–55, 86,
 94, 142–143, 150, 179, 197,
 270, 276, 328, 367
 devlete âit girişimler 93–99, 112–
 117, 119, 131–135, 141–147,
 157–158, 162–163,
 168–169, 172–180, 216,
 234, 237–240, 245–258,
 269, 296–299, 303–304,

319–320, 324, 335, 337,
 352

Devlet Elektrik Şirketi 348
 devlet girişimlerinin reformu 250,
 255, 257
 devlet kotası 131, 153
 devlet önderliğinde kapitalizm
 324
 devlet planlaması 83, 93, 98–99,
 151, 170, 288, 313, 332
 Devlet Varlıkları Yönetim Komitesi
 250–251
 Dışarı Doğru Atılım 71, 81, 92
 doğrudan yabancı yatırım 77, 79,
 130, 280–283, 331
 doğum kontrolü. *Bkz* tek çocuk
 politikası
 dönen gençlik 132
 Dörtlü Çete 57–60, 68, 87, 92,
 192
 dört modernizasyon 65–69, 76,
 79, 84, 86, 92, 133, 195,
 293, 376
 Dünya 3 (Karl Popper) 356
 Dünya Bankası 177, 347
 Dünya Ticaret Örgütü 211
 düşünce piyasası 352, 354–365,
 371–372, 380

E

The Economist 22, 204, 376
 Ekonomik İlişkiler Enstitüsü (IEA)
 13
 Ekonomik Sistem Reformu 97,
 147, 169, 187, 193, 210, 235
 ekonomik suçlar 151–152,
 155–156, 158
 ekonominin ölççeği 167

emek piyasası 176, 252–253, 335
 emek verimliliği 335
 endüstri parkları 126, 263
 enflasyon 99, 161, 172, 180–181,
 184, 203–204, 207,
 209–210, 335
 enformasyon mâliyeti 304
 entelektüeller 53, 182–183, 288,
 362–363

F

faktör piyasaları 145, 260–262,
 266–267, 313, 322
 fengjian 55
 Ferguson, Adam 289
 fikirler piyasası 38
Financial Times 340
 fiyat çarpıklığı 239, 243–244
 fiyat reformu 148, 151, 157,
 170–175, 181, 235–237,
 244, 266, 275, 310, 312, 316
 Fogel, Robert 332–333, 371
Fortune 280, 335, 348, 357
 Fortune Global 335, 357
 Franklin, Benjamin 306
 Fransa 74, 76, 371
 Friedman, Milton 74, 353
 Fujian eyaleti 61, 77, 80, 126, 128,
 130, 249, 265

G

Gansu eyaleti 105–106
 Gehrig, Willner 168–169
 gelenek karşıtlığı 34
 General Motors (GM) 273, 283,
 348

gerçeği olgularda arama 63, 87,
 133, 230–233, 292, 327
 geribildirim mekanizması 261, 270
 girişimcilik 264, 288, 306, 309,
 325, 335, 346, 366, 368,
 371
 girişim reformu 95, 116, 141,
 146–147, 174–175, 181,
 183–184, 193, 216, 239,
 245–250, 252, 254–256,
 295, 297, 301, 307, 311, 316

göç 48, 123
 göçmen işçiler 274, 283, 335
 Guangdong eyaleti 61, 77, 80,
 122–129, 167–168, 196,
 223, 225, 249–250, 281,
 283, 299, 367
 guanxi 316
 Guizhou eyaleti 102, 105
 Gu Mu 72, 74, 76, 126
 Gu Zhun 94, 225
 Güneydoğu Asya Uluslar Toplu-
 luğu (ASEAN) 212
 Güney Kore 80, 128, 281, 323,
 348, 371
 güney turu, Deng 186, 225,
 227–229, 234, 244, 280,
 283–284, 316

H

hanehalkı kayıt sistemi 31
 hanehalkı sorumluluk sistemi 106
 Han Hanedanlığı (MÖ 206 - MS
 220) 232, 360
 Hayek, Friedrich A. 17, 51, 290,
 339
 Henan eyaleti 33, 47, 103, 105,
 249, 278

Hong Kong 24, 74–75, 80, 122–
 128, 167–168, 280–281,
 298–299, 335, 358, 371,
 375
 Hong Kong Bilim ve Teknoloji
 Üniversitesi 354
 Hong Kong Borsası 255
 Hruşçov, Nikita 39, 46
 Hua, Guofeng 57, 126, 130, 134,
 159, 192, 291, 293–294,
 307
 Hubei eyaleti 43, 97, 105, 168, 222
 Hu, Feng 24, 37
 Hu, Jintao 326
 hukou 31, 335
 hukukun üstünlüğü 51, 196–199,
 338–339
 Hunan eyaleti 24, 105, 222, 254,
 272
 Hu, Yaobang 57, 60–62, 92, 103,
 133, 147–148, 160–161,
 182, 192, 205, 234, 291

İ

içsel ve dışsal ekonomiler 274,
 322
 ifade özgürlüğü 183, 364
 İflas Kanunu / Yasası 252
 ihrâcât teşviki 282
 ikili ikâme 254–255
 iki-raylı fiyat sistemi 171–172, 174,
 181, 184, 209, 236–239,
 311–313, 316
 iktisadî insan 378
 İleri Doğru Büyük Atılım 23, 29,
 31, 33, 43, 45–54, 66,
 70–71, 100, 105–106, 113,
 122, 149–150, 159, 161,
 191, 360

ilk kamusal teklifler (İKT) 255
 İmparatorluk Kılıcı 197
 İnci Nehri Deltası 130, 167, 215,
 250, 281
 insan doğası 345, 378
 İsviçre 74, 76
 işbölümü 170, 173, 187, 271, 370,
 379
 işgücü hareketliliği 334–335
 işgücü verimliliği 335
 işlem mâliyetleri 158
 iş verimliliği 83
 ithâl ikâme 80–81

J

Japan Economic Journal 165
 Japonya 24, 27, 52, 75, 77–80,
 95, 127–128, 147, 194, 281,
 348, 352, 364, 371
 Jiang, Qing 57, 67
 Jiangsu eyaleti 97, 105–106, 155,
 180, 227, 249–250, 265
 Jiangxi eyaleti 25, 67
 Jiang, Zemin 213–215, 218, 235,
 325
 junxian 55, 276

K

kâğıt üzerinde şirketler 173
 kamu mülkiyeti 154, 169, 187,
 206, 284, 288, 317, 328,
 337–338
 Kanada 74–75, 352
 Kang, Youwei 328
 kapitalist yolcular 61, 63
 karaborsa 173, 237
 karma ekonomi 28, 37, 133, 149

karşılaştırmalı statik analizi 305
 karşılaştırmalı üstünlük 81, 108, 271–272
 karşılaştırmalı üstünlük yasası 271
 Kashi 130
 kemer sıkma programı 181, 203–204, 206, 215, 219, 222, 234
 kendi işini kurma 132
 kızıl şapkalı firmalar 120, 156
 kimlik 231, 245, 289
 Knight, Frank 417
 Kohl, Helmut 301
 kolektif mülkiyet 104, 114, 148–150, 159, 170, 190, 211, 225
 kolektivizasyon 31, 44, 50, 105, 111, 153–154, 288
 kolektivizasyonun kaldırılması 100
 Komünist Enternasyonal (Komintern) 24–26, 358
Komünist Manifesto (Marx ve Engels) 230, 327
 komünler 31, 40, 44, 106–108, 111–112, 140, 171, 295, 302
 komün ve takım girişimleri 40, 102, 112, 115, 295
 Konfüçyüs 327–328, 362, 368, 379
 Konfüçyüsçülük 29, 35, 38, 233, 330, 359, 362, 364, 369
 Kore Savaşı 43, 66
 Kornai, Janos 210
 köy girişimleri 111–117, 120, 140, 155, 157, 163, 180, 206–207, 209, 247, 258, 292, 298, 301, 303, 306, 312, 319, 324

krediler 117, 163, 177, 179–180, 204, 209, 238, 268, 318, 335, 337
 Kunshan Yeni ve Yüksek Teknoloji Endüstriyel Kalkınma Bölgesi 263
 Kuomintang 24–25, 27, 357–358
 kurumsal çeşitlilik 108, 110
 kurumsal değişim 107–110, 304–305
 kuş-kafes ekonomisi 150
 Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (NAFTA) 212
 Kültür Devrimi 21, 23, 29–33, 49, 51–54, 57–68, 70, 73, 85–86, 92–94, 106, 118, 125, 130, 133, 161, 185, 191–194, 198, 215, 232, 287, 293, 350
 küreselleşme 211–212, 332

L

Lao Tzu 368
 Lee, Kuan Yew 77
 Legalizm 364
 Lenin, Vladimir İlyiç 38, 40, 52, 328
 Lerner, Abba 31
 Liang, Shuming 36, 369
 Liaoning eyaleti 130, 249
 Lin, Biao 66–67
 Li, Peng 205–207, 234
 Liu, Guoguang 162
 Liu, Shaoqi 33, 49, 66, 191, 194
 Li, Xiannian 58, 69–70, 94, 125, 166–167
 Li, Yimeng 75
Lord Shang'ın Kitabı 337

Lushan Toplantısı (1959) 66, 106

M

Madsen, Richard 327
 Makao 74–75, 80, 126–128, 225
 maksimizasyon 345, 378
 Malezya 74, 77
 mal piyasası 357, 361, 379–380
 mandarinler 77, 362
 manevî yozlaşma 152, 162, 166, 182
 Mao, Zedong 21–24, 26–71, 74, 79–88, 92–97, 100–107, 112, 118, 120–122, 128, 132–135, 140–143, 148–149, 154–155, 158–162, 171, 186–199, 215, 222, 229–232, 235, 250, 270–271, 276, 278–280, 285, 287–295, 303, 305, 308, 327–333, 344, 349, 358–359, 366, 369, 371
 Marksizm 25, 29, 35, 63, 74, 78, 92, 161, 169, 191, 229–230, 232–233, 292, 327, 360–361
 Marshall, Alfred 238, 267, 274, 321–322
 Marx, Karl 22, 39, 52, 133, 231, 291, 328
 medyanın kontrolü 45, 50, 350
 Mencius 233, 362
 merkezi planlama 28, 40, 48, 51–52, 54–55, 98, 102, 131, 136, 142–143, 147–151, 154–155, 159, 161–162, 170, 172, 174, 177, 190, 193, 206, 220, 225, 259–260, 285, 328

Merkez Parti Okulu 34, 61–62, 92, 229, 232
 meşruiyet 59, 62–63, 69, 87, 164, 325, 355, 364
 muhalefet 219
 mükerrer yatırım 270–271
 mülkiyet hakları 114, 188, 248, 254, 302, 319–320, 338–339

N

Naughton, Barry 386, 396, 399
 neo-Konfüçyüsçülük 233, 330
 Nian, Guangjiu 155–156
 Nissan 77, 95, 147, 281, 348
 Nixon, Richard 22, 68, 164
 North, Douglass 13, 248

O-Ö

“On Ana İlişki Hakkında” 40, 68–69, 149
 On Yıllık Plan (1976-1985) 70
 ortak girişim 167–168, 213, 272–273, 349
 ortak/kolektif mülkiyet 220
 ortak ulusal piyasa 271, 284, 314–318
 otoriter kapitalizm 324
 ölçek ekonomileri 274, 322
 ölümcül kibir 161, 290
 örgütsel sermaye 109
 özel çiftçilik 100–106, 108–111, 131–132, 140, 154, 257, 279, 292, 295, 297–298, 301–303, 324

özel ekonomi 120–122, 156, 158, 160, 207, 227, 299, 319
 Özel Ekonomik Bölgeler 98, 122, 126–130, 132, 165–167, 196–197, 264, 298–299, 306, 310, 331
 özelleştirme 98, 133, 246–249, 252–256, 259, 266–267, 296, 310, 312, 317

P-Q

Pekin Üniversitesi 34, 369
 Peng, Dehuai 66, 191
 Perkins, Dwight 71
 Phelan, John 216
 pilot şehir 98
 piyasa disiplini 145, 147–148, 157–158, 175, 245, 258, 271, 280, 312–315, 318–319, 336
 piyasa seçilimi 257
 planlı ekonomi 70, 149, 151, 169, 187, 205–206, 210, 224, 229, 259, 308
 Polo, Marco 329
 Popper, Karl R. 356
 pragmatizm 63, 67, 104, 160, 182, 230, 232, 287, 333
 Pudong Yeni Bölgesi 130, 215

 Qian bulmacası 351, 353, 372
 Qian, Xuesen 35, 45, 351, 375
 Qing Hanedanı (1644-1911) 24, 127, 362
 Qin Hanedanı (MÖ 221-207) 55
 quan-gui kapitalizmi 324

R

Reagan, Ronald 164
 reformun ikili yapısı 304, 306, 309, 311
 Ren, Zhongyi 61
 Ricardo, David 271
 Romanya 74

S-Ş

sağcı 32–33, 37, 52, 60–61, 63, 92, 94, 288
 Sağcı Karşıtı Hareket 37, 45, 60, 359–360
 sanayi parkları 263–270, 274–275, 280, 304, 310, 321
 Schell, Manfred 205
 Schumpeter, Joseph 260
 serbest girişim ekonomisi 313
 Shantou 124–125, 128
 Shekou Sanayi Parkı 125, 129, 166
 Shenyang 97, 216, 247
 Shenzhen 122–124, 128–129, 165–167, 213–218, 223, 225, 227, 250, 308, 324, 354
 Shenzhen Menkül Kıymetler Borsası 255
 Shenzhen Özel Bölge Günlüğü 228
 Shenzhen Özel Ekonomik Bölgesi 129, 165
 sınıf analizi 231
 sınıf mücadelesi 52–53, 59, 67–68, 73, 82, 86, 91, 186, 221, 231–232, 287–288, 294
 Sichuan eyaleti 43, 95–97, 100–102, 105, 109, 116, 140, 249, 296, 367

Şik, Ota 76
 Silikon Vâdisi 270
 Sima, Qian 368
 Singapur 74, 77, 79, 124, 127, 263
 Sinopec 348
 Smith, Adam 47, 188, 271, 289, 333, 340–345, 363–364, 377–379
Ahlâki Duygular Teorisi 340–342, 344, 377
Ulusların Zenginliği 340–341, 344
 Song Hanedanlığı (960-1280) 233, 330, 363
 sosyalist dönüşüm 107, 133, 190, 235, 308
 sosyalist modernizasyon 59, 73, 82, 84–87, 91–92, 135, 187, 191, 206, 287–289, 294, 350, 376
 SS President Cleveland (gemi) 375
 Stalinizm 23, 28, 54, 75–76, 149
 Stalin, Josef 26–28, 38–39, 50, 52, 62
 Sun, Yat-sen 24
 Sun, Yefang 94, 225
 Suzhou Sanayi Parkı 263

 Şanghay 43, 57, 96, 124, 128, 130, 148, 160, 168, 183, 215–216, 219, 226–227, 247, 250–251, 256, 272–273, 283, 304, 308, 310, 331, 358, 372
 Şanghay Menkül Kıymetler Borsası 216, 255
 Şanghay Otomotiv Endüstri Şirketi 272
 şanlı proje 234
 şehirleşme 334

T

Tang Hanedanlığı (618-907) 330, 363–364
 Taoizm 364
 tasarruflar 178
 Tayland 74, 77
 Tayvan 27, 35, 39, 80, 121, 124, 126, 128, 280–283, 323
 tek çocuk politikası 334
 tek fiyat yasası 315
 teşvikler 82
 Tian, Jiyun 228–229
 tian xia wei gong 359
 Ticaret promosyonu 81
 Tobin, James 210
 toplu alım ve dağıtım 130
 toplumsal olgular 339
 toplumsal öğrenme 273
 toprak reformu 28, 31
 Trotskiy, Lev 25

U-Ü

Ulusal Ekonomik Sistem Reformu 97
 Ulusal Ekonomik ve Teknolojik Kalkınma Bölgeleri 263
Usta Shen'in Kitabı 338

 üretim kota 103, 172
 üretim yapısı 263, 267
 ürün piyasaları 322. Ayrıca bkz *ortak ulusal pazar*, 158, 261

V-W-X

vergi reformu 240–244, 275, 310, 316, 318

Wall Street Journal 283
 Wal-Mart 347
 Wang, Fu 360
 Wang, Zhen 413
 Wan, Li 102–104
 Wen, Jiaobao 340–342, 344,
 375–377
 Wenzhou 120–122, 156
 Wuhan 168–169, 181, 247
 Wuhan İmâlât Tezgâhı Fabrikası
 168–169
 Wu, Jinglian 300
 Wu, Nanshen 123, 125

 xiahai 174, 234
 xian 276
 Xiang, Nan 61
 Xiaokang 328
 Xi, Zhongxun 125–126
 Xue, Muqiao 69, 119, 147–148,
 151, 162, 210, 220

Y

yabancılaşma 29, 190
 Yan, Fu 340
 Yang, Jisheng 32
 Yang, Shangkun 125
 Yangtze Nehir Deltası 130
 Yangtze Nehri Deltası 227
 Yan, Hui 379
 yaratıcı yıkım 260. *Ayrıca*
bkz Schumpeter, Joseph
 yatırım açlığı 179

Ye, Jianying 57–59, 87, 120
 yerel deneyler 218
 yerel hükûmetler 42–50, 61,
 86, 94, 102, 114–115, 129,
 141–143, 155, 159, 177–179,
 185, 204, 209, 240–241,
 244, 256, 260, 263–269,
 274–279, 296, 309–313,
 317–322, 335
 yerel kamu malları 154, 266, 317,
 322
 yerel korporatizm 269
 yerel korumacılık 141, 317
 yetki devri 93, 277
 yozlaşma 21, 182
 Yuan, Geng 124–125
 Yuelu Akademisi 232
 yüksek öğretimin ticarileşmesi
 350

Z

Zhao, Ziyang 60, 95, 102, 136,
 147–148, 151, 160, 164,
 192–193, 221, 296
 Zhejiang eyaleti 105, 121, 156,
 250, 265, 367
 Zhou, Enlai 14, 57, 65, 86, 133,
 222, 293
 Zhucheng 248–251, 310
 Zhuhai 80, 128, 225–226, 230
 Zhu, Rongji 33, 241, 250, 252
 Zhu, Xi 233
 zihnin özgürleştirilmesi 93, 226,
 365
 zorunlu ekonomik plan 162

Milton Friedman

Çevirenler: Nilgün Himmetoğlu ve Doğan Erberk

“

”

YAKINDA

YAKINDA

“Milton Friedman dikkat çekici analitik yetenekleriyle ve teknik ustalığıyla diğerlerinden ayrılan ABD'nin olağanüstü iktisatçılarından biri. Her zaman aydınlatıcı, özgür, cesur, zeki ve en önemlisi de ufuk açıcı.”

– Henry Hazlitt, Newsweek

Devletin verdiği sözlerden, bireysel özgürlüğümüz için oluşturduğu tehditten uzak durarak nasıl yararlanabiliriz? Bu klasik kitapta Milton Friedman kendisinin etkileyici iktisadi felsefesinin kesin bir tanımını yapmaktadır; bu felsefede rekabetçi kapitalizm hem iktisadi özgürlüğe ulaşmak için bir araçtır hem de siyasî özgürlük için gerekli bir koşuldur. Sonuç beş yüz binden fazla satmış, on sekiz dile çevrilmiş ve zaman geçtikçe daha da etkileyici bir hale geldiğini gösteren bütün işaretlere sahip kolay anlaşılır bir kitap olmuştur.

Times Literary Supplement tarafından “savaş zamanından bu yana yazılan en etkileyici yüz kitap”tan biri olarak seçilmiştir.

Yeni baskısıyla 2016'da piyasada.

Kitaptan örnek bölümler
okumak için
<http://goo.gl/kG4hk3>

BigBang
yayıncıları

www.bigbangyayinlari.com

Milton Friedman ve Rose Friedman

Çeviren: Nihan Demirkaya Şakar

“

”

“Milton Friedman hakikatleri tekrar gözler önüne getiriyor ve bizim, izin verdiğimiz takdirde özgürlük ve bolluk içindeki bir toplumun nasıl işleyebileceğinden haberdar olmamızı sağlıyor. İşte bu yüzden iktisat alanında aldığı Nobel Ödülü'nü hak ediyor ve işte bu yüzden bu kitabı okumalısınız.”

Reader's Digest

İktisat, özgürlük ve bu ikisi arasındaki ilişkiyle ilgili bu klasik tartışmada Milton ve Rose Friedman hükümetler tarafından ortaya çıkarılan kanunların, düzenlemelerin, devlet kurumlarının ve harcamaların çoğalmasıyla özgürlüğümüzün nasıl yıprandığını ve refahımızın nasıl küçüldüğünü açıklarlar. Ayrıca iyi niyetin, devlet araya girdiğinde çoğunlukla nasıl da acınası sonuçları olduğunu da itinalı bir şekilde incelerler. Friedmanlar bu iktisadi hastalıklar için çareler de sunarlar ve bizi özgürlüğümüzü genişletmemiz ve refahımızı artırmamız için ne yapmamız gerektiği konusunda büyük bir çoşuklu bir anlatımla bilgilendirirler.

Tercih Özgürlüğü, güçlü ve ikna edici bir dille geçmişte Amerika'da nelerin yanlış gittiğinin ve iktisadi sıhhatini tekrar düzeltmesi için neyin gerektiğinin önemli bir analizini sunar.

2016'da piyasada.

Kitaptan örnek
bölümler okumak için
<http://goo.gl/bvwdQl>

BigBang
yayıncıları

www.bigbangyayinlari.com

www.bigbangyayinlari.com

İnternette, cepte, tablette
her yerde!

www.bigbangyayinlari.com